

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

MEGEP

(MESLEKÎ EĞİTİM VE ÖĞRETİM SİSTEMİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ)

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

ZİHİNSEL ENGELLİLER

Ankara, 2007

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen modüller;

- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.06.2006 tarih ve 269 sayılı Kararı ile onaylanan, Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında kademeli olarak yaygınlaştırılan 42 alan ve 192 dala ait çerçeve öğretim programlarında amaçlanan mesleki yeterlikleri kazandırmaya yönelik geliştirilmiş öğretim materyalleridir (Ders Notlarıdır).
- Modüller, bireylere mesleki yeterlik kazandırmak ve bireysel öğrenmeye rehberlik etmek amacıyla öğrenme materyali olarak hazırlanmış, denenmek ve geliştirilmek üzere Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır.
- Modüller teknolojik gelişmelere paralel olarak, amaçlanan yeterliği kazandırmak koşulu ile eğitim öğretim sırasında geliştirilebilir ve yapılması önerilen değişiklikler Bakanlıkta ilgili birime bildirilir.
- Örgün ve yaygın eğitim kurumları, işletmeler ve kendi kendine mesleki yeterlik kazanmak isteyen bireyler modüllere internet üzerinden ulaşılabilirler.
- Basılmış modüller, eğitim kurumlarında öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılır.
- Modüller hiçbir şekilde ticari amaçla kullanılamaz ve ücret karşılığında satılamaz.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ 1	3
1. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR	3
1.1. Zekâ Gelişimi	3
1.1.1. Temel Kavramlar	3
1.1.2. Zekânın Özellikleri	4
1.2. Zihinsel Engelli Çocuklar	7
1.2.1. Temel Kavramlar ve Tanımı	7
1.2.2. Sınıflandırma	12
1.2.3. Tanılama	17
1.2.4. Yaygınlık	22
1.2.5. Nedenleri	23
1.2.6. Özellikleri	29
1.2.7. Eğitimleri	37
1.2.8. Önleme	49
UYGULAMA FAALİYETİ	53
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	55
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	56
ÖĞRENME FAALİYETİ 2	59
2. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARA UYGUN ETKİNLİKLER	59
2.1. Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Etkinlikler	59
2.2. Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Araç-Gereçler	78
2.3. Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlik planlama	81
UYGULAMA FAALİYETİ	103
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	105
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	106
MODÜL DEĞERLENDİRME	109
CEVAP ANAHTARLARI	115
ÖNERİLEN KAYNAKLAR	118
KAYNAKÇA	119

AÇIKLAMALAR

KOD	141EO0016
ALAN	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
DAL/MESLEK	Erken Çocuklukta Öğretmen Yardımcısı-Özel Eğitimde Öğretmen Yardımcısı
MODÜLÜN ADI	Zihinsel Engelliler
MODÜLÜN TANIMI	Zihinsel engelli çocukları tanımayı ve bu çocukların özelliklerine uygun etkinlik hazırlamayı içeren öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/24
ÖN KOŞUL	Bu modülün ön koşulu yoktur.
YETERLİK	Zihinsel engellilerin eğitiminde yardımcı olmak.
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Uygun ortam sağlandığında, zihinsel engellilerin eğitiminde yardımcı olabileceksiniz. Amaçlar: <ol style="list-style-type: none"> 1. Uygun ortam sağlandığında, zihinsel engellileri tanıyabileceksiniz. 2. Uygun ortam sağlandığında, zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlik hazırlayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam : Sınıf, erken çocukluk eğitim kurumları, özel eğitim kurumları, rehberlik araştırma merkezleri, özel ve kamu kurum ve kuruluşları, atölye Donanım: Kaynak kitaplar, bilgisayar, projeksiyon, fotoğraflar, afiş, broşür, dergiler, uyarıcı pano tepegöz, asetat, fotoğraflar, CD, VCD, bilgisayar donanımları, VCD, DVD, televizyon, projeksiyon Legolar, tombalalar, yapbozlar, çeşitli kavram geliştirici eğitici oyuncaklar, kavram kartları, eğitici kitaplar, kavram kitapları, zekâ geliştiren oyunlar...
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülde yer alan her bir öğrenme faaliyetinden sonra, verilen ölçme araçlarıyla kazandığınız bilgileri ölçerek kendinizi değerlendirebileceksiniz. Öğretmen tarafından modül sonunda kazandığınız bilgi ve becerileri değerlendirmek amacıyla çeşitli ölçme araçları uygulanacaktır.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Çocuk gelişimi ve eğitiminde, erken çocukluk eğitimi ve özel eğitim önemli bir yer tutar. Özürlülerin varlığı insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber çağdaş anlamda eğitimleri yenidir. Anlayış ve uygulama olarak değişik aşamalardan geçmiş olan özel eğitim son yıllarda genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmektedir.

Her çocuk birbirinden farklı bir bilişsel yapı ve yetenekler ile dünyaya gelmektedir. Çocuğun eğitimiyle ilgilenenler tarafından zihinsel engelli çocukların tanınması, onların sağlıklı bir gelişim göstererek başarıya ulaşmaları ve nitelikli olarak daha üst düzeylere çıkabilmeleri için çok önemlidir. Doğum öncesinde ve sonrasında çocuğa sunacağımız bilinçli seçilmiş uyarıcılar, araç gereçler, bilinçli düzenlenmiş eğitim ortamları ve etkinliklerle zihinsel engelli çocukları sağlıklı şekilde destekler ve gelişim kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlar. Çocuklara etkinlik hazırlarken, çocukların bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu da zihinsel engelli çocuklarının gelişim özelliklerini ve süreci bilmekle olabilir.

Bu modülde zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini öğrenerek bu alandaki gelişimlerine etkili olarak yardım edebileceksiniz. Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini öğrenerek, bu alandaki gelişimlerine etkili olarak yardım edebileceksiniz. Zihinsel engellileri tanımak, zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlik hazırlamak ve uygulamak için yeni bilgi ve beceriler kazanacaksınız.

ÖĞRENME FAALİYETİ 1

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında zihinsel engellileri tanıyabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Çevrenizde bulunan merkezlerden, her türlü kaynaktan zihinsel engelli çocukları tanılamayı, sınıflandırmayı, engel nedenlerini, önleme, yaygınlıklarını, özelliklerini, eğitimlerini araştırarak ve gözlemleyerek, gözlemlerinizi fotoğraflarla ve kamera çekimleri ile destekleyerek bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde bir rapor haline getirip edindiğiniz deneyimleri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

1. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR

1.1. Zekâ Gelişimi

1.1.1. Temel Kavramlar

İnsanı insan yapan özelliklerden biri de bilişsel gücüdür. Bu gücüyle diğer canlılardan üstün hale gelerek, onları egemenliği altına alır. Doğa ile başa çıkmaya çalışarak, kültürel değerler üretir, teknolojiyi geliştirerek, yaşamı kolaylaştırır ve anlamlı kılar. Eğitimde insanın biliş gücünü geliştirmeye rehberlik eder.

Biliş, ileri zihinsel süreçleri içerir. Zihinsel süreçler dikkat, algı, bellek, dil gelişimi, okuma ve yazma, problem çözme, anımsama, düşünme, akıl, yaratıcılık vb. kapsayan geniş bir terimdir. **Bilişsel gelişim**, doğumundan başlayarak, çevremizdeki dünya ile etkileşimimizi sağlayan ve dünyamızı anlamamızı yarayan bilginin edinilip kullanılmasına, saklanmasına, yorumlanarak yeniden düzenlenmesine, değerlendirilmesine yardım eden, bütün zihinsel süreçleri içine alan bir gelişim alanıdır. Bilişsel gelişimin amacı soyut şekilde akıl yürütme, varsayımsal durumlar hakkında mantıksal düşünme, kuralları karmaşık ve daha yüksek yapıda örgütleme olarak görülür.

Piaget'e göre bilişsel gelişim, organizmanın doğumdan ölümüne kadar farklı basamaklardan geçerek düzenli olarak niteliksel bir değişim içine girmesi olarak tanımlanır.

Bilişsel gelişim ve zekâ birbirinin destekleyicidir. Bilişsel etkinlikler zekâ gelişimine katkı sağlar. Zekâ düzeyi ise bilişsel etkinliklerin ürünü ile ilişkili olarak ortaya çıkar. Çocukların hepsinin gelişimsel becerileri, temel düzey olarak aynı yaşta aynı oranda gelişmeyebilir. Bazı çocuklar herhangi bir yaşta diğer çocuklara oranla daha avantajlı ya da

dezavantajlı olabilir. Bu çocuklar, yaşitlarından daha erken konuşabilir matematiksel ve mantıksal işlemleri daha çabuk yapabilirken daha geç anlayanlarda olabilir. Daha kolay hatırlarlar. Çocukluktaki bu ilerlemeler ve bilişsel düzeydeki temel değışiklikleri zekâ olarak ifade edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zekânın çeşitli tanımları: Zekâ, insan beynini karmaşık yeteneğini ortaya koyar. Zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan yetenekler bileşenidir. Yeteneklerin uyumlu ve birbiriyle ilişkili çalışması sonucu zihinsel fonksiyonlar yürütülür. Zekâ kendini bireyin davranışlarında gösterir. Bilinçli olan her davranışın ürünü zekâdır. Zekâyı tanımlamak için şu kelimelerin “Sonuçları olumlu olma yeteneğine sahip olma”, “hemen ve çabuk öğrenme”, “sebat”, “yaratıcı hayal gücü”, “iyi bir şekilde duygusal ve estetik ayırıştırma yeteneği” kullanılması önerilmektedir.

Binet’e göre zekâ, iyi akıl yürütme, iyi hüküm verme ve kendi kendini aşma kapasitesi olarak açıklanmıştır.

Weshler’e göre zekâ, “Bireyin amaçlı davranma, mantıklı düşünme ve çevresiyle ilişkilerinde etkili olma kapasitesinin tümüdür.” olarak tanımlanır.

Thorndike’a göre zekâ, birçok düşüncesel yeteneklerin karışımından meydana gelir. Thorndike zekâyı üçe ayırarak inceler. Bunlar:

Mekanik Zekâ: Alet, cihaz kullanma ve makine işletebilmede bu zekâ etkindir.

Sosyal Zekâ: İnsanları anlama, kişiler arası ilişkileri görüp bunlara göre davranabilme gücüdür.

Soyut Zekâ: Sözcükler, sayılar, formüller gibi sembollerle düşünmede, bilimsel ilkeleri kavramada bu zekâ etkindir.

1.1.2. Zekânın Özellikleri

Piaget zekâ için katı, bağlayıcı ve sınırlı tanımlar vermekten kaçınmıştır. Piaget’e göre zekânın özellikleri şunlardır:

- Zekâ, biyolojik uyumun özel bir halidir. Bu uyum bireyin çevresi ile etkileşim kurmasını yardım eder.
- Zekâ bir çeşit dengedir. Zihinsel yapı ile çevre arasında devamlı olarak gelişen, yenilenen dinamik bir dengenin ifadesi olarak görülür.
- Zekâ yaşayan ve eylemlerde bulunan zihinsel işlemler sistemidir. Bilgi edinmek için eylem gereklidir. Çocuklar eylemlere girerek, çevresini keşfedecek ve bir şeyler öğrenecektir.

Bütün bu tanımlara dayanarak zekâ bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bütünleşerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden yararlanma, uyum sağlama ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği olarak tanımlanabilir.

Zekâ bölümleri: Zekâ standardize edilmiş testlerle ölçülür. Zekâ testleri çocukların cevaplayabileceği nitelikteki soruları ve yapabilecekleri becerileri içerir. Bir çocuğun standart zekâ testlerinden aldığı puanlar değerlendirilerek zekâ yaşı bulunur. Zekâ yaşının takvim yaşına bölümünün 100 ile çarpılmasıyla çocuğun zekâ bölümü (IQ) elde edilir. Bu aşağıdaki gibi formüle edilebilir.

$$\text{Zekâ Bölümü (ZB)} = \frac{\text{Zekâ Yaşı (ZY)}}{\text{Takvim Yaşı (TY)}} \times 100$$

Örneğin takvim yaşı 5 olan bir çocuğun zekâ yaşı 6 olarak tespit edilmiştir. Bu çocuğun zekâ bölümü kaçtır? Sorusunun cevabı aşağıdaki gibi hesaplanarak gösterilebilir.

$$\text{Zekâ Bölümü (ZB)} = \frac{6}{5} \times 100 \quad \text{ZB} = 120' \text{dir.}$$

Zekâ bölümü bir çocuğun başarı düzeyini değil, varabileceği olası en üst sınırı belirtirken neleri başardığı değil, neleri başarabileceğini ifade eder. Araştırmalara göre bireyin zekâ bölümü ile daha sonraki başarısı arasında ilişki bulunmuştur. Ancak başarıyı etkileyen pek çok faktörün olduğu da bilinmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan zekâ bölümlerine göre zekâ aşağıdaki gibidir.

Zekâ Sınıflandırılması	Zekâ Bölümü
Derin zihinsel engel	Zekâ bölümü 20 ve altında
Ağır derecede zihinsel engel	Zeka bölümü 21-35
Orta derecede zihinsel engel	Zeka bölümü 36-50
Hafif derecede zihinsel engel	Zeka bölümü 51-70
Sınırdaki zekâ	Zekâ bölümü 71-79
Donuk zekâ	Zekâ bölümü 80-89
Normal zekâ	Zekâ bölümü 90-109
Parlak zekâ	Zekâ bölümü 110-119
Üstün zekâ	Zekâ bölümü 120-129
Çok üstün zekâ	Zekâ bölümü 130 ve üstü

Şekil 1: Zekâ bölümlerine göre zekâ sınıflandırılması

6 yaşından küçük problemi olduğu düşünülen çocuklar için uygulanan değerlendirme aracı ise Ankara Gelişim Tarama Envanteridir. 6-16 yaş grubu çocuklar ve ergenler için ülkemizde kullanılan Weschler Çocuklar İçin Zeka Testidir.

Zeka testleri çocuğun olası akademik başarısı hakkında fikir vermekte ama yaratıcılık, motivasyon, duygusal durum uyum becerileri, motor yetenek hakkında bilgi vermemektedir.

Zekâyı belirleyen faktörler: Zekâyı belirleyen faktörler kalıtım ve çevredir.

Kalıtım, bireyin anne ve babadan genler yoluyla getirdiği özellikler olarak tanımlanabilir. Zekâ doğuştan gelen bir özelliktir. Büyük ölçüde kalıtımın etkisiyle belirlenir. Kalıtım, zekânın kapasitesinin şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Çocuğun zekâ potansiyeli anne babasının zekâ potansiyeline benzerdir. Gebelik süresince annenin iyi beslenmesi, bebek doğduktan sonra bebeğin yeterli ve dengeli beslenmesi zekâ gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Zekânın üzerinde genetiğin rolü büyüktür. Fakat sadece genetikle açıklanamaz. Çevreninde etkisi vardır.

Çevre, çocuk doğuştan getirdiği zihinsel potansiyelini kullanmak ve yeteneklerini geliştirmek için zengin uyarıcılarla donatılmış bir çevreye ihtiyaç duyar. Zengin uyarıcı çevrenin zekâ bölümünü bir miktar artırdığı gözlenmiştir. Zekânın, çevre etkileri ile artı, eksi yaklaşık on on beş puan fark edebileceği öne sürülür. Örneğin, orta sosyo-ekonomik düzeydeki zekâ bölümü 100 olan bir kişi, olumsuz çevresel koşullar içinde yetişecek olursa zekâ bölümü 85'e düşerken, aynı zekâ bölümüne sahip bir kişi, zengin uyarıcı bir çevrede yetişecek olursa zekâ bölümü 115'e kadar yükselebilir. Zekâ gelişiminin hızlı olduğu erken çocukluk döneminde çevresel uyarıcıların önemi büyüktür.

İlk yıllarda yeterli beslenme, gelişmeyi sağlayan uyarıların yeterliliği, çocuğa gerekli ilginin gösterilmesi zekâyı olumlu yönde etkileyecektir. Çocuğa gösterilen ilginin ve uyarının yetersiz oluşu zekâca sahip olduğu potansiyelin tam olarak ortaya çıkmamasına neden olur. Ancak bireyin başarısına zekânın yanında, zekâ testlerinin belirleyemediği birçok yetenekleri, ilgileri, kişilik özellikleri ve bilinmeyen diğer faktörler de etki etmektedir. Kişilik farkları, psikolojik etkenler, geçmiş yaşantılar, eğitim çevresel etkenler, güdüler, deneyim gibi pek çok etmen aynı zekâ bölümüne sahip bireylerin zekâlarının farklı yönlerde gelişmesine ve farklı davranmalarına yol açmaktadır. Aynı zeka bölümüne sahip bireylerin değişik alanlarda yeteneklere sahip olması da mümkündür. Çünkü zeka pek çok alandaki yeteneği içine almaktadır.

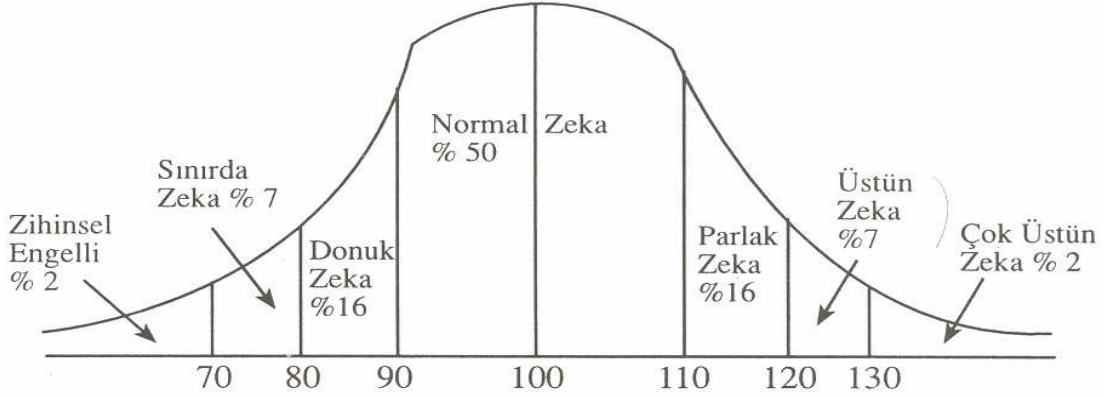
Zekânın gelişmesi ilk yıllarda hızlı iken, sonraki yıllarda yavaşlar. Genel olarak zekânın %75'i ilk 4 yaşta gelişmekte, 25 yaşına kadar gelişimini sürdürmekte, sonra duraklamakta, yaşlılık dönemindeki fizyolojik değişimlerle birlikte gerilemektedir.

Araştırmalar çocuklarıyla ilgili ve sorumluluklarının bilincinde olan anne babaların çocuklarının daha zeki olduğunu ortaya koymaktadır. İlk doğan çocukların ailelerinde gördükleri yoğun ilgi nedeniyle diğer kardeşlerinden daha zeki olduğu ileri sürülürken, farklı koşullarda yetişen tek yumurta ikizlerinin zekâlarındaki farklılıkların arttığı, daha sonra aynı aile tarafından evlat edinildiklerinde zekâ düzeylerinin benzeştiği savunulmaktadır.

Öğrenciye Etkinlik 1 : Tartışma (Münazara): Zekâyı belirleyen faktörlerden kalıtım mı, yoksa çevre mi etkilidir konusunda olan iki grup öğrenci, ön hazırlık yaparak sınıfta kendilerine ayrılan sürede, konuyu tüm ayrıntılarıyla tartışırlar. Her grup, kendi fikirlerini savunmaya ve diğer grubun fikirlerini ve görüşlerini çürütmeye çalışır. Ayrıca panel, forum şeklinde de yapılabilir.

Zekânın insanlar arasındaki dağılımı: Toplumdaki bireylerin zekâ düzeyleri çan eğrisine uygun şekilde dağılım gösterir. İnsanların sahip olduğu zekâ düzeyleri ortalama 100 olmak üzere, 90 ile 110 arasında değişme gösterir.

Şekil 2: Zekâ bölümü puanlarının kuramsal olarak dağılımı

1.2. Zihinsel Engelli Çocuklar

1.2.1. Temel Kavramlar ve Tanımı

Hollanda'ya hoş geldiniz.

Bana çoğu zaman özürlü bir çocuk büyütmemin nasıl bir şey olduğunu sorarlar. İşte şimdi anlatıyorum.

Bebek sahibi olacağınızı anladığınızda yaşadığımız duygu, İtalya'ya güzel bir seyahat planı yapmaya benzer.

İtalya hakkında bir sürü kitap, dergi ve broşür alırsınız ve harika planlar yapmaya başlarsınız.

Coliseum. Venedik teki gondollar.

İtalyanca birkaç sözcük bile öğrenmeyi denersiniz. Her şey çok heyecan verici ve hoştur.

Aylar süren beklemeden sonra, o gün gelir. Bavullarınızı toplar. Yola çıkarırsınız. Birkaç saat süren yolculuktan sonra, uçağınız havaalanına iner.

Hostes mikrofonu eline alarak "Hollanda'ya hoş geldiniz." der.

Hollanda mı? dersiniz. "Ne demek istiyorsunuz? Ne Hollanda'sı? Ben İtalya'ya bilet almıştım. Benim İtalya'ya gitmem gerekir.

Tüm yaşamım boyunca İtalya'ya gitmenin düşünüyordum ben."

Fakat uçuş rotasında bir değişiklik yapmışlardır.

Hollanda'ya inmişsinizdir ve orada bulunmanız gerekir.

Önemli olan sizi korkunç, iğrenç ve pis bir yere, açlığın ve hastalıkların kol gezdiği bir yerin ortasına bırakmamışlardır. Sadece farklı bir yerdesinizdir.

Bu yüzden çıkıp yeni broşürler, dergiler ve kitaplar almanız ve yepyeni bir dil öğrenmeniz gerekmektedir. Ve daha önce hakkında hiçbir şey bilmediğiniz insanlar tanımak zorundasınızdır.

Gittiğiniz yer sadece farklı ve değişik bir yerdir. Oradaki yaşam, İtalya'dakinden daha yavaştır. İtalya kadar etkileyici ve büyüleyici değildir. Fakat bir süre orada kaldıktan sonra

nefesinizi tutar ve çevrenize bir bakarsınız... Ve Hollanda'nın değirmenlerini fark edersiniz... Lalelerini ve doğanın güzelliklerini... Hollanda'nın Rembrandları bile vardır. Fakat tanıdığınız ve tanımadığınız herkes İtalya'ya gidip gelmektedir... Sürekli orada geçirdikleri güzel günleri ifade etmektedir. Ve hayatınız boyunca "Evet benim de gitmem gereken yer orasıydı.Ben de aynı planı yapmıştım." Dersiniz. Bundan dolayı duyduğunuz acı asla dinmez... Çünkü yitirdiğiniz düş çok önemli bir düşür. Ancak... Tüm hayatınızı İtalya'ya gidemediğiniz için üzülerek geçirirseniz, Hollanda'nın güzelliklerinin hiçbirinin tadını çıkaramazsınız.

Yeni doğan bu bebeğin tanılamasının, sınıflandırmasının, engel nedenlerinin, gelişim özelliklerinin, önlemenin, eğitimlerinin nasıl gerçekleşeceğini modüle yeni başlarken ve öğrenme faaliyetinin bitiminde ilk söylediklerinizle karşılaştırarak tartışınız.

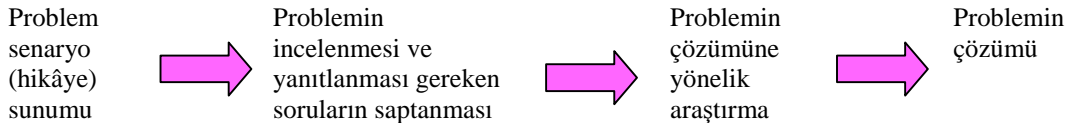
Öğrenciye Etkinlik 2: Probleme Dayalı Öğrenme

Problem çözme oturumları öğrencilerin problemi çözmek için gerekli bilgiyi önceden değil, problemi çözerken edinmeleridir. Bu süreçteki işlemler şunlardır:

1. aşama: Problemi yazılı olarak hikâye şeklinde öğrenciye sunuyoruz. Öğrenci problemi tanıyarak düşüncelerini örgütlemesi tanılama, sınıflandırma, gelişim özellikleri, eğitimleri, önleme, nedenler ve çözümlerle ilgili beyin fırtınası yapması ve önerilerinin değerlendirilmesi yapılır. Öğrencilerin anlamadıkları daha fazla bilgi edinmek istedikleri yerleri saptamaları ve soruların not edilmesi istenir. Öğretmenin öğrencilerin önemli sorular üzerinde yoğunlaşmalarına yardımcı olması ve öğrencilerin hangi soruların kimler tarafından araştırılacağına karar vermelerine rehberlik yapılır.

2. aşama: Öğrencilerin sorularla ilgili öğrendiklerini sunmaları herkesin hazırladığı yanıtların paylaşılması ve bireysel hazırlıkların sunulması, yeni bilginin ve anlayışın probleme uygulanması öğrencilerin önceki ilk bilgilerinin gözden geçirmeleri ve gerekirse yeniden düzenlemeleri ve grubun çalışma sürecinin değerlendirilmesi gerekir.

Problemin sunumu, tanımı, araştırılacak soruların saptanması, öğrencilerin bağımsız öğrenme yoluyla topladıkları bilgilerin ve önerilerin yani problemin çözümünün ele alındığı ve değerlendirmelerin yapıldığı bir süreçtir.

Şekil 3: Probleme dayalı öğrenmenin aşama akışları

Günümüzde herkes tarafından kabul edilen zihinsel engelli çocuk tanımı yapılabilmüş değildir. Konuyla pek çok meslek grubunun ilgilenmesi, her meslek grubunun konuya kendi ilgi alanından bakması, bunun yanında zihinsel engelli son derece karmaşık özelliklere sahip bir durum olması, ortak bir tanım yapılabilmesini zorlaştırmaktadır.

1940'larda Doll, zihinsel engellilik durumunu altı ölçüt sıralayarak tanımlamıştır.

- Zihinsel normalin altında olma,
- Bunun nedeni olarak sosyal yetersizlik,
- Gelişimde duraksamaların ve kesikliklerin olması,
- Doğuştan ya da çocukluktan zihinsel gerilik,
- Olgunlaşmanın gecikmesi,
- Kalıtsal nedenlerin ya da hastalıkların bir sonucu olarak yapısal kaynaklı zihinsel gerilik,
- Kalıcı ve iyileştirilemez bir durumun bulunması.

Doll'un karmaşık gözükten bu tanımı, daha sonraki yıllarda yapılan pek çok tanım için temel olmuştur.

Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği (AAMR, 1992) zihinsel engelin, bireyin hâlihazırdaki fonksiyonlarındaki önemli derecede geriliği ifade ettiğini açıklamaktadır. Bu durum zihinsel fonksiyonlarda ortalamadan önemli derecede geride olma ile aşağıdaki uyumsal davranış alanlarından en az iki ya da daha fazlasında sürekli olarak sınırlılıkla kendini göstermektedir. AAMR'nin tanımında belirtilen uyumsal davranış alanları aşağıdaki gibidir.

- İletişim ,
- Özbakım,
- Ev yaşamı,
- Sosyal beceriler,
- Toplumsal yararlılıklar ,
- Kendini yönetme,
- Sağlık ve güvenlik,
- Akademik işlevler,
- Boş zamanları değerlendirme,
- İş yaşamıdır,

Bu tanıma göre zihinsel engellilik 18 yaşından önce kendini göstermelidir.

AAMR 2002 Haziran ayında yayınlanan en son yönergesinde şöyle tanımlanmaktadır: **Zihinsel engellilik**, zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıklar karakterize edilen bir yetersizliktir. Bu yetersizlik 18 yaşından önce başlar.

Yapılan tanımın uygulanmasında beş varsayım önemlidir. Bu varsayımlar tanımın ayrılmaz öğeleridir. Bu çocukların tanımlanmalarında ve özel eğitim hizmetlerinin sunulmasında bu varsayımların göz önünde bulunması gerekmektedir.

Varsayım 1. Mevcut işlevlerdeki sınırlılıklar, bireyin yaşlıları ve kültürü için tipik toplumsal çevre koşulları içerisinde ele alınmalıdır.

Varsayım 2. Gerekli değerlendirme kültürel ve dil farklılıkları olduğu kadar iletişim, duysal, motor ve davranışsal etmenleri göz önünde bulundurur.

Varsayım 3. Bireylerdeki sınırlılıklar çoğu kez güçlü olduğu özelliklerle bir aradadır.

Varsayım 4. Sınırlılıkları belirlemenin önemli amacı ihtiyaç duyulan yardımların profilini geliştirmektir.

Varsayım 5. Belirli bir süre uygulanan bireyselleştirilmiş yardımlarla zihinsel engelliliği gösteren bireyin yaşam işlevleri genellikle gelişecektir.

Amerikan Psikiyatri Birliği, (DSM IV'te, 1998) tarafından zihinsel engelliğin, temel özellikleri verilerek tanımlanmaya çalışılmıştır. Zihinsel engelliliğin temel özellikleri; genel zihinsel işlevselliğin ortalamanın önemli derecede altında olması ile birlikte listelenen uyumsal davranış alanlarının en az ikisinde yetersizlik ve bozukluk olmasıdır. Listelenen uyumsal davranış alanları ve tanım içeriği AAMR tanımındaki ile aynıdır.

Başka bir görüş konuyu, gelişimsel yetersizlik kavramı ile açıklamaya çalışmaktadır. **Gelişimsel yetersizlik**, zihinsel engellik durumunu da içerisine alan oldukça geniş bir alanı içermektedir. Gelişimsel yetersizlik aşağıda sıralanan durum ya da özellikleri içeren ağır ve kronik (süreğen) yetersizlikleri anlatmaktadır;

- Zihinsel ya da fiziksel özür ya da her ikisinin birleşimleri,
- Yirmi iki yaşından önce ortaya çıkma,
- Büyük bir olasılıkla uzun yıllar süre gelme,
- Özbakım, akıcı ve ifade edici dil, öğrenme, serbest hareket, kendini yönetme, bağımsız yaşama kapasitesi ve ekonomik yeterliliği içeren temel yaşam davranış ya da becerilerinin üç ya da daha fazlasında önemli sınırlılıklar gösterme,
- Bireyin gereksinimi için bireysel olarak planlanmış ve koordine edilmiş, yaşam boyu ya da uzunca bir süre devam edecek özel, disiplinler arası ya da genel bakım, tedavi ya da diğer hizmetlerin birleşimi ve birbirini izlemesi.

Mercer'in öncülüğünü yaptığı **sosyolojik görüş** ise daha önce yapılan tanımların sosyal olarak dezavantajlı (alt sosyo-ekonomik düzey ve azınlık grupları) çocukların yanlış tanınmasına yol açtığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Bu açıklamaya göre, zihinsel engelliliğin doğru tanımlanabilmesi için her bireyin kendi sosyal, kültürel ve ekonomik çevresi ve geçmişi içerisinde değerlendirilmesinin gereğini vurgulamaktadır.

Eğitsel görüşün öncülerinden kabul edilen **Kidd** (1979) zihinsel engelliliği, geri zekâlılık terimi altında şöyle tanımlamıştır. " Geri zekâlılık, nedenine bakılmaksızın, genellikle gelişim sürecinde ortaya çıkan ve bireyin

öğrenme ve buna bağlı olarak,

- Mantıklı karar verme, seçim yapma ve yargıda bulunma,
- Bireyin kendisiyle ve çevresiyle baş edebilme,

yeteneğini önemli ölçüde sınırlayacak derecede zihinsel işlevlerde normalin altında bulunma durumudur.

Davranış Analizi Görüşüne göre ise zihinsel engellilik "Bireyin geçmişini oluşturan olaylar tarafından biçimlendirilen davranış dağarcığının sınırlı olması" olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde ise 1990 yılında kabul edilen **Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programında zihinsel engelli çocuklar "geri zekâ"** adı altındaki tanım şöyledir:

"Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim sürecinde oluşan çeşitli nedenlerle zihin, sosyal olgunluk, psiko devimsel gelişim ve fonksiyonlarında sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme sonucu yaşitlarına göre 1/4 ve daha yüksek oranda gerilik ve yetersizliği nedeniyle normal eğitim programlarından yararlanamayana **geri zekâlı** denir."

Tüm tanımlarda ortak iki özellik olan zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gerilik temel özelliklerinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

➤ **Zihinsel İşlevlerde Gerilik**

Zihinsel işlevlerin ölçümü zekâ bölümü (IQ) nün belirlenmesi suretiyle yapılmaktadır. Zekâ bölümü Stanford-Binet Zekâ Ölçeği ya da Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) gibi standart bir zekâ testi ile ortaya çıkmaktadır. Genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik ifadesinde kastedilen, ortalaması 100 zekâ bölümü puanı, standart sapması 15 ya da 16 olan standart zekâ testlerinde gösterilen başarının ortalamasının 2 standart sapma altına düşmesidir. Buna göre yukarıda ifade edilen testlerin birinden 67 (Stanford Binet) ya da 69 (WISC-R) puanın altına düşmesi durumu zihinsel gerilik olarak tanımlanır. Bu puanlar kesin sınır olmaktan çok yol göstericidir.

Zekâ bölümünün belirlenmesiyle birlikte dikkat, bellek ve genellemeler yapmayı içeren öğrenme süreçlerindeki yetersizlikler ile sınırlı zihinsel işlev seviyesine bağlı olarak yaşanan tekrarlayan başarısızlıklar sonucu motivasyonda düşme de dikkatle incelenmelidir.

➤ **Uyumsal Davranışlarda Yetersizlik**

Uyumsal davranışlarda yetersizlik, bireyin kendi yaşından ve kültür grubundan beklenen kişisel bağımsızlık ve sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirememesi durumu olarak ele alınmaktadır.

Zihinsel gerilikle ilgili son yıllarda yapılan tanımlarda sahip olunan uyumsuz davranışlar önemle ifade edilmektedir. Bu anlatıma göre, zihinsel işlevlerde gerilik gösteren ancak uyum davranışları yeterli düzeyde olan çocuklara zihinsel engelli tanısı konamaz. Bu durumda olan çocuklar "altı saat geri " olarak isimlendirilmektedir. Burada altı saat, çocuğun bir gün içerisinde okulda akademik öğrenmelerde geçirdiği süreyi ifade eder. Altı saat geri çocuk yalnızca bu süre içerisinde akademik çalışmalarla ilgili uygun davranışlarda bulunmamaktadır. Bunun dışında yaşından ve kültür grubundan beklenen davranışları göstermektedir.

Zihinsel işlevlerde geriliğe eşlik eden en az iki uyumsuz davranış alanında yetersizlik durumunda çocuk zihinsel engelli olarak tanımlanabilir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde,

“Zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyi, ifade eder.”

Aile: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin anne, baba ve kardeşleri ya da kanunen bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum temsilcisini ifade eder.

BEP: Bireyselleştirilmiş eğitim programını ifade eder. şeklinde tanımlanmıştır.

1.2.2. Sınıflandırma

Zihinsel engelli çocuklar homojen bir grup değildir. Kendi içlerinde önemli farklılıkları vardır. Bu nedenle zihinsel engelli çocukların sınıflandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Zihinsel engelli çocuklar için 1921 yılında yapılan ilk sınıflandırma ile zekâ bölümü puanı 75 – 50 arasında olanlara moron, 50 -25 arasında olanlara imbecile, 25'in altında olanlara ise idiot denilmektedir.

Maria Montessori doktor olarak hastanede çalıştığı sürece psikiyatri alanında araştırma yapmaya devam ederken, özellikle “idiot çocuklarla” ilgilendi. Gelişimsel problemi olan bu çocuklar, ev ve okulda hiçbir fonksiyonlarını yerine getiremiyorlardı. İnsanlar onları hastanelere kapatıyorlar ve orada sadece yiyerek ve uyuyarak yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlardı.

Maria bu çocuklar için bir şeyler yapabileceğine inandı. Onları hastanede izledi ve bir şey fark etti: Onlar sadece, beslenme saatlerinde yiyecekleriyle oynuyorlardı. Maria, onların yiyecekleriyle oynamalarının olumlu bir çaba olduğunu düşündü. Bu olay, onların bir şeyler

yapabileceğini, zekâlarının tamamıyla boş olmadığını gösterdi. Zekâlarını kullanabilmek için daha fazla oyuna gereksinimleri vardı. “Onların öğretilemez çocuklar” olduğu düşüncesini reddetti ve diğer doktorlarla da bu düşüncesini paylaşarak onlara ulaşmanın mümkün olabileceğini ve doğru öğretim yöntemleriyle onları tekrar normal insanların arasına sokabilmek için yardım edebileceğini ifade etti.

Zihinsel engellilerle çalışan çeşitli disiplinlerden uzmanlar, farklı sınıflandırmalar yapmışlardır. Günümüzde yaygın olarak kullanılan iki sınıflandırma mevcuttur. Bunlar psikolojik ve eğitsel sınıflandırmalardır.

Psikolojik Sınıflandırma: Zihinsel yetersizlik gösteren çocukların % 90'ına yakını hafif derecede olan çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocuklar yaşlarıyla karşılaştıklarında, benzerlikleri farklılıklarından çok daha fazladır. Zihinsel yetersizlikleri orta ve ağır derecede olanların tüm zekâ geriliği gösteren çocuklar içerisinde oranları ise %40 kadardır.

➤ **Hafif Derecede Zihinsel Engelliler**

Zekâ bölümü puanı 50 – 55 ile yaklaşık 70 arasında olan kişilerdir. Hafif zihinsel engelliliğe sahip birçok birey özellikle normale çok yakın ve zihinsel yetersizlik çok hafif olduğu için genel nüfustan ayırlanamamaktadır. Bu gruptaki çocuklar normal okulların özel sınıflarında eğitim görmektedirler. Bu çocukların birçoğu sınıf öğretmenlerine sağlanan danışmanlık hizmetleri ya da çocuğa sağlanan destek hizmetleri ile normal sınıflarda eğitim görmektedir. Çocukların pek çoğu okula başlayana kadar hatta ileri sınıflara değin farkına varılamazlar. Ama genellikle, okulda daha yavaş öğrenmektedirler. Pek çoğu altı saat geri sınıflandırmasında yer almaktadır. Zihinsel engellilik durumu hafif derecede olan öğrencilerin öğretim programlarında ilköğretim 1. kademede okuma-yazma ve aritmetik gibi temel akademik konularda, 2. kademede ve orta öğretimde mesleki eğitimi ve günlük yaşam becerilerinin öğretimi çalışmalarına ilköğretimin daha erken sınıflarında başlanmaktadır. Bu çocuklar 6. sınıf düzeyine gelinceye değin temel akademik beceriler ve bağımsız ya da yarı bağımlı olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan iş becerilerini edinirler. Meslek seçimi konusu sınırlı olabilirler. Bağımsız olarak ya da minimum düzeyde yardım ve rehberlikle çalışabilmekte ve günlük yaşamlarını devam ettirebilmektedir. Yetişkinlik döneminde mükemmel sosyal ve iletişim becerileri geliştirirler.

➤ **Orta Derecede Zihinsel Engelliler**

Zeka bölümü puanı 35-40 ile 50-55 arasında olan kişilerdir. Zekâ yaşları yaklaşık olarak 6- 8,5 yaş arasında yer almaktadır. Orta derecede zihinsel engellilik gösteren birçok çocuk okul öncesi yıllardaki gelişimlerinde önemli derecede gecikme gösterir. Yaşları ilerledikçe zihinsel, sosyal ve motor gelişim alanlarında yaşlarıyla aralarındaki mesafe daha da açılır. Bu çocuklar okul yıllarında genellikle özel sınıflarda eğitim görürler. Günlük yaşamda gerekli olacak basit aritmetik becerilerini kazanabilmekte, günlük

gereksinimlerini yardımsız ya da çok az yardımla devam ettirebilmektedirler. Basit metinleri okuyabilmekte, para sayabilmekte ve karışık olmayan bir alışveriş listesiyle alışveriş yapabilmektedirler. Orta derecede zihinsel engelliliğe sahip çocuklar temel akademik becerilerle birlikte uyumsal davranışlar, özbakım becerileri ve mesleğe yönelik hazırlığı içeren bir eğitim programına alınmalıdır. Yetişkin olduklarında korumalı işyerlerinde çalışabilmektedirler. Bu çocuklara yaşamlarını sürdürebilmeleri ve üretici olabilmeleri için bireysel düzeyde yardım ve danışmanlık hizmetleri sağlanmakta, bu yönde başarılı ve olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bu çocukların %30'unda Down sendromu, yaklaşık %50'sinde beyin incinmesinin farklı türleri görülmektedir.

➤ **Ağır Derecede Zihinsel Engelliler**

Zeka bölümü puanları 20–25 ile 35–40 arasında olan kişilerdir. Bu çocukların neredeyse tamamı doğumda ya da hemen sonrasında farkına varılırlar. Zihinsel engelliğe motor problemler ile konuşma dil problemleri eşlik etmektedir. Zekâ yaşları kabaca bir ifade ile 3,5 ile 6 yaş arasındadır. Öz bakım becerilerini yardımsız ya da gözetimle yapabilmektedirler. Günlük yaşamlarını sürdürebilecek basit motor ve iletişim becerilerini kazanabilmektedirler. Paranın değerinin farkındadırlar fakat nasıl kullanılacağını bilemezler. İşaretleri ve sözcükleri tanıyabilir fakat uzun ve düz yazıları okuyamazlar. Bu çocukların eğitiminde temel gelişimsel becerilerin, iletişim becerilerinin ve uyumsal davranışların geliştirilmesine odaklanarak çalışılmalıdır. Ağır derecede engellilik gösteren bireylerin eğitimlerinde özbakım (tuvalet, giyinme, yeme içme) ve iletişim becerilerinin öğretilmesine ağırlık verilmekteydi. Öğretim teknolojilerindeki değişimler bu gruba giren birçok bireyin daha önce öğrenemeyeceği düşünülen birçok beceriyi öğrenebileceğini, toplumda yaşamlarını sürdürebileceğini göstermektedir.

➤ **İleri Derecede Ağır Zihinsel Engelliler (Derin Zihinsel Engelliler)**

Zeka bölümü puanları 20-25' in altında olan bireylerdir. Bu engele sahip birçok birey temel uyumsal becerileri öğrenebilmektedir. Yetişkinlikteki tahmini zekâ yaşları 3,5 yaşın altındadır. İleri derecede ağır zihinsel geriliğe başka özürlerin eşlik etme olasılığı çok yüksektir. Fonksiyon seviyeleri düşük olabilir. İştme problemleri, görmede ya da motor becerilerde yetersizlikler, sağlık sorunları olabilir.

Basit bedensel becerileri kazanabilir, öz bakım becerilerini yeterli düzeyde olmasa da yapabilir, çoğu zaman tamamlaması için yardım gerekebilir. Başından geçen olayları basit bir dille anlatabilir.

SINIFLANDIRMA

Psikolojik sınıflandırma	Eğitsel sınıflandırma
➤ Hafif Derecede Zihinsel Engelliler	➤Eğitilebilir Zihinsel Engelliler
➤ Orta Derecede Zihinsel Engelliler	➤Öğretilebilir Zihinsel Engelliler
➤ Ağır Derecede Zihinsel Engelliler	➤Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler
➤ İleri Derecede Ağır Zihinsel Engelliler	

Şekil 4: Zihinsel engellilerin sınıflandırılması

Eğitsel Sınıflandırma

Zihinsel engelli çocukların eğitim gereksinimlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Zihinsel engelli çocukların neyi öğrenip neyi öğrenemeyeceklerine, ne derecede öğreneceklerine cevap aranmaktadır. Grupların oluşturulmasında psikolojik sınıflandırmada olduğu gibi yine zekâ bölümü puanları kullanılmaktadır. Fakat psikolojik sınıflandırmadan farklı olarak grupları birbirlerinden ayıran zekâ bölümü puanları esnek tutulmaktadır.

Klasik eğitsel sınıflandırmalarda zihinsel engelliler genellikle eğitilebilir, öğretilebilir ve kurumluk ya da bağımlı olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Ancak son yıllarda demokratik eğitim anlayışının yaygınlaşması, kurumluk ya da bağımlı olarak adlandırılan grubun davranış değiştirme tekniklerine olumlu yanıtlar vermesi sonucunda bu gruba giren çocuklara ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelliler ismi verilmiştir.

➤ Eğitilebilir Zihinsel Engelliler

Zeka bölümleri 50-54 ve 70-75 arasında olan bireylerdir. Okul çağında akademik çalışmalarda gerilik gösterirler. Ortalama üçüncü ya da dördüncü sınıf düzeyinde akademik bilgi ve beceri kazanabilirken bu düzeye normallere göre daha ileri yaşlarda ulaşırlar.

“Eğitilebilir” terimi içine giren çocukların okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebileceklerini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle bu çocukların özel eğitim olanaklarıyla normal ilkökul programlarından yararlanabileceklerini göstermektedir. Bu gruba giren çocuklar temel akademik becerilerin yanı sıra özbakım becerileri de öğrenebilirler, ileride yetişkinlik çağına geldiklerinde tamamen ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi kazanabilirler. Bu gruba yönelik özel eğitim programları bu konulara ağırlık vermektedir.

➤ **Öğretilebilir Zihinsel Engelliler**

Zeka bölümleri 25-35 ve 50-55 arasında olan bireylerdir. Genellikle okul öncesi dönemlerde gerilikleri fark edilir. Çünkü gelişim özelliklerinde normallerden önemli derecede farklılık gösterirler “Öğretilebilir” teriminin iki anlamı vardır:

Temel akademik becerilerde eğitilemez,

Günlük hayatın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve özbakım becerilerini öğrenebilir.

Bu çocuklara yönelik eğitim programlarında ikinci gruba giren becerilerin öğretilmesine ağırlık verilmektedir.

Öğretilebilir zihinsel engelliler yetişkinlik çağına ulaştıklarında, sosyal uyum becerilerine ilişkin olarak ev, yatılı okul ya da korumalı işyerlerinde çalışarak üretime ve kendi geçimlerine katkıda sağlayabilirler. Ancak yine de aile ve iş yaşamlarında çeşitli derecelerde başkalarının yardımına bağımlılıkları vardır. Eğitim amaçları dışı bağımlılıklarını en aza indirmek olarak ifade edilebilir.

➤ **Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler**

Zekâ bölümleri 35 ve daha altındadır. Gerilikleri doğuştan fark edilir. Bazı basit özbakım becerilerini en azından kısmen öğrenebilirler. Ancak yaşamları boyunca sürekli ve yoğun bakım ile yardıma ihtiyaçları vardır.

Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği 1992 yılında zihinsel engele sahip bireyler için sağlanacak desteğin yoğunluğuna göre bir sınıflandırma yapmıştır.

➤ **Aralıklı Destek Alanlar**

İhtiyaç olduğunda destek sağlanmaktadır. Burada verilecek desteğin en önemli özelliği belli yaşam dönemlerini ve geçişleri kapsamasıdır. Bu grupta yer alan bireyler her zaman desteğe ihtiyaç duymamaktadır. Destek gereksinimi yaşamın geçiş dönemlerinde (örneğin işini kaybetme, geçici bir sağlık sorunu gibi) ortaya çıkmakta ve kısa süreli olmaktadır. Bu destek bireyin ihtiyacına göre yüksek ya da düşük yoğunlukta olabilmektedir.

➤ **Sınırlı Destek Alanlar**

Uzun ve yoğun destek vardır. Zaman sınırlaması bulunur ancak aralıklı destekten farklılık gösterir. Daha az personel ve para ile daha yoğun seviyede destek sağlanabilir (örneğin kısa süreli meslek edinme kursları, okuldan yetişkinliğe geçiş için sağlanacak geçiş desteği gibi).

➤ **Geniş Bir Çerçeve de Destek Alanlar**

İş ya da okul gibi toplumsal yaşama katılımın olduğu ortamlarda sürekli (örneğin her gün) desteğe gereksinimleri vardır. Sağlanan desteğin zaman sınırı yoktur (örneğin, uzun süreli destek ve uzun süreli ev yaşantısı desteği gibi).

➤ **Yaygın Destek Alanlar**

Bu bireylerin sürekli, yüksek yoğunlukta yaşamın her alanında desteğe gereksinimi vardır. Yaygın destek tipik olarak diğer destek türlerinden daha çok personele ihtiyaç duyulur ve daha zorlayıcıdır.

AAMR'nin 2002 yönergesinde bu sınıflandırma sistemi daha da geliştirilmiştir. **18.Ocak.2000** tarihinde yürürlüğe giren **Milli Eğitim Bakanlığı**, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği terimi altında zihinsel engelliliği gösteren bireyler aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

- **Hafif Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği:** Bireyin, temel okuma-yazma ve sayma becerilerini kazanmasında ortaya çıkan gecikme durumu.
- **Orta Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği:** Bireyin, gecikmeli bir konuşma ve dil gelişimi, sosyal duygusal veya davranış problemleri ile temel okuma-yazma ve sayma becerilerini kazanmasında ortaya çıkan gecikme durumu.
- **Ağır Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği:** Bireyin, ciddi biçimde konuşma ve dil gelişimi güçlüğü, sosyal, duygusal veya davranış problemleri ile temel özbakım becerilerini öğrenmesinde ortaya çıkan gecikme durumu.
- **Klinik Bakıma Gereksinim Nedeniyle Öğrenme Yetersizliği:** Bireyin, ciddi biçimde zihinsel ve birden fazla yetersizliği nedeniyle bireyin, eğitim-öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamama durumu.

Bu sınıflandırmada grupların tipik davranış özelliklerinin sıralanması, ZB puanlarının ölçüt olarak kullanılmaması gelişmelere uygunluk göstermektedir. Ancak grupların davranış özelliklerinde birçok eksiklik bulunması ve “gecikme durumu”, “klinik bakım” gibi yanlış anlamalara neden olabilecek kavramlar kullanılmıştır.

1.2.3. Tanılama

Zihinsel engele sahip bireylere uygun özel eğitim hizmetlerinin sunulabilmesi için bu bireylerin zihinsel engeli olup olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Zihinsel engelli çocukların doğru eğitim programlarına yerleştirilmelerinin yolu tanılamadan geçmektedir.

Erken çocukluk döneminde çocuğun bireysel farklılıkları gelişim süreci içinde aileler tarafından “Benim çocuğunda bir sorun var.” diye algılanabilmektedir. Bu algılamamanın çocuğun bireysel farklılığından doğan bir özellik, bir yetersizlik ya da bir gelişim geriliğine işaret edip etmediği değerlendirilmek üzere, çocuğun tıbbi tanısı gerçekleştirilmelidir. Tıbbi tanı doğrultusunda tedavi ile birlikte eğitim hizmetleri de programlanmalı, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon sürdürülürken destek eğitim hizmetlerine de hemen başlanması gerekir. **Zorunlu eğitim döneminde tanılama süreci;** öğretmenlerin ya da öğrencinin anne babasının, eldeki kanıtlara dayanarak çocuğun özel eğitim gereksinimleri olduğu yönünde belirtiler gösterdiğine ilişkin kaygıları dile getirmesiyle başlar. Bu dönemde öğrenci ile

ilgili temel bilgilerin toplanması, çocuğun özel eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve kayda alınması, bu gereksinimlerinin normal sınıfında karşılanması için harekete geçilmesi, kaydettiği ilerlemelerin izlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir. **Tanımlama sürecinde** sınıf öğretmeni, rehber öğretmen-psikolojik danışman, okul müdürü, anne baba ve öğrenci iş birliği içinde çalışır.

Zihinsel engellilik tanımına paralel olarak, çocuğu zihinsel engele sahip olup olmadığını belirleyebilmek için durumun zekâ ve uyumsal davranışlar boyutlarında ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme, çocuğun davranışları ile ilgili öğretmen gözlemleri ve standart başarı testlerinin sonuçlarına göre yapılmaktadır. Müfredata dayanan değerlendirmede, görüşmeler ve sosyometri gibi tekniklerle de destek sağlanmalıdır.

Zekânın ölçülmesi: Bireyin zihinsel işlevde bulunma düzeyi zekâ testleri ile belirlenmektedir. Zekâ testlerinde, sorulan sorulara ve verilen problemlere doğru olarak akıllıca cevap vermeyi gerektiren maddeler vardır. Standart ölçüm araçlarıdır. Test sonucunda zekâ, Zekâ Bölümü (ZB - IQ) puanı ile anlatılmaktadır.

Zihinsel engelli çocukların tanınmasında yaygın olarak kullanılan güvenilirlik ve geçerliği en yüksek ölçekler Stanford - Binet ve Wechsler (WISC-R) ölçekleridir.

Stanford - Binet Zekâ Ölçeği: İki yaşından yetişkinlik çağına kadar uzanan yaş düzeylerini temsil eden soru maddelerinden meydana gelmektedir. Ölçekte yer alan sorularla bireyin hatırlama, algılama, bilgi, sözlü yetenek ve mantıklı düşünebilme özellikleri ölçülmeye çalışılmaktadır. Stanford - Binet testleri sözel performans ağırlıklı testlerdir.

Wechsler Zekâ Ölçekleri: Üç ayrı ölçek vardır. Öncelikle Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği (WAIS) daha sonra 6 ile 17 yaş (16 yaş 11 ay) arasındaki çocuk ve gençler için Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği (WISC) ve son olarak 4 ile 6,5 yaş arası çocukları için Wechsler Okul Öncesi Çocuklar İçin Zeka Ölçeği (WPPSI) hazırlanmıştır. Şu anda her üç ölçeğin de düzenlenmiş hali kullanılmaktadır. Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) ülkemizde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Wechsler ölçeklerinin hedeflediği yaş grupları birbirinden farklı olmakla birlikte her üç ölçekte de Sözel ve Yapım bölümleri bulunmaktadır:

Sözel bölümdeki alt ölçekler	Yapım bölümündeki alt ölçekler
Bilgi	Sayı Sembolleri
Kavrama	Resim Tamamlama
Aritmetik	Blok Desenleme
Benzerlikler	Resim Düzenleme
Sayı Tekrarı	Nesneleri Birleştirme
Sözcük Dağarcığı	Labirent

Şekil 5: Wechsler ölçeklerinin alt ölçekleri

Stanford –Binet testi Wechsler testleri psikoloji ve eğitim alanlarında yaygın kabul görmekle birlikte bu testlerin dışında uygulanan başka bireysel testlerde bulunmaktadır. Bunların başında 1983 yılında geliştirilen Kaufman Çocuklar İçin Değerlendirme Takımı (K-ABC) ve 1990 yılında geliştirilen farklı yetenek testleri (DAS) yer almaktadır.

Zekâ testlerine yönelik yapılan eleştiriler şöyledir:

Testlerin kültürel etmenlerden arındırılmış olması,

Çocuğun yaşı ufaldıkça uygulanan testin geçerlik ve güvenilirliğinin azalması

Zekâ testi sonuçlarının çocuğun yaşamında ne bir başlangıç ne de bir son olması,

Şekil 6: Uyumsal davranışların ölçümü ile zekânın ölçümünü karşılaştırılması

Zekâ testleri, özellikle zihinsel engelin tanımlanmasında bir araç olarak kullanmaya başladıktan sonra çeşitli eleştirilere uğramıştır. Yapılan eleştirilerin bir bölümü doğrudan testlere, bir bölümü testleri uygulayanlara bir bölümü uygulama süreçlerine ilişkindir. Bunlara ek olarak test uygulamaları sonucunda elde edilen puanların çeşitli istatistiksel ve yönetsel hatalar içerdiği, puanların zaman içerisinde ciddi farklılıklar gösterdiği eleştiri konusu yapılmaktadır.

Uyumsal Davranışların Ölçümü ile Zekânın Ölçümünün Farklılıkları

Uyumsal davranışların ölçümü ile bireyin hâlihazırda bulunduğu davranışların bir ölçütü sağlamak istenmektedir. Zekâ testlerinde ise bireyin en üst performansı tahmin edilemeye çalışılmaktadır.

Uyumsal davranış ölçekleri belirli sayıda farklı günlük yaşam alanlarında yoğunlaşır. Zekâ testleri genellikle üst düzeyde usavurma yetenekleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Uyumsal davranışlara ilişkin bilgiler genellikle bireyi yakinen tanıyan üçüncü kişi ya da kişi ya da kişilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla sağlanmaktadır. Zekâ testleri önemli ölçüde kontrol edilmiş ortamlarda uygulanır.

Uyumsal davranışların belirlenmesi: Uyumsal davranışların açık ve net bir tanımının yapılamayışı, bu davranışların ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Yaygın olarak kullanılan ve en çok bilinen iki uyumsal davranış ölçeği vardır. Bunlar, Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği tarafından geliştirilen Uyumsal Davranış Ölçeği (ABS), ve Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeğidir.

Uyumsal Davranış Ölçeği (ABS): İki bölümden meydana gelir. Birinci bölümde günlük yaşamın gerektirdiği yetenek ve alışkanlıklar, ikinci bölümde ise kişilik ve davranış bozukluklarıyla ilgili uyumsuz davranışlar değerlendirilmeye alınmaktadır.

Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği (VSMS): Sosyal yetersizliğin değerlendirilmesinde en çok bilinen ve yaygın olarak kullanılan ölçektir. Ölçekte sosyal yeterlilik sekiz alanda (genel özbakım, yemek yeme, giyinme, bağımsız hareket, iş, iletişim, öz yönetim ve sosyalleşme) değerlendirilmektedir. Ölçek maddeleri ABS'den farklı olarak, alanlara göre değil yaş gruplarına göre sıralanmaktadır.

Ülkemizde halen kullanılmakla birlikte, sosyoekonomik yönden şanssız ve azınlık gruplarına uygulandığında yanıltıcı olabilmektedir. Bunun nedeni, bu ölçeklerin orta sınıf ve çoğunluğu teşkil eden ailelerden gelen çocuklar üzerinde geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliğinin yapılmış olmasıdır. Bundan dolayı, çocuğun ve ailesinin geleceğini çeşitli yönlerden etkileyecek olan tanılama ve değerlendirmede daha kesin ve geçerli süreçlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Başka eleştiri zihinsel engellilik kavramına getirilen yeni bir bakış açısından kaynaklanmaktadır. Buna göre zihinsel yetersizlik davranışsal / sosyal engelleri içeren gelişimsel bir sorundur. Bu doğrultuda, değerlendirme süreçleri çocuğa uygun eğitim programlarının hazırlanması için gerekli bilgileri içermeli ve eğitim uygulamaları sırasında çocuğun durumu sürekli olarak değerlendirilmelidir.

Mercer'in Çoklu Kültürlere Yönelik Değerlendirme Sistemi (SOMPA) adını verdiği yaklaşımın üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar;

- Tıbbi Model,
- Sosyal Sistem Modeli,
- Çoklu Model'dir.

Zihinsel yetersizlik şüphesi duyulan çocuk bu üç modelde ayrı ayrı değerlendirilmekte, ölçüm sonuçları ayrı kaydedilmektedir. Daha sonra değerlendirme kartları ayrı ayrı ve birlikte değerlendirilmektedir.

Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği (AAMR)'nin 1992 yılında önerdiği değerlendirme yaklaşımı ise dört boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar;

- Zihinsel İşlevde Bulunma Düzeyi ve Uyumsal Davranışlar ,
- Psikolojik ve Duygusal Durum,
- Fiziksel Durum ve Sağlık Durumu ,
- Çevresel Koşullar 'dır.

AAMR'nin bu çok boyutlu yaklaşımı yukarıda bahsedilen dört boyuttaki değerlendirme sürecinde, bireyin bütün olarak tanılanmasını kapsamaktadır. Üç basamaklı bir süreçten

oluşan bu dört aşama teşhis ve bireyin destek ihtiyaçlarını belirlemeyi sağlar. Üç basamak şöyledir:

Birinci adım: Zihinsel engelliliğin teşhisi desteklerin uygunluğunu belirlemektedir. Şu bozukluklarda zihinsel engelliliğin teşhisi konmaktadır.

Kişinin zihinsel işlevde bulunma düzeyi yaklaşık 70-75 ve altındadır.

İki ya da daha fazla uyumsal davranış alanında önemli derecede yetersizliğe sahiptir.

Başlama yaşı 18 yaşın altındadır.

İkinci adım: Bu basamak bireyin güçlü ve zayıf yönleri ile destek ihtiyacının tanımlanmasını ve sınıflamasını içermektedir. Bu adımda kişilerin:

Psikolojik ve duygusal açıdan güçlü ve zayıf yönleri

Fiziksel sağlık ve yetersizliğin nedenleri

Şu andaki çevresel koşulları ile büyüme ve gelişmelerinin devam etmesini kolaylaştıracak en uygun çevre, tanımlanmaktadır.

Üçüncü adım: Sağlanması gerekli desteğin yoğunluğuna ve ayrıntılarına karar verilir. Dört boyutun her biri için gerekli olan desteğin çeşidi ve yoğunluğu tanımlanır. Destek sağlanacak bu boyutlar;

Zihinsel işlevde bulunma düzeyi ve uyumsal davranışlar

Psikolojik / Duygusal durum,

Fiziksel Sağlık / Nedenler,

Çevresel Koşullar olarak belirlenmiştir.

Zeka geriliği olan çocukların tanımlanmalarında kullanılan ölçeklerinin yada testlerinin birçoğu Türkçe'ye çevrilmiş ve uyarlanmıştır. Fakat bunların güncelleştirilmelerinde sorunlar vardır.

Değerlendirmede göz önünde bulundurulacak hususlar AAMR'nin 1992 yönergesi'nde değerlendirilmede göz önünde bulundurulacak hususlar şunlardır:

- Bireyin değerlendirilmeye alınması için ciddi nedenler olmalıdır. Her öğrenme ve davranış sorunu gösteren çocuk değerlendirmeye konu edilmemelidir.
- Çocuğun ailesi değerlendirmeye izin vermeli ve değerlendirmenin devamında yapılacak herhangi bir belirleme, yerleştirme ve eğitim programı kararına katılma ve itirazda bulunma hakkına sahip olmalıdır.
- Değerlendirme işlemleri yalnızca yeterli niteliklere sahip, sertifikalı veya belgeli meslek mensupları tarafından yapılmalıdır.
- Değerlendirme işlemleri görme, işitme, sağlık ya da harekette belirli bozukluğu olanlar dikkate alınarak gerekli düzenlemelere gidilmeli ve standardize edilmiş bazı testler

üzerine değişikliklere gidilerek geçmiş, kültürü ya da dili genel nüfustan farklılık gösterenlere uyumlu hale getirilmelidir.

- Kişinin işitme ya da sağlık sorunları olduğundan kuşkulandığında uzman görüşüne başvurulmalıdır. Böylece değerlendirmede olası bir yanlışlık önlenmiş olur.
- Sonuç ve öneriler, kişiyi yakından tanıyan insanlarla yapılan görüşmelerden ve kişinin davranışlarının gözlenmesinden elde edilen tüm bilgiler esas alınarak yapılmalıdır. Tanılama çok boyutlu olmalı, ZB gibi tek bir unsura dayalı olmamalıdır.
- Önceki kararları doğrulamak ya da düzeltmek, kişinin gelişiminde uygulanan programın değiştirilmesini gerekli kılacak iniş çıkışları göz önünde bulundurabilmek için belirli aralıklarla yeniden değerlendirilmeler yapılmaktadır.
- Kişiler değerlendirme işlemlerini reddetme haklarını kullanabilmeli, dolayısıyla kendilerini tanılama sürecinde ve/ya da öngörülen hizmetlerden uzak tutulabilmelidirler.

Zekâ testlerine ve uyumsal davranış ölçeklerine, özellikle zekâ testlerine yöneltilen eleştirilerin büyük bir bölümü bunların yapısında çok uygun kullanımlarına ilişkindir.

1.2.4. Yaygınlık

Geçmişte ve günümüzde zihinsel engelli çocukların genel nüfus içerisindeki yaygınlık oranlarının belirlenmesine ilişkin pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları sıralandığında en düşük oran % 0.5, en yüksek oran ise % 23 olmaktadır.

Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan bu farklılıklar temelde, araştırmalarda benimsenen zihinsel engelli tanımlarının ve izlenen yöntemlerin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte araştırma sonuçları genellikle % 3 oranına yakın sonuçlar vermektedir.

Zekâ engelliliğinin geleneksel yaygınlık oranı tahmini %3'ü göstermektedir. Bu açıklamaya göre ülkemizin 50 milyonu aşan nüfusunda 1.5 milyondan fazla zihinsel engellinin bulunduğu tahmin edilebilir. Geleneksel yaygınlık değeri %3'ten hareket eden Kauffman ve Payne bu değerin yetersizliğin psikolojik sınıflandırma yapılarak ağırlık derecelerine göre dağılımı hafif grupta %2.3 orta grupta %0.6 ağır ve çok ağır grupta %0.1 olmaktadır.

Zihinsel engel, öğrenme ve davranış problemi olan çocuklara hizmet veren her programda erkeklerin sayısı kızlardan fazladır. Zihinsel engelliliği gösterenlerin %90'ına yakını oluşturulan engellilikleri hafif derecede olanların pek çoğu okula başlayana değin farkına varılmazlar. Okula başladıklarında özellikle akademik çalışmalarda karşılaştıkları güçlüklerin bir sonucu olarak yetersizlik durumları ortaya çıkar. Bundan dolayı okul çağında zihinsel engel oranında ciddi artışlar olmaktadır.

Ancak yapılan bütün araştırmalarda zihinsel engelliğin yalnızca zihinsel işlevlerde engellilik boyutu dikkate alınmıştır. AAMD'nin geri zekâlılık tanımında ikinci ölçüt olan

uyumsuz davranışlarda yetersizlik boyutu araştırmalarda dikkate alınmamıştır. Çünkü uyumsal davranışları ölçmede pek çok zorluk bulunmaktadır. Bununla birlikte her iki ölçüt birlikte dikkate alındığında zihinsel engelli çocukların yaygınlık oranının % 1 olacağı tahmin edilmektedir.

Eğitsel Sınıflandırmaya Göre Zihinsel Engelin Kendi İçindeki Dağılımı		
	Engel türü	Engel yüzdesi
0-19	IQ çok ağır derecede	%1.5
20-35	IQ ağır derecede	%3.5
36-50	IQ öğretilbilir düzey	%6
51-70	IQ eğitilebilir düzey	%89

Şekil 7: Zihinsel engelin kendi içindeki dağılımı verilmiştir.

Yaygınlık oranının, yaşanılan bölgenin şehir ya da kırsal olması, şehirdeki yaşamın, kırsaldaki yaşamdan daha karmaşık olması, değişken sosyo-ekonomik düzeyi, mevcut tutum, politika ve uygulamalardan önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir.

1.2.5. Nedenleri

Zihinsel engelliliğin nedenlerinin bilinmesi bu bireyler için alınacak tıbbi ve eğitsel kararlar ile zihinsel engeli önleme çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bireyin zihinsel engelin nedenini ortaya çıkarmak güçtür. Zihinsel engelin nedeni binin üzerinde olduğu bilinmektedir. Kişinin zihinsel engeli tek bir nedene bağlı olmayabilir.

Zihinsel engelin nedenleri genellikle oluşum zamanına göre ve türüne göre incelenmektedir.

Oluş zamanına göre zihinsel gerilik nedenleri:

- Doğum öncesi :
  - Down sendromu
  - Fenilketonüri
  - Doğum öncesi malnütrisyonu
- Doğum sırası :
  - Prematüre doğum
  - Menenjit
  - Doğum esnasında kafa travması
- Doğum sonrası :
  - Kafa zedelenmeleri
  - Kurşun zehirlenmesi
  - ocuk istismarı ve ihmali

Türüne göre zihinsel genlik nedenleri :

- Biyolojik ve tıbbi nedenler
  - Kromozom anormallikleri (örn. Down Sendromu)

Beyne oksijen gitmemesi

Genetik anormallikler

Çevresel etkiler

➤ Psiko-sosyal dezavantaj

Sosyal

Davranışsal

Eğitsel

Zihinsel engellilik nedenleri **Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği** tarafından (1983) dokuz grupta incelenmiştir. Bu gruplama günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenler;

➤ **Bulaşıcı Hastalıklar ve Zehirlenmeler**

Hamilelik esnasında geçirilen bulaşıcı hastalıklar bebekte zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Kızamıkçık (rubella), frengi, menenjit, ensefalit (beyin iltihabı), AIDS ve toksoplazma (kan zehirlenmesi) gibi hastalıklar bebeğin doğum öncesindeki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca hamilelikte annenin ilaç, alkol, sigara, LSD, eroin, morfin ve kokain gibi maddeleri kullanımı ve kurşun zehirlenmesi de bebekte zihinsel engelliliğe neden olabilir. Doğum sonrasında çocuğun geçirdiği menenjit, beyin iltihabı gibi bulaşıcı hastalıklar ve zehirlenmeler beyinde çeşitli bozukluklara neden olabilmektedir. Bundan dolayı çocuğun zihinsel işlevlerinde çeşitli derecelerde yetersizlikler meydana gelmektedir. Beynin sinir sisteminde meydana gelen bozukluğu iyileştirmek günümüzün tıbbi olanaklarıyla çoğu kez mümkün olmamaktadır.

➤ **Yaralanma ve Fiziksel Etkiler**

Henüz doğmamış ya da yeni doğmuş bir bebeğin beyin yapısı, travma ve fiziksel etkilere açıktır. Çocuk doğmadan önce, doğum esnasında ve doğum sonrasında meydana gelen hasarlar (örneğin beyne yeterli oksijen gitmemesi sonucu), çocuk istismarı ve ihmali nedeniyle (örneğin dayak, düşme, çarpma trafik kazaları gibi) meydana gelen fiziksel hasarlar, doğum esnasında ve bebek doğduktan sonra röntgen ışınlarına maruz kalma zihinsel engelliliğe neden olabilir. Bu durumlar beyinde çeşitli özürlere neden olabilmektedir.

➤ **Metabolizma ve Beslenme Bozuklukları**

Sağlıklı bireylerde alınan besin maddeleri vücutta belirli bir biçim ve sıra içerisinde birtakım işlemlerle değişikliklere uğramaktadır. Metabolizma olarak adlandırılan bu süreç bazı bireylerde çeşitli nedenlerle sağlıklı olarak işlememektedir. Bu durumda ortaya çıkan zehirli maddeler, organizmanın bütününe gelişimini dolayısıyla beyin gelişimini engellemektedir. Bu maddeler vücutta birçok sorunun yanında beyin hasarına da neden olmaktadır. Günümüzde en sık rastlanan metabolizma hastalıkları fenilketonüri, galaktozemi ve endokrin bozukluklarıdır. Akraba evliliğinin yaygın olduğu ülkemizde batı

ülkelerine göre genetik metabolizma hastalıkları daha sık görülüyor. Örneğin ciddi zihinsel engelliğe neden olan fenilketonüri hastalığının batılı ülkelerde 10 binde bir, ülkemizde 3-4 binde bir görülen bir hastalıktır. Erken tanı ve sıkı diyet tedavisi ile tamamen sağlıklı gelişme sağlanmaktadır.

Erken önlem alındığında zihinsel geriliğin oluşmamasını ya da daha hafif düzeyde görülmesini sağladığı düşünüldüğünde, metabolizma ve beslenme bozukluklarının tanınması büyük önem taşımaktadır.

Aynı şekilde hamile annenin yeterli besin alamaması ya da doğan bebeğin yeterince beslenememesi de beynin gelişimini olumsuz yönlerde etkilemektedir.

➤ **Kaba Beyin Hastalıkları**

Beyinde özür ya da hasara neden olan, bunun sonucu olarak zihinsel engellilik durumunu yaratan ur (tümör) ve diğer hastalıkları içermektedir. Bu hastalıkların meydana gelmesinde bazen kalıtım, bazen de çevre etkili olmaktadır.

Kaba beyin hastalıkları içinde, zihinsel engellilik nedeni olarak en sık rastlanan tüberozskleroz ve nörofibromatozisdir.

➤ **Doğum Öncesi Bilinmeyen Nedenler**

Doğum öncesinde ve sonrasında bilinmeyen bazı nedenler zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Bunların başında kafatasının gelişimindeki anormallikler ve diğer beyin özürleri gelmektedir. Örneğin hidrosefali (sulu kafalılık) ve mikrosefalının nedenleri tam olarak anlaşılmış değildir. Tedavi edilmediği takdirde her iki anormallikte zihinsel geriliğin de ağır formuyla eşlik ettiği çoklu (multipl) özür oluşabilmektedir.

➤ **Kromozom Anormallikleri**

Sağlıklı insanların hücrelerinde 23 çift kromozom vardır. Bunlar insanın çeşitli özelliklerini belirleyen genleri taşımaktadır. Fakat bazen kromozom yapılarında bozukluklar görülebilmektedir. Bu durum kalıtım ya da sonradan meydana gelen faktörlerle açıklanmaktadır. Bu faktörlerin başlıcaları, radyasyon, ilaçlar, kimyasal maddeler, virüsler bağışıklık mekanizması, yaşlı yumurta ve sperm hücreleri olmaktadır. Kalıtsal ya da bazı çevresel etkenler sonucu kromozom yapısında görülen bozukluklardır.

Kromozom anormallikleri içerisinde en sık rastlanan Down Sendromudur. Mongol ırkına mensup insanların çekik gözlülükleriyle benzemeleri nedeniyle mongoloid olarak isimlendirildiği de olmaktadır. Dünyaya gelen 600 çocuktan ortalama birinde Down Sendromu görülmektedir.

Klinik bulgularla yeni doğan bebekte Down Sendromu tanısı koymak genellikle kolaydır. Ancak kesin tanı kromozom analizi yapıldığında ortaya çıkar. Kromozom analizi, Down Sendromunun hafif şekli olan mozaik durumunun belirlenmesinde de önemlidir. Mozaik kromozom yapısına sahip bebeklerde kromozomların bir kısmı normal yapıda

olduklarından sendromun tipik özelliklerinin bir kısmı görülmeyebilir. Ayrıca zihinsel engellilikte daha hafif olur. Zihinsel engellilik tanısı olan çocukların yaklaşık % 5-6'sını Down'lular oluşturmaktadır.

Down Sendromu, normalde 46 olması gereken kromozom sayısının 47 olduğu genetik bir sorundur. Down Sendromu, çeşitli derecelerde zihinsel engelliliğe tipik görünümün (küçük kafa, oval ve yassı yüz, düz burun köprüsü, gözlerin iris bölümünde açık renk benekler, büyük dil, geniş boyun, kısa, geniş, düz ve kare el ve ayaklar, tek avuç içi çizgisi, dik, ince ve düz saçlar, kısa boy, esneklikten yoksun deri gibi) bulunduğu bir bozukluktur. Down Sendromlu kişilerde genellikle kalp problemleri, görme problemleri, sindirim sistemi hastalıkları ile konuşma ve dil bozuklukları da görülebilir. Ayrıca bazılarında işitme problemleri ve sağlık sorunları olabilir.

Resim 1: Down Sendromunun görünüş özellikleri

Down Sendromu'nun nedenleri incelendiğinde, annenin yaşı ilerledikçe görülme sıklığının arttığı görülmektedir. Yirmi yaşın altında yer alan annelerin de Down Sendromlu bebek doğurma olasılığı artmaktadır.

Down Sendromu gibi sık görülmemekle birlikte, zihinsel engelliliğe neden olan bir diğer kromozom anomalisi Fragile X sendromudur.

Anneden gelen X kromozomun uzun ucunda kopma olması nedeniyle Kırılgan X anlamına gelen Fragile X ismi kullanılmaktadır. Erkek çocuklarında daha çok görülmektedir. Sendromun belirgin bir fiziksel görünümü yoktur fakat Fragile X'li çocuklar dikkatle incelendiğinde büyük kulaklar, uzun yüz, geniş alın, göz çevresinde ödem (su toplanması) tek avuç içi çizgisi ve belirgin bir çene belirlenebilir. Zihinsel engelliliğe eşlik eden dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, göz teması kuramama, el çırpma, tırnak yeme, tekrarlayıcı konuşmalar, anlamsız sözcüklerin tekrarı, elini ısırma, dokunulmaya tepki ve tekrar gibi problemler bulunabilir. Vücut gevşekliği ve motor gelişimlerde hafif düzeyde bir gecikme görülebilir. İkinci yaşta yürümeye başladıktan sonra davranış problemleri belirginleşir.

➤ Gebelik Bozuklukları

Gebelik bozukluklarında ilk akla gelen normal gebelik süresinden sapmalardır. Erken doğum (prematüre) ve düşük doğum ağırlığı gibi gebelik bozuklukları zihinsel engellilik için risk faktörleridir. Ayrıca, geç doğum da zihinsel gerilik nedenleri içindedir. Her durumda normalden sapmanın derecesi arttıkça bebeğin zihinsel engelliliğe ek olarak

çeşitli engeller gösterme olasılığı da artmaktadır. Erken doğum, geç doğuma oranla daha sık olarak özüre neden olmaktadır.

Erken doğum bebeğin 37. haftadan önce doğması, geç doğumun sınırı ise genellikle normal gebelik süresinin yedi gün sonrası olarak kabul edilmektedir.

➤ **Ruhsal Bozukluklar**

Her ne kadar çocukluk döneminde yaşanan ağır ruhsal problemler (çocukluk şizofrenisi gibi) neden olabilmekle birlikte, ruhsal bozukluk ile zekâ düzeyi arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemektedir. Ancak bazı durumlarda ruhsal bozukluğa temel oluşturan sinirsel bozuklukların doğrudan zihinsel engelliliğe neden olduğu bilinmektedir. Yine de ruhsal bozuklukların zihinsel engellilikle ilişkisi konusunda bilinenler sınırlıdır.

➤ **Çevresel ya da Psiko-Sosyal Dezavantaj**

Zihinsel engelliliğe herhangi bir hastalık ya da anormal bir durum olmaksızın olumsuz çevre koşullarının sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır. Zihinsel engelliliğe olan kişiler grubunun büyük bir kısmını oluşturan hafif zihinsel engellilerin nedeni genellikle bilinmemektedir. Bu gruptaki kişilerin zihinsel engelliliklerine yaşamlarının erken döneminden itibaren maruz kaldıkları zayıf sosyal ve kültürel çevrenin nedeni olduğu yönünde inanış bulunmaktadır. Kişinin erken dönemde içinde bulunacağı nitelikli uyarıcı çevrenin özellikle zihinsel gelişimini nasıl etkilediği düşünüldüğünde, psiko-sosyal şanssızlığın zihinsel engelliliğe yol açması olağandır.

Çevre yoksunluğuna bağlı bu soruna, erken çocukluk döneminde (0-6 yaş) diğer gelişim alanlarında da gerilik eşlik edebilir. Bu nedenle erken dönemde (0-6 yaş) gelişim geriliği terimi bu grup (psiko-sosyal dezavantajlı) için uygun olacaktır. Zihinsel engelli çocukların %80'inin çevresel etmenlerin sonucunda bu durumda oldukları öne sürülmektedir.

➤ **Kalıtım ve Çevre Tartışması**

➤ Bireyin zekâsının ne kadarının çevresel özelliklerin, ne kadarının kalıtsal yapısı sonucunda oluştuğu konusu, özel eğitim ve psikoloji bilimlerinin en eski tartışma konularından biridir. Bu tartışma bir süre daha devam edeceğe benzemektedir. Günümüzde kabul edilen görüş, insan zekâsının bu iki etmenin karşılıklı etkileşimi sonucunda geliştiğidir. Bu yönüyle kalıtım bireyin ulaşabileceği zihinsel gücün sınırını çizmekte, çevre etmenleri ise bireyin bu sınıra ulaşma derecesini belirlemektedir.

705 zihinsel engelli tanısı konmuş denek üzerinde yapılan bir araştırma sonuçları şöyledir.

ZİHİNSEL ENGELİN NEDENLERİNE GÖRE DAĞILIMI		
NEDENLER	SAYI	YÜZDE
Doğum öncesi anoksia	19	2.7
Mekanik doğum zedelenmesi	9	1.3
Prenatal beyin anomalileri	137	19.4
Down Sendromu	122	17.3
Prematüre	42	6.0
Kalıtımsal zihinsel engel	36	5.1
Psiko-sosyal dezavantajlar	27	3.8
İşitme engelli– normal zekâ	10	1.4
Görme engelli – normal zekâ	4	0.6
Anne yoksunluğu – normal zekâ	10	1.4
Davranış bozukluğu – zihinsel engel	22	3.1
Değişik teşhisler (Kretenizm, galaktozemi ve metabolik bozukluklar)	75	10.7
Beyin patolojisine bağlı olmayan ve nedeni bilinmeyen zihinsel engel	142	20.1

Şekil 8: Zihinsel engelin nedenlere göre dağılımı

 Öğrenciye Etkinlik 3: Köşelenme: Aşağıdaki zihinsel engelli çocukların zihinsel engelli olma nedenlerini dikkatlice inceledikten sonra hikâyeyi okuyunuz. “Zihinsel engelli olma nedenlerinden hangisine değinilmiştir?” inceleyiniz. Hikâyedeki kahramanın insan olduğunu düşünerek başka bir nedende siz hazırlayarak sınıfa sununuz. Öğrencilerle birlikte nedenler değerlendirilerek, seçilen nedenler kartlara yazılarak sınıfın çeşitli köşelerine asılır. Öğrencilerden kendilerine en uygun nedenin olduğu köşeye gitmeleri istenir. Aynı köşeyi tercih edenlerin oluşturduğu grup, o nedeni seçme gerekçelerini tartışır ve gerekçelerini hazırlayarak sınıfa sunar. Sunum yapan öğrencinin dışındaki öğrencilerde arkadaşlarına eklemek istedikleri yerleri tespit ederek sunumu tamamlarlar. Sınıfça tartışılarak, sınıfça karar alınır. Böylece her neden üzerinde tartışılır.

HİKÂYE: İki Limon Fidanı

Bir bahçıvanı aynı ağacın çekirdeklerinden çıkan ve aynı zamanda aynı ağaçtan aşılantmış iki limon fidesi almış. Birisini bahçeye güneş gören bir açıklığa dikmiş. Diğerini de bir saksıya dikip salona koymuş. Bahçıvan iki limon fidesine de son derece itinayla bakım yapıyormuş. Sularını, gübrelere zamanında eksiksiz veriyormuş.

Aradan 3 yıl geçmiş bahçedeki fidan büyümüş serpilmiş meyve veren bir ağaç olmuş. Salondaki fidan sağlıklı gibi görünüyormuş ama bodurlaşmış, henüz meyveden de eser yokmuş. Birkaç yıl sonra salondaki fidan da çiçek açmış meyve tutmuş. Meyveler olgunlaştığı zaman bahçıvan iki kardeş fidanın meyvelerini eline almış bahçedeki limon ağacının meyvesi iri, sulu ve az çekirdekliymiş. Salondaki limon fidanının meyvesi ise küçük, susuz ve içi çekirdek doluymuş.

1.2.6. Özellikleri

Motor Gelişim:

Normal gelişim gösteren çocuklarda, yaşamın ilk iki yılında çocuğun kazandığı hareketler ileride kazanılacak hareket becerilerinin temelini meydana getirmektedir. Normal gelişim içindeki çocuklar doğumdan iki yaşına kadar başını dik tutma, nesnelere uzanma, yakalama, dönme, oturma, emikleme, sıralama ve yürümeyi içeren gelişimsel sırayı izlemektedir.

Yaşamın ikinci yılından yedi yaşına kadar olan dönemde ise çocuk, koşma, topu tutma, atma, sıçrama, atlama, yakalama, fırlatma gibi becerileri elde etmektedir. Bu beceriler tüm çocukların ortak olarak gösterdiği, yaşam için gerekli temel becerilerdir.

Resim 2: Fiziksel gelişimleri

Zihinsel engelliliğe sahip çocuklarda tüm diğer gelişim alanlarında olduğu gibi, motor gelişim alanında da yetersizlikler vardır. Motor gelişim fiziksel gelişme ve büyüme ile bağlantılı olarak olgunlaşmaktadır. Zihinsel engelliliği olan çocuklarda genellikle **metabolik ve endokrin bozukluklara** ya da **genetik mutasyonlara** bağlı olarak fiziksel büyüme ve gelişme normal akranlarının gerisindedir. Bu durum kaba ve ince motor beceriler ile el-göz koordinasyonunu da etkilemektedir. Zihinsel engelliliği olan çocukların sahip olduğu zayıf kaslar ve gevşek eklemler, yaşamlarının ilk yıllarından başlayarak motor gelişime ait basamaklara ulaşmada gecikmelere neden olmaktadır.

Araştırmalarda, zihinsel engelliliği olan çocukların sosyal gelişimindeki yetersizliklerinden dolayı fiziksel aktivitelere katılmada güçlük çektikleri ya da çok az katılımlarının olması ve bu durumun da çocukların motor performanslarını olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir.

Zihinsel engelli çocuklar, özellikle gerilikleri hafif derecede olanlar, normal çocuklara en çok bedensel ve devimsel özelliklerde benzerlik gösterdikleri bilinmektedir. Bununla beraber zihinsel engellilik durumunun daha çok organik nedenlere bağlı olarak meydana geldiği orta ve ağır derecede zihinsel engellilerde bedensel ve duyuşal özürlerle, buna bağlı olarak çeşitli devimsel problemlere sıklıkla rastlanmaktadır.

Zihinsel engelliliği olan çocukların motor performansları zihinsel engelliliğin türüne ve derecesine göre de farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Zuhulin (1974) tarafından yapılan çalışmalarda 6-10 yaş arasındaki Down Sendromlu çocukların motor becerilerinin hem normal çocuklardan hem de benzer zeka düzeyinde olan ancak Down Sendromlu olmayan diğer zihinsel engelli çocuklardan daha yavaş olduğu ortaya çıkmıştır.

Down Sendromlu çocukların gevşek kas tonusu, kaslarındaki zayıflık ve eklemlerde normalden çok daha fazla esneklik gibi motor gelişimin normal seyrini etkileyen problemler vardır. Bu problemler Down Sendromlu çocukların tüm hareketlerini etkilemekte, normal dışı duruşlar ve yürümede bozukluklar meydana getirmektedir. İlk yılda motor gelişimleri oldukça yavaş olup ilk yılın sonunda çok seyrek olarak oturmayı başarabilmektedirler. Ayakta durma, sıralama ve yürüme arasında normalden daha uzun bir zaman aralığı bulunmaktadır. Down'lu çocuklar genellikle 3 yaş civarında yürümeye başladıkları görülür.

Zihinsel engelli çocukların motor gelişim özellikleri şöyledir: Bu çocukların, az troid salgısı kretinizm nedeniyle bedeni gelişmeleri tamamen duraklamış olabilir. Mongoloid tip zihinsel engelli çocuklar kısa boylu, çekik gözlü, ayak ve elleri etli, parmakları kısa, kalın veya kısa boyunlu, kulakları ve dili ufaktır. El ayakları ve tabanları etli ve düz olup, izleri belirgin derecede farklı olması nedeniyle bu özellikleri ile de tanımak mümkündür. Hidrosefaller ve benzerlerinin başları belirgin şekilde büyüktür. Mikrosetallerin başları belirgin derecede küçüktür. Zihinsel engelli çocuklar da dış deformasyonları daha fazladır. Dış düzeninde anormallikler vardır. Dış çürümleri sıklıkla görülür. Bedeni gelişim daha ağırdır. Yaşlılarından daha zayıf ve kuvvetsizdir. Zihinsel engelli çocuklar yaşlılarına karşılaştırıldıklarında daha sık hastalanırlar. Görme işitme gibi ek bedeni özürler daha sık görülür. Psiko-motor alanlarda da belirli derecede gerilik gösterirler. Büyük ve küçük kaslarını kullanmada güçlük yaşarlar. El göz işbirliği geç ve güç sağlanır. Ritimlere uymada zorlukları çoktur. Ritim hareketlerine alıştırmak çok alıştırmaya ve olumlu teşvik etmeyi gerektirir.

➤ Zihinsel Gelişim

Bu çocukların zihinsel gelişimleri bireysel farklılıklar göstermekle birlikte zihinsel süreçler ve işlevlerle ilgili bazı genel özellikleri vardır.

Zihinsel engelli kişilerin **öğrenmeleri** güç ve zaman alıcıdır. Ayrıca bazı kavramları ya da becerileri yetişkinlikte bile tam olarak kazanmaları söz konusu olmayabilir. Hafif bir zihinsel engelliliğe bile sahip olsalar, normal akranlarının seviyesinde öğrenebilmeleri için özel eğitim desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Zihinsel engelli çocukları normallerden ayıran en belirgin özellikleri öğrenme yetenekleridir. Zihinsel engellilerin bir öğrenme görevini yerine getirirken geçtikleri basamaklar normallerden farklı değildir. Sadece bu basamaklardan geç ve güç geçerler.

Zihinsel engelli kişilerin diğer tüm gelişimleri zihinsel durumundan etkilenmektedir. Bu öğrencilerin öğrenme kapasiteleri nasıl öğreneceklerini bilmek ya da öğrenme süreçlerinde (dikkat, bellek, dil ve genelleme becerileri gibi) yeterli veya etkili olabilmek için yeterli değildir. Ancak, uygun şekilde bilgiyi toplama, etiketleme, sınıflama,

hatırlama ve kullanma yeteneği yetersiz de olsa, bulunmaktadır. Bu çocuklar **soyut terim tanım kavramları, sembolleri ve genellemeleri** daha az anlayabilmektedirler.

Algıları kavramları ve tepkileri basittir. Eşya olay ve durumları tam kapsayan ayrıntılı algı ve kavramları yoktur. Öğrenme, hatırd tutma ve hatırlama yetenekleri ile ilgilidir.

Zihinsel engelli çocuklar, öğrenme ve diğer aktivitelere gerekli zaman dilimi içerisinde **dikkatlerini** odaklamada başarısızdırlar. Dikkat süreleri kısa ve dağınıktır. Bu durum zihinsel yetersizlikler yanında güdülenme eksikliği ile ifade edilmektedir. Zihinsel engelli çocukların çoğu olumsuz çevre koşullarından gelmektedir. Ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı çoktur. Ayrıca ailelerin eğitim düzeyi düşüktür. Aileler fakirdir. Bu koşullarda çocuğun öğrenmeye güdülenmesi yeterli değildir. Diğer yandan zihinsel engelli çocukların geçmişte öğrenmeye ilişkin başarısız yaşantılarının olması öğrenmeye ilişkin tutumlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Dikkat sürelerinin kısa ve dağınık olması öğrenme aktivitesi ile ulaşılmaya çalışılan hedefe ulaşılamamasına neden olmaktadır. Özellikle seçici dikkat ile ilgili sorunlarının olması dikkatlerini vermeleri gereken yere (örneğin öğrenme yaşantısı) değil, yetişkinin davranışlarına odaklamaları ile kendini göstermektedir. Ayrıca bu bireylerin, bir işi sürdürme veya yeni materyallere dikkatini kaydırma ile ilgili sorunları bulunabilir.

Bu çocukların **ilgi süreleri** kısadır. Çok ilginç buldukları çalışmalarda dahi kısa bir süre sonra bırakırlar. Bu süre yaş sınıf zekâ ve eğitim seviyesine göre farklılık gösterir.

Zaman kavramı saat, gün, hafta, ay ve yılı tanımak, kavramak ileri sınıflarda ancak mümkün olabilir. Geç ve güç gelişen bir kavramdır.

Yakın zamanda olanlara ilgi duyarlar. Uzak gelecekle ilgilenmezler. Etkinlik bitiminde kazanacağı bir mükâfat önemli olup, okuma yazma öğrenmek, bir iş sahibi olarak ailenin geçimini sağlamak gibi ileri gelecek onları fazla ilgilendirmez.

Zihinsel engelli çocukların özelliklerinden biri de çalışmalarda esnasında **çabuk yorulmaları** ve etkinlikleri bırakmalarıdır. Sebatsızdırlar. Bu çocukların her etkinlikte yapabileceği yerden başlamak ve ilerletmek son derece önemlidir. Etkinliğin başaracağı noktadan başlatılması onun ilk teşebbüsünün başarılı olması çok önemlidir. Başarılı olması onda ben yapabiliyorum güvenini sağlamak için devamı olan basamakları çıkmasını ilerlemesini güdüleyerek, teşvik eder.

Kendilerinden küçüklerle ilişki kurmayı ve oynamayı tercih ederler. Bu çocukların konuşma ilgi zekâ sosyal ve bilgi seviyeleri yaşıtlarından geri olduğundan kendi seviyelerinde anlaşabileceği takvim yaşları küçük, normal çocuklarla oynar ve arkadaşlık ederler. Seviye farklı olduğ için yaşıtlarını tercih etmezler.

Uzun ve kısa süreli bellekleri ile ilgili sorunları vardır. Zihinsel engelli çocukların kısa süreli bellekteki sorunlarının kaynağında, uygun öğrenme ya da transfer yöntemlerini

kullanmada gösterdikleri yetersizlikler yer almaktadır. Bilgiyi belleklerinde depolamak için mutlaka tekrarlar gereklidir. Yetersizliğin derecesi arttıkça bellek ile ilgili problemler de artmaktadır. Öğrenme ya da bellekte tutma stratejilerini kendiliğinden kullanmazlar. Bilginin kısa süreli belleğe, kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe transferi yavaş olmaktadır. İyice öğrenebilmeleri için aynı uyarıcıları değişik şekil, zaman ve yerlerde vermek gerekir.

Zihinsel engelli çocukların çoğunun **hatırlamada** güçlükleri vardır. Bu güçlük genellikle belirli bir bilgiyi ya da beceriyi hatırlamak için gerekli olan bilgiyi işleme sürecine önem veren kuramsal çerçeve içerisinde ifade edilmektedir. Duyduklarını ve gördüklerini çabuk **unuturlar**. Bellekleri zayıftır.

Zihinsel engellilik gösterenlerin dikkatte, bellekte, dil gelişiminde akademik başarıda devam eden sorunlar göstermeleri, **güdülenme sorunlarını** ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Yaşanılan uzun süreli başarısızlıklar “öğrenilmiş çaresizlik” geliştirme olasılığını artırmaktadır. Bu açıklamaya göre olaylar kendi kontrolünde değildir. Ne kadar gayretli olursa olsun yine başarısız olacaktır.

Genelleme yapmada ve kazandıkları bilgileri **transfer** etmede güçlükleri vardır. **Yeni durumlara uymada** güçlük çekerler.

Zihinsel engelli çocuklar, **gruplama ve ilişki kurma becerilerinin** kullanımında aynı zekâ yaşındaki normal akranlarıyla benzer düzeydedirler ancak her iki yöntemi de normal akranlarına göre daha az kullanmaktadırlar.

➤ Dil Gelişimi

Araştırmalarda zihinsel engelli çocukların dil gelişimi düzeylerinin zekâ yaşı düzeylerinden daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca zihinsel engelliğe sahip çocukların alıcı dil düzeyleri ifade edici dil düzeyinden daha yüksektir. **Konuşmaya** genellikle akranlarından daha geç başlamakta, özürlerinin şiddetine bağlı olarak yavaş ilerlemektedirler. Dil ve konuşma problemleri vardır. Ses ve artikülasyon bozuklukları normal çocuklardan daha sık görülmektedir. Yaşlıları olan normal çocuklarla anlaşmada zorluk yaşarlar. Kendi seviyelerinde konuşan küçük çocuklarla ilişki kurarlar ve anlaşabilirler. Konuşma özürleri çoktur. Geç konuşmaya başlama zihinsel engellikte konusunda en belirgin etmen olup şüphe gerektirir.

Duygu ve düşüncelerini açık ve bağımsız olarak ifade edemezler. Yavaş konuşma gelişimi zayıf bellek yeni durumlara uyma, basit algı ve kavramlara sahip olduklarından duygu ve düşüncelerini bağımsız olarak açıkça anlatamazlar. Bu çocuklara kendilerini ifade etme olanaklarının verilmemiş olmasından kaynaklanabilir. Duygu ve düşüncelerini kelimelerle veya kısa cümlelerle belirtirler. Sık sık teşvik ve doğruluğunun tasdikini beklerler.

Genelde zihinsel engel gösterenler, özellikle zihinsel engellilikleri hafif derecede olanlar, dil ve konuşmayı zihinsel engel göstermeyenlerin geçtiği basamaklardan geçerek elde ederler. Fakat bu basamaklardan geçiş hızları yavaştır.

➤ Akademik Başarı

Zekâ ve başarı arasındaki yakın ilişki nedeniyle, zihinsel engellilik gösterenlerin akademik başarılarının geride kalması olağandır. Üstelik pek çoğu zihinsel düzeylerinden beklenileninde altında başarı göstermektedirler. Başarısızlık daha çok okumada özellikle okuduğunu anlamada olmaktadır.

Kirk zihinsel engelli çocukların çoğunluğunu (yaklaşık %80) oluşturan eğitilebilir zihinsel engelli çocukların ortak akademik özelliklerini üç grupta toplamaktadır.

➤ Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar 6 yaşında okula başladıklarında henüz okumaya, yazmaya ve aritmetiğe hazır değildirler. Yaklaşık 8 yaşına hatta 11 yaşına değin bu becerileri kazanmaya başlayamazlar. Öğrenmedeki bu gerilik takvim yaşından çok zekâ yaşına bağlıdır.

➤ Çocuğun okuldaki gelişim hızı zihinsel gelişim hızıyla karşılaştırılabilir. Bu hız normal çocuğun hızına göre daha yavaştır. Bu nedenle normal çocukların bir yılda tamamladığı öğretim programını eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar aynı süre içerisinde tamamlayamazlar.

➤ Zihinsel olgunluklarına ve özel yeteneklerine bağlı olarak okul hayatlarının sonunda ulaşabilecekleri akademik başarı düzeyleri muhtemelen iki ile altıncı sınıf düzeylerinde olmaktadır.

➤ Sosyal ve Duygusal Gelişim

Zihinsel engelli kişilerin sosyal ve kişilik özelliklerinde tipik bazı sorunlar görülebilmektedir. Bu sorunlar kısmen toplumdaki kişilerin bu çocuklara yönelik tutum ve davranışlarıyla, kısmen de çocuğun geçmişte kendisinden beklenen davranışları yerine getirmedeki başarısızlıklarıyla ilişkilidir.

Bireyin topluma uyumunda önemli bir nokta olan, sahip olduğu **uyumsal davranış repertuarı** açısından zihinsel engelliliği olan kişiler yetersizlik göstermektedir. Bu yetersizlikleri bireyin topluma sosyal uyumunu güçleştirmekte, gerekli eğitsel ve psikolojik önlemler alınmadığı takdirde imkânsız hale getirmektedir.

Garfield (1963) zihinsel engelli olan kişilerin **toplumda** daha sıklıkla itici, reddedici tutumlarla karşılaştıklarını, daha sıklıkla kötü muamele gördüklerini ve daha sıklıkla başarısız olduklarını ve tüm bu tehdit unsurlarının sonucu olarak bu çocuklarda duygusal bozukluklara daha yüksek oranda rastlandığını açıklamaktadır.

Zihinsel engelli olan kişi olumsuz **geçmiş yaşantıları** ve sınırlı zihinsel kapasiteleri nedeniyle kaygı ve engellenmişlik duygularını daha yoğun yaşayabilmektedir. Ayrıca yine sınırlı zihinsel yeteneklerinin yol açtığı başarısız yaşantılar bireyde başarısızlık beklentisinin pekişmesine neden olmaktadır.

Zihinsel engelli çocukların sosyal ve duygusal özellikleri şöyledir. Kendilerinden **yaşça** küçük olanlarla ilişki kurarlar. Yakın çevresindekilerle kolayca **dostluk** kuramazlar. Kursalar bile dostluklarını uzun süre devam ettiremezler. Yakın menfaatler ortadan kalkınca dostlukları sona erer. Kolayca küser ve dostluklarını sona erdirirler. Yalnızlığı tercih etme eğilimleri vardır. Sosyal ilişkilerinde grupta daima **başkalarına tabi olma** eğilimleri vardır. Oyun ve toplum kurallarına uymakta zorluk çekerler. Kuralları güç oyunlara ve sosyal etkinliklere katılmak istemezler. **Fiziki görünüşlerinde ve giyim ve kuşamlarında** değişiklik gösterirler. Giydiklerini uygun şekilde giyemez, kendilerine yakıştıramazlar. Oturuşlarında, yürüyüşlerinde, giyimlerinde, fiziki görünüşlerinde rehberlik ve yardıma ihtiyaç duyarlar. Nezaket ve görgü kurallarına uymada gerilikleri vardır. **Sosyal durumlara kendi kendilerine uymada** zorluk çekerler. Uyum sağlayacak uygun çözüm yolları bulamazlar. Bol bol sosyal yaşantılar sağlamak uyumu zor durumların zihinsel engelliye göre basitleştirilmesi uyumu artırıcı bir tedbir olabilir. **Sosyal etkinliklere karşı ilgileri azdır.** Çok az sayıda sosyal etkinliklere katılırlar. İlgi, ilişkilerden duyulan haz ile artarken elem ile azalır. **Sosyal ilişkilerde bencildirler. Sosyal ilişkilerinde kendilerini grupta kabul ettirebilecek becerileri azdır.** Ne komiklik, ne espiri, ne taklit, ne fıkra, ne oyun ne de sosyal hüneryleri kendilerini bir grup insan tarafından aratacak durumda değildirler.

➤ **Kişilik Özellikleri**

Bu çocukların öz güven duyguları gelişmediğinden bağımsız olarak hareket edemezler. Cesaretleri çabuk kırılır. Sebatsızdırlar. Sorumluluk duyguları gelişmediğinden sorumluluk almak istemezler. Kendi kendilerine işe başlamak istemezler. Geç ve güç dostluk kurarlar. Başkalarının ilgilerine, ihtiyaçlarına, duygu ve düşüncelerine saygı duymazlar. Duygularını kontrol etmede güçlük çekerler. Aşırı öfke saldırganlık sevinç tepkileri gösterebilirler. Vücut temaslarından ve sarılmaktan hoşlanırlar.

➤ **Öz bakım Beceri Gelişimleri**

Tuvalet eğitimlerini geç kazanırlar. Bazılarında gece işemeleri devam edebilir. Temizlik, giyinme, soyunma, vb. öz bakım becerilerini geç kazanırlar.

➤ **Mesleki Uyum**

Toplumda hafif derecede zihinsel engellilerin beceri istemeyen ya da yarı beceri isteyen iş ya da mesleklerde başarılı olduklarına ilişkin inanış vardır. Bu inanışı araştırma sonuçları da desteklemektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre, zihinsel engelli çocukların

herhangi bir işte başarısız olmaları, genellikle o işin gereğini yerine getirmedeki yetersizliklerinden çok, kişilik ve sosyal uyum özellikleriyle ilişkili olmaktadır.

Zihinsel engelli çocukların bir iş ya da meslek edinme ve bu mesleği başarıyla sürdürme özellikleri, aynı zamanda toplumun bu çocuklara yönelik tutum ve davranışlarıyla da ilişkili olduğu görülmektedir. Genellikle gelişmiş ülkelerde insanlar bu çocukların özel gereksinimlerine daha duyarlı olmakla birlikte, otomasyonun hızla gelişmesi ve yaygınlaşması, zihinsel engelli çocukların yapabilecekleri fazla bir beceri istemeyen ya da yan beceri isteyen işleri gün geçtikçe azaltmaktadır. Diğer ülkelerde ise zihinsel engelli çocuklar işe alınmada son, işten çıkarılmada ise ilk olmaktadır.

Ülkemizde bu konuda yapılan bir araştırmada (20), Eskişehir ili merkezinde 1982–1983 ile 1983–1984 öğretim yıllarında alt özel sınıfları bitiren 135 eğitilebilir zihinsel engelli çocuk izlenmiştir. Araştırmada bu çocukların yaklaşık 1/3'ünün bir işte çalıştıkları belirlenmiştir. Ancak işten ayrılma ve iş değiştirme oranları oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışılan iş ya da meslekler genellikle oto tamirciliği, berber çıraklığı, garsonluk gibi yarı beceri isteyen işlerdir.

Bütün bu açıklamalar hafif derecede zihinsel engellileri kapsamaktadır. Orta ve ağır derecede zihinsel engelli bir iş ya da meslek edinmeleri hafif derecede zihinsel engellilerden çok daha güç olmaktadır. Bu çocuklar için korumalı iş yeri uygulamaları yaygındır. Zihinsel engelli çocuklar burada başkalarının rehberliği ve denetimi altında çalışmaktadırlar.

Zihinsel engelli çocuklar iş yapmada şu özellikleri gösterirler. Zihinsel engelli çocuklar da diğer yaşlıları gibi kendilerinin en iyi yapabilecekleri bir **iş sahibi olmak** isterler. Bu çocuklar birçok **işleri yapabilir** ve **meslek sahibi** olabilirler. Bu çocuklar bir etkinliği, **bir işi tümü ile öğrenmek için onların basit parçalara ayrılmasını** isterler. Önce parça parça sonra bütün olarak öğrenebilirler. Öğrenim hızları yavaştır. Zihinsel engelli çocuklar **monoton işleri** yapmaktan hoşlanırlar. Kendilerine öğretilen işleri hileye sapmadan yaparlar. Çünkü davranışları alışkanlıkları tarafından yönetilir. Monoton işlerde normal çocuklardan üstün başarı gösterirler. Zihinsel engelli çocuklar **işlerine bağlıdır**. İşe tam zamanında gelir ve tam zamanında ayrılırlar. İşve işyerindeki kurallara uyarlar. **Meslek alanlarında iyi eğitilebilirler**. İşin gereklerine göre eğitebilirsek işine ve mesleğine karşı çok sadakatle çalışırlar. İyi iş ve çalışma alışkanlıkları kazanırlar. **İşveren, kontrol edenin istikrarlı isteklerine uygun davranışlar gösterirler**. Onları memnun edebilmek için çaba harcarlar. Bu çocuklar **başarılı oldukları işlerinde gurur duyarlar**. Daha da başarılı olmak için gayret gösterirler. Her zaman **işveren ve usta öğreticisi ile beraberdir**. Ondan gelen tavsiyeleri, telkinleri aynen uygular. Onun için sıkıntılardan ve ani ortaya çıkan sorunların çözümünde birinin yanında olmasına gereksinim duyarlar. Bu çocuklar **bedenen çalışarak bir şey yapmadan bir eser oluşturmaktan** hoşlanırlar. **Yavaş düşünürler, kavrarlar**. Sözel açıklamalar onlar için anlamsızdır. **İşi uygulayarak göstermek, uygulatarak öğretilmesini gerektirir**. Alışkanlık haline gelinceye kadar aralıklı tekrarı gerekir. İşe

başlatılmaları çok zaman alarak sabır gerektirir. Başkalarının hemen yakaladığı ve anlatılmadan kendiliklerinden kavradıklarını bu çocuklara **basit yollarla anlatmak gerekir**. Ayrıca karışık açıklama yapılırsa veya bir anda açıklanırsa çocuklar zihin karışıklığına uğrar ve etkinlik gösteremezler. Her unsur **tek tek açıklanmalı istenilen somut olarak gösterilmelidir**. Bu çocuklar başarısızlığa düştüklerinde kendilerine olan güvenini kaybederler. Etkinliklerin seçilmesi ve alıştırmaların yapılmasında uyanık olmak, çocuğun hangi işte hangi seviyede başarılı olacağını kestirmek gerekir.

Resim3: Birçok işleri yaparak meslek sahibi olabilirler.

➤ Aile Özellikleri

Ailenin genellikle sosyo-ekonomik düzeyleri alt düzeydedir. Ailenin çocuk sayısı fazladır. Anne babanın eğitim düzeyleri genellikle düşüktür. Çocuğu evde öğrenmeye teşvik edecek bir ortam yoktur. Ailenin sosyo-ekonomik durumu çocukların düzgün beslenmesine olanak sağlayamamaktadır. Ailede çocuğun normal beden, sosyal, zihinsel, duygusal ve kişilik gelişimini bozacak birçok neden vardır.

Öğrenciye Etkinlik 4: Phillips 66

Aşağıdaki hikâyeyi okuyunuz. Uygulamadaki işlemler şunlardır. Sınıftaki öğrenciler 6 kişilik gruplara ayrılır. Her grubun kendi içinde bir lider ve sekreter seçilir. Zihinsel engelli çocukların özellikleri incelenerek, verilen hikâyede bu özelliklerin hangisinden bahsedildiği ve diğer gelişim özelliklerinin neler olabileceği tartışılarak değerlendirilerek sunumu hazırlanır. Grupların 6 dakika boyunca tartışmaları ve problemin en uygun çözümünü bulmalarına rehberlik yapılır. (Aynı teknikle hikâyedeki diğer 8 yarışmacının özür nedenlerinin neler olabileceği konusunda yapılır.)

BİR HİKÂYE: Onlardan Öğreneceğimiz Çok Şey Var.

Birkaç yıl önce Seattle Özel Olimpiyatlarında, tümü fiziksel ve zihinsel özürlü olan 9 yarışmacı, 100m koşusu için başlama çizgisine geldiler. Başlama işareti verilince, hepsi birlikte başladılar, bir hamlede başlamadılar belki ama yarışı bitirmek ve kazanmak için hepsi istekliydi. Yarışa başlar başlamaz içlerinden genç bir delikanlı tökezleyip yere düştü ve canı yandığı için ağlamaya başladı. Diğer 8 kişi genç delikanlının ağlamasını duydular. Yavaşladılar ve geriye baktılar. Sonra hepsi birden yönlerini değiştirdiler ve geriye döndüler, genç delikanlının yanına geldiler. İçlerinden Down Sendrom'lu bir kız eğilip genç delikanlıyı yanağından öptü ve:

—Bu onun, daha iyi olmasını sağlamaya yardım eder, dedi.

Sonra 9'u birden kol kola girdiler ve bitiş çizgisine hep birlikte yürüdüler. Stadyumdaki herkes ayağa kalkıp dakikalarca, dakikalarca onları alkışladı. Orada bu olaya tanık olan insanlar hala bu öyküyü anlatır. Neden? Çünkü şu tek gerçeği bilmekteyiz: bu hayatta önemli olan şey, kendimiz için kazanmaktan çok daha ötede olan bir şeydir. Bu hayatta önemli olan, yavaşlamak ve rotamızı değiştirmek anlamına gelse bile diğerlerinin de kazanması için yardım etmek ve mutlu olmaktır. Bizimde bu engele sahip olan çocuklar için aynı duyguları ve dilekleri geliştirebilmemiz dileğiyle...

1.2.7. Eğitimleri

Zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde ilk sistematik girişimler Avrupalı, genç, dinamik ve ileri görüşlü tıp uzmanı olan Fransız tıp doktoru Jean Marc Gaspard Itard tarafından gerçekleştirilmiştir(1775-1838). Itard'ın öğrencisi olan Edouard Sequin (1812-1880), hocasının çalışmalarını kaldığı yerden sürdürür. 1866'da Amerika'da burada zihinsel engelli çocukların eğitimlerine ilişkin bir kitap yazar. Bu kitap, zihinsel engelli çocukların eğitimi alanında yazılmış ilk kitaptır. Itard ve Sequin'in bu çalışmaları, onları yakından izleyen İtalya'nın ilk kadın doktoru Maria Montessori'yi (1870-1952) etkilemiştir.

Zihinsel engelli çocukların eğitimleri için ilk okul, doktor Guggen-bühl tarafından 1842 yılında İsveç'te açılmıştır. İkinci okulu 4 yıl sonra İngiltere'de üçüncü okul 1860'da Almanya'da açılmıştır. Önceleri toplumdan soyutlanmış okullarda yapılan özel eğitim hizmetleri giderek yerini özel sınıflara ve normal okullara bırakmaya başlamıştır.

Yurdumuzda zihinsel engelli çocukların eğitimlerine 1952 -1953 öğretim yılında Hıdırlıktepe ve Yeni Turan ilkokullarında açılan birer özel sınıfla başlanmıştır. Günümüzde bu çocuklar için özel okul açma girişimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir.

Eğitim Düzenlemeleri

Zihinsel engelli çocuklar homojen bir grup değildir. Bu çocukların zihinsel engellilik derecelerine bağlı olarak kendi içlerinde önemli bireysel farklılıklar göstermeleri onların eğitim gereksinimlerine de yansımaktadır. Bundan dolayı zihinsel engelli çocuklara yönelik eğitim düzenlemeleri, psikolojik görüşe göre yapılan sınıflandırmaya göre ele alınacaktır.

Bu çocuklara verilecek eğitimle özbakımını sağlayacak becerileri öğretmek, evde ve yakın çevresinde sosyal uyum sağlayabileceği sosyal yaşantılar ve beceriler kazandırmak, iletişim becerileri kazandırarak geliştirmek, evde korumalı yada korumasız işyerlerinde ekonomik yararlılık sağlayacak beceriler kazandırmak amaçlanmaktadır.

Hafif Derecede Zihinsel Engelli Çocuklar

Bu çocukların eğitim amaçları aşağıdaki alanları içermektedir.

- Temel akademik beceriler,
- Temel sağlık ve temizlik alışkanlıkları,
- Sosyal beceriler,
- Uygun benlik kavramı,
- İş becerileri,
- Vatandaşlık görevleri.

Bu alanlarda çocuğa kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumların belirleyicisi, çocuğun ve çevresinin özellikleri olmaktadır.

Hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle **normal ve özel sınıflarda** gerçekleşmektedir. Zorunlu olmadıkça özel gündüzlü ya da yatılı okullar önerilmemektedir. Zihinsel engelli çocuklara normal ve özel sınıflarda genellikle okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde eğitim sağlanmaktadır. Günümüzde okul öncesi sınıflara ek olarak 0-3 yaş çocukları için **“uyaran sınıfları”** uygulamasına geçilmiştir. **Uyaran sınıflarının temel amacı**, bu kritik dönemde zihinsel engelli çocuklara ve ailelerine yardımcı olmaktır. Diğer taraftan da bu çocukların daha ileri eğitim gereksinimlerine uygun olarak ortaokul ya da lise sonrası eğitim programları uygulamalarına başlanmıştır. Bu **programların temel amacı**; zihinsel engelli çocuk ya da gençlere iş edinme, bağımsız yaşama ve topluma uyum sağlama gibi yetişkin yaşamı için gerekli olan becerileri kazandırmaktır.

Okul öncesi dönem: Hafif derecede zihinsel engelli çocukları ilkokul öncesinde belirleyebilmek çoğu kez güç olduğundan bu çocuklar için açılmış okul öncesi sınıflara yaygın olarak rastlanmamaktadır. Fakat normal çocukların gittiği okul öncesi sınıflarda zihinsel engelli olma riski taşıyan çocuklar için özel programlar uygulanmaktadır. Bu programlarla çocuğa ileride akademik öğrenmeler için gerekli olacak hazırlık becerileri kazandırılmaktadır. Bu becerilerin şunlardır:

- Sessiz bir biçimde oturma ve öğretmeni izleme becerisi,
- İşitsel ve görsel uyaranları ayırd etme becerisi,
- Verilen emirleri yerine getirme becerisi,
- Dili geliştirme becerisi,
- Kaba ve ufak kas devinimini geliştirme becerisi (kalemi tutma gibi),
- Özbakım becerileri geliştirme becerisi (ayakkabı bağlama, fermuarını kullanma),
- Grup durumlarında yaşitlarıyla karşılıklı ilişkilerde bulunma becerisi.

Okul öncesi dönem ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılmaları için uygun bir zamandır. Araştırmalar ailenin özellikle annenin okul öncesi çocukların eğitimlerinde oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

İlkokul 1. Devre (6 – 10): Hafif derecede zihinsel engelli çocukların bir kısmı ilkokulun ilk sınıflarında sınıftaki çalışmalarda yaşitlarından geri kaldığı için farkına varılmaktadır. Bu çocuklar için genellikle üç tür yerleştirme yaklaşımı vardır.

Normal sınıfa devam etme, gezici öğretmen ya da kaynak öğretmenin yardımı,

Özel sınıfa yerleşme, bazı okul çalışmalarında normal sınıfa katılma,

Özel sınıfa tam olarak yerleşme.

Çocuğun özellikleri ve mevcut olanaklar dikkate alınarak bu yaklaşımlardan hangisinin uygun olacağı kararlaştırılmaktadır.

İlkokul I. devre eğitim programları, okul öncesi eğitim programlarının devamıdır. Zihinsel engelli çocuk bu devrede yine akademik öğrenmelere hazırlık çalışmalarına devam etmektedir. Bu devreye devam eden takvim yaşları 6 -10 arasında olan hafif derecede zihinsel engelli çocukların zeka yaşları 4 - 6 arasında olmaktadır. Bundan dolayı uygulanan

eğitim programları, normal çocukların okul öncesi eğitim programlarına benzerlik göstermektedir.

İlkokul I. devrede akademik çalışmalara ne kadar yer verileceği, çocuğun durumuna bağlı olmakla birlikte günümüzde programlarda sosyal becerilere de önem verilmektedir.

İlkokul II. Devre (9 -13): Hafif derecede zihinsel engelli çocukların pek çoğu ilkokulun ilk yıllarında sınıflarda yapılan çalışmalar fazlaca yüksek düzeyde zihinsel işlevleri gerektirmediğinde farkına varılmazlar. Fakat ilkokulun ilk yıllarından sonra, akademik çalışmaların yoğunluk kazanması ve bu çalışmaların daha yüksek düzeyde zihinsel işlevleri gerektirmesi, hafif derecede zihinsel engellilerin fark edilmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle hafif derecede zihinsel engelli çocuklara sağlanan özel eğitim olanakları bu devrede yoğunlaşmaktadır.

Zihinsel engelli çocuk I. devrede açıklanan yerleştirme yaklaşımlarından birisine yerleştirilmektedir. II. devre eğitim programlarında çocuğun fiziksel, sosyal ve kişisel çevresini tanıması ve uyum sağlaması yanında, işlevsel akademik beceriler (okuma, yazma ve aritmetik) kazanmasına ağırlık verilmektedir. İşlevsel akademik becerilerden amaçlanan, günlük yaşama uyumu kolaylaştırıcı örneğin, gazetenin, sokak tabelalarının, telefon kullanma yönergesinin okunması, bir formun doldurulması, alış verişte para hesabının yapılması gibi becerilerdir. Programlarda akademik çalışmalarıyla birlikte hazırlık çalışmalarına da yer verilmektedir.

Ortaokul ve Lise (13 -18): Geçmişte hafif derecede zihinsel engelli çocuklara sağlanan eğitim olanakları ilkokul düzeyiyle sınırlıydı. Günümüzde bu çocuklara ortaokul ve lise düzeylerinde özel eğitim olanakları sağlanmaya başlanmıştır. Ortaokul ve lise programlarında hazırlık çalışmalarına verilen önem azalırken, işlevsel akademik becerilere, bunun yanı sıra sosyal ve iş becerilerine verilen önem artmaktadır.

İş eğitimi programları: Geçmişte çoğu hafif derecede zihinsel engelli genç ya da yetişkin beceri istemeyen işlerde çalışarak gereksinimlerini bütünüyle ya da kısmen karşılayabiliyorken günümüzde bu durum bir ölçüde devam etmektedir. Ancak son yıllarda otomasyonun gelişmesi zihinsel engelli çocukların iş eğitiminden geçmelerini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle ortaokul ve lise sınıflarında iş eğitimi programları yaygınlaşmaktadır.

Resim 4: Marangoz atölyesinde iş eğitimi programları uygulanmaktadır.

Mercer ve Payne, örnek bir iş eğitimi programının aşamaları şöyledir.

Tanıtım: Çocuğu çeşitli işler ve bu işlerin gerektirdiği beceriler hakkında bilgili kılmak.

Değerlendirme: Çocuğun yetenek ve ilgilerini belirleyebilmek için farklı işlerde çalışmasına imkân vermek.

Öğretim: Çocuğa ilgi duyduğu ve yeteneklerinin uygun olduğu alanda, gerekli iş becerilerini kazandırmaktır.

Yerleştirme: Çocuğu liseyi bitirdikten sonra uygun bir işe yerleştirmektir.

İzleme: Çocuğun işte karşılaştığı problemlerde ona yardımcı olmak, gerekirse işyerini değiştirmek ya da daha ileri eğitim sağlamaktır.

➤ Orta Derecede Zihinsel Engelli Çocuklar

Zekâ bölümü 55'in altında olanlar orta, üzerinde olanlar hafif derecede zihinsel engelli olarak kabul edilmektedirler. Ancak ayırım, iki gruba uygulanan eğitim programların birbirlerinden farklı kılmamaktadır. Örneğin, zekâ bölümünün 52 ya da 57 olması otomatikman çocuğun eğitim programını farklılaştırmamaktadır. Bununla birlikte, genellikle orta derecede zihinsel engelli çocukların eğitim programlarında akademik konulara hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitim programlarına göre daha az önem verilmektedir. Bu çocukların eğitim programlarında, çocuğun sosyal çevresine uyum sağlaması için gerekli olan becerilerin kazandırılmasına çok önem verilmektedir.

Bu çocukların eğitimleri genellikle **özel sınıf, okul ve korumalı iş yerlerinde** sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra çocuğa kendi evinde ve grup evlerinde sağlanan eğitim programları bulunmaktadır. Zihinsel engelli çocuklara uyarıcı ve okul öncesi sınıfları ile ilk ve ortaokul sınıfları düzeylerinde özel eğitim olanakları sağlanmaktadır.

Resim 5: Okul öncesinde etkinlik çalışması

Uyarıcı ve okul öncesi sınıflarda uygulanan programlarda aile eğitimi önemli olup ailenin eğitimde etkin rol oynaması sağlanmaktadır. Riskli çocuklarda okul öncesi **eğitimin amacı** geriliğin önlenmesi iken orta dereceli zihinsel engelli çocuklarda **programın amacı**, çocuğun bulunduğu en son başarı düzeyinin yükseltilmesi olmaktadır.

Uyarıcı ve okul öncesi sınıflar: Hafif derecede zihinsel engelli çocuklar için okul öncesi programları öncelikle zihinsel engelli olma riskini taşıyan çocuklara yönelik olmaktadır. Orta derecede zihinsel engelli çocukların tanılanmalarının kolay olması nedeniyle, uyarıcı ve okul öncesi sınıflarına zihinsel engelli olarak tanılanmış çocuklar yerleştirilmektedir.

Resim 6: Okul öncesi sınıfları bulunmaktadır.

İlkokul ve ortaokul sınıfları: Bu sınıflarda uygulanmakta olan **eğitim programlarının temel amacı**, orta derecede zihinsel engelli çocukların mümkün olduğunca bağımsız olmalarını sağlamaktır. Bunun için çocuklarda günlük yaşam ve iş ile ilgili becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Orta derecede zihinsel engelli çocuklarda; ilkokul sınıflarında iş öncesi eğitimi, ortaokul sınıflarında ise iş eğitimi, hafif derecede zihinsel engelli çocuklarda olduğundan daha önemlidir. Günümüzde orta derecede zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde işlevsel akademik becerilere yer verilmesi gerektiğini özel eğitimciler savunmaktadırlar.

Resim7: İlkokul ve Ortaokul Sınıfları yer almaktadır.

Korumalı iş yerleri: Bu kurumlar zihinsel engelli çocukların iş eğitimlerini gerçekleştirmek için düzenlenmiş eğitim ağırlıklı iş yerleridir. Burada çocuklara iş eğitimi ve iş eğitimi sonrası istihdam olanakları sağlandığı gibi, dışarıdaki bir işe geçiş aşamasında o işe ilişkin hazırlık programları da uygulanmaktadır. Ekip çalışmasını gerektiren korumalı iş yerlerinde ekibin çekirdeğini iş öğretmeni ve danışmanları oluşturmaktadır. Son yıllarda, okul-işyeri çalışma programları içerisinde orta derecede zihinsel engelli çocuklara iş eğitimi ve istihdam olanaklarının sağlanması yönündeki uygulamalar yaygınlaşmaya başlamıştır. İlkokulun ileri sınıflarında uygulanmasına başlanılan bu programlarda çocuk bir taraftan iş eğitiminden geçirilirken diğer yandan yarım zamanlı olarak gerçek bir iş yerine yerleştirilmektedir. Bu uygulamada okulda gerçekleştirilen eğitim çalışmalarının sonuçları gerçek iş ortamlarında gözlenmekte, buna göre iş eğitimi programlarına yön verilmektedir.

Resim 8: Galoş üretiminin yapıldığı iş yeri

➤ Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler

Geçmişte ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocukların eğitimlerinin ihmal edildiği görülmektedir. Bu nedenleri deneyimli eğitici personel eksikliği, uygun eğitim programlarının olmayışı ve yetkililerin bu çocukların eğitim gereksinimleriyle yeterince ilgilenmemeleri olarak sıralanabilir. Günümüzde bu çocuklara gerekli özel eğitim olanakları sağlanmaya başlanmıştır. Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocuklara özel gündüzlü ya da yatılı okullarda özel eğitim olanakları sağlanmaktadır. Günümüzde bu çocuklara normal okulların normal sınıfları açılmaya başlamıştır.

Uyum işlevlerindeki sürekli geriliğin bir sonucu olarak “**24 saat geri**” olarak adlandırılan ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocukların eğitim amaçları temelde diğer zihinsel engelli çocukların eğitim amaçlarından farklı değildir. Ancak düşük düzeydeki işlevleri nedeniyle eğitim programlarında öz bakım, dil ve hareket becerilerine daha fazla önem verilmektedir.

Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli uyumsuz davranışlar diğer zihinsel engellilere göre daha yaygın olup uyumsuz davranışlar daha ağır derecededir. Bu ocuklarda sıklıkla görülen uyumsuz davranışların başında basmakalıp (gözleri ovuşturmak, elleri çırpma gibi kısa bir süre içerisinde sıklıkla tekrarlanan davranışlar) davranışlar ve kendini yaralayıcı (saçlarını çekme, kafasını vurma gibi) davranışlar yer almaktadır. Bu davranışların nedenleri bilinmemektedir. Bazılarına göre neden, çocuğun çevresel ve sosyal uyarlardan aşırı derecede soyutlanmasıdır. Bu durumda ocuk gereksinim duyduğu ancak çevresinden alamadığı uyaranları kendisi yaratmaktadır. Basmakalıp ve kendini yaralayıcı davranışları iyileştirmede yaygın olarak davranış değiştirme yöntemi uygulanmaktadır.

Zihinsel yetersizliğe sahip çocukların eğitiminde esas olan nokta çocuğun bireysel özellikleri ve eğitsel gereksinimleri doğrultusunda uygun yönteme karar vermedir.

Zihinsel engelli çocukların eğitiminde kullanılan yöntemler şunlardır:

- Özellikle dil, okuma, yazma, matematik, fen bilgisi konu ve kavramlarının ğretiminde "**doğrudan ğretim**" (açık anlatım) yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemde ilk olarak ğretilcek konu ya da kavramın ayrıntılı olarak basamaklandırılması, bu basamaklarla ilgili davranışsal amaç yazılması ve daha sonra her bir ğretim basamağı için kavram ya da konunun olumlu ve olumsuz örneklerini içeren ğretim araçlarının hazırlanması gerekir. Doğrudan ğretim yöntemi öğretmenin yönlendirmesine dayanan, zihinsel engelli çocuklara kavram ğretiminde etkililiği kanıtlanmış bir yöntemdir. Yöntemde ğretmenin yapılandırılmış dil kullanması esastır.
- **Öğrenmenin transferi yaklaşımında** kişinin daha önceki deneyimlerinde öğrenmiş olduğu kuralları gelecekte karşılaşacağı benzer yapıdaki bir problemi çözmede kullanma yeteneği sağlanmalıdır. nceki ğrenilenlerin yeni öğrenmeler için kullanılmasına ve öğrenilenlerin günlük yaşama transferine olanak tanınması açısından yararlıdır. Bu yöntemi uygularken öğretmenin dikkat etmesi gerekli noktalar vardır. Bunlar;
  - Başarılı yaşantılar sağlanarak öğrenmeye başlanmalı, bu şekilde başarısız yaşantıların gelişmesi nlenebilir.
  - Kolaydan zora doğru bir ilerleme kaydederek öğrenme sağlanabilir.
  - Olaylara ve kavramlara dayalı bilgiler belli bir sıra içinde sunulabilir.
  - Çocuğun öğrenmiş olduğu bilgileri yeni deneyimlere transfer etmesi için kuralları ve genellemeleri geliştirmesinde yardımcı olunabilir.
  - Başarılı yaşantıları vurgulanarak doğru cevaplar pekiştirilebilir.
- **Doğal ğrenme yönteminde** ğretmen çocuğun etkinliği başlatmasını sağlayacak çevreyi düzenler. Çocuğun konuşmasını genişletmek için sorular sorar ve cevap vermesi için süre tanır, ğretmen istenen yanıt gelmediği takdirde ipucu verir ve tekrar süre tanır. Çocuğun yanıtını pekiştirir.
- **Davranışa yaklaşım** ocuğun istenen davranışının (tepki) pekiştirilmesi, istenmeyen davranışların söndürülmesi esasına dayanan ve zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitiminde sık kullanılan bir yaklaşımdır.

Resim 9: Boncukları ipten geçiren çocuğa sözel pekiştireçten sonra davranış olarak pekiştirme verildiği görülmektedir.

Pekiştireç, bir davranıştan sonra ortaya çıkan ve davranışın sıklığını, süresini ya da tekrarlanma olasılığını artıran herhangi bir nesne, söz ya da davranıştır. Ancak, her bireyde pekiştireç etkisi yaratan nesne, söz ya da davranış (ödül) farklıdır. Aynı pekiştirecin aşırı kullanımından kaçınılmalıdır. Aksi takdirde pekiştirme etkisi ortadan kalkacaktır. Pekiştireç, çocuk uygun davranışı gösterdiğinde hemen verilmelidir. Başlangıçta hedef davranış her görüldüğünde ödül sunulurken giderek pekiştirecin sıklığı azaltılmalı ve ortadan kaldırılmalıdır. Somut ödüllerle mutlaka soyut ödüller de sunulmalıdır.

İstenmeyen davranışın ortadan kaldırılmasında ise çevreyi yeniden düzenleme, söndürme ve farklılaşan pekiştirmeleri kullanılmaktadır.

Çevreyi yeniden düzenleme: Eğer istenmeyen davranış yalnızca belirli şartlarda meydana geliyorsa, ya hazırlayıcı bir olaya ya da çevredeki bazı uyaranlara bağlıdır. Bu uyaranları ortadan kaldırarak ve çevreyi değiştirerek problem ya tamamen ortadan kalkar ya da başa çıkılabilir hale dönüşür.

Söndürme: Söndürme, pekiştiricinin kesilmesiyle oluşur ve davranışta azalma görülür. Eğer istenmeyen davranış düzenli bir pekiştirme ile kalıcı hale gelmişse pekiştirecin kesilmesiyle ortadan kaldırılabilir. Fakat önce istenmeyen davranışta bir artış görülebilir. Çocuk, pekiştirecin verilmeyeceğinden ümidini kestiğinde, davranışın sıklığında azalma olacaktır. Söndürmeyi amaçlayan program hazırlanmadan önce, sorumlu olan yetişkinlerin başlangıçta olması beklenen davranışın şiddet ve sıklığındaki artışı tolere edebileceklerinden ve bu artışların çocuk için bir tehlike yaratmayacağından emin olunmalıdır.

Örneğin, 5 yaşındaki orta derecede zihinsel özürlü bir erkek çocuğun, ana babanın, istediği bir şeyi vermediği ya da onu azarladıkları veya bir şey sorduklarında tepki olarak elleriyle kafasına vurduğu görülmüştür. Çocuğa hidrosefali teşhisi konulmuş olduğu için ana babası da çocuğa bir zarar geleceği korkusundan hemen istediğini yerine getirmektedirler(olayı pekiştirmektedirler). Ana babaya çocuğun kafasına vurma tepkisini görmemezlikten gelmeleri önerilmiş ve başlangıçtaki beklenen artış devresinden sonra, davranışın süratle kaybolduğu belirlenmiştir.

Farklılaşan pekiştirme: Bu yöntem iki ya da daha fazla tepkiyi kapsamaktadır. Tepkilerden biri pekiştirilirken diğeri söndürülmektedir. Örnek olarak; kendinden sürekli

küçümseyici şekilde bahseden ve bazen de iyi yaptığı şeylerden bahseden bir çocuğun olumsuz sözleri görmemezlikten gelinerek (söndürme) olumlu sözlerine ilgi gösterilip, övüldüğünde (pekiştirme) farklılaşan pekiştirme yöntemi uygulanmaktadır. Pekiştirmenin sonucunda çocuğun kendi hakkındaki olumlu sözleri artarak gelişecektir. Bu yöntem istenmeyen davranışları azaltırken ya da ortadan kaldırırken aynı anda uygun davranışları cesaretlendirmesi açısından değerli bir yöntemdir.

Uygulanan yöntemlerle her eğitim programının sonunda istenen sonuç genellemedir. Çocukların öğrendikleri şeyleri genelleme yeteneğine sahip olması gerekir. Genelleme yeteneği yoksa karşılaştıkları her durum onlar için yeni olacaktır.

Davranışçı Yaklaşım Kullanılarak Özbakım Becerilerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama Örneği

EL YIKAMA: El yıkama bir dizi basit etkinliğin bileşimi olan karmaşık bir olaydır. Aşağıda el yıkama davranışının analizi yer almaktadır.

Çocuk suyu açsın.

Sabunluktan sabunu alsın.

Sabunu her iki elinin arasına alsın.

Ellerini sabunla birlikte akan suyun altında tutsun.

Her iki elini sabunla ovsun.

Çocuk sabunu ya musluğun kenarına ya da sabunluğa geri koysun.

Ellerini ovarak köpürtsün.

Sağ eliyle sol elinin arkasını ovsun.

Sol eliyle sağ elinin arkasını ovsun.

Sağ eliyle sol elinin parmaklarını ovsun. (Her parmak tek tek de ovulabilir.)

Çocuk sabunu tekrar alsın.

Her iki elini ve sabunu musluğun altına getirsin.

Ellerini musluğun altından çeksın, her iki elini sabunla ovsun.

Sabunu musluğun kenarına veya sabunluğa geri koysun.

Sol eliyle sağ elinin arkasını ovsun.

Sol eliyle sağ elinin parmaklarını ovsun. (Her parmak tek tek de ovulabilir.)

Çocuk su altında ellerini çalkalasın.

Suyu kapatsın.

Basamaklar Uygulanırken Kullanılacak Teknikler: Çocuğa "elini yıka" gibi başlangıç direktifi verilmelidir. Sözel uyarı sonunda çocuk tepki vermeyi öğrenir. Sözel uyanlar el yıkama olayının her bir basamağı için ihtiyaç hissedilebilir. Her basamakta çocuğa yapması istenilen sözel

olarak belirtilmeli ve çocuğun elleri tutularak davranışı yapması için cesaretlendirilmelidir. Bir basamaktan diğerine geçiş yavaşça olmalıdır ki çocuk sözel uyarı ile yapması istenilen davranış arasındaki ilişkiyi anlayabilsin. Bu konuda etkili diğer bir yöntem çocuğun dikkatini olaya topladıktan sonra ana-babanın da çocukla birlikte kendi ellerini yıkayarak model olmalarıdır. El yıkama ve benzeri öz-bakım becerilerinin geliştirilmesinde zincirleme yönteminin ters olarak kullanılabilir. Anne veya baba çocukla birlikte bahsedilen teknikleri kullanarak son basamağa geldiklerinde bu basamağı çocuğun tek başına yapmasına izin verirler, yani 26. basamak olan suyu kapatmayı annenin direktifi ile çocuk yardımsız yapar ve hemen ödüllendirilir. Çocuk bu basamakta başarı sağlandıktan sonra bir alt basamağa geçilmelidir.

Eğer çocuk bu basamağı başaramazsa o zaman anne veya baba yönlendirme yaparak ve model olarak suyu kapatmayı gösterirler ayrıca çocuğa tekrar suyu kapatması için fırsat verirler. Çocuk en son basamağı başardığında, daha sonraki çalışmada bir alt basamağı kendi kendine başarması için cesaretlendirilerek motive edilir. Bu aşamaya gelene kadar aynı tekniklerden yararlanır. Bu işlemler sırasında, daha önceden hazırlanan basamakların yazılı olduğu listeden çocuğun başarılı olduğu basamaklar işaretlenir.

Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar: Çocuğa verilecek olan ödül gösterdiği istedik davranışın hemen arkasından sunulmalıdır. Musluğu kapattıktan sonra banyoda bulundurulması gereken ödül çocuğa verilmelidir. Örnek olarak ödül çikolataysa çocuk, musluğu kapattıktan hemen sonra anne çikolatayı çocuğun ağızına banyodan çıkmadan önce vermelidir. Somut olan bu ödülle birlikte sosyal bir ödül de (gülümseme, okşama, aferin vb.) verilmelidir. Böylece daha ileride sosyal ödülün kendisi davranışı pekiştirmek için somut ödülün yerine alacaktır. Yetişkin teknikleri uygularken esnek ve tutarlı olmalıdır. Tutarsız ve esnek olmayan eğitimlerde öğrenme daha az ve yavaş gerçekleşir.

➤ Birçok davranışın model alınarak (taklit) öğrenildiği görüşüne dayanan **model yaklaşımı**, belli bir davranışın zihinsel engelli çocuğa, bu davranış konusunda taklit edebileceği (model alabileceği) bir modelin sağlanması yoluyla öğrenildiğini belirtmektedir. Yaklaşımına göre, çocuğun çevresindeki tüm yetişkinler çocuğa kazandırılması istenen beceriler konusunda olumlu model olmalıdır.

Modelin sağladığı etki, kendi kendine öğrenme yaklaşımı kullanılarak güçlendirilebilir. Kendi kendine öğrenmede öğrenci bir modeli (genellikle öğretmen) izleyerek bir işlemi uygulamakta ya da sorunu çözmektedir. Model işlemi uygularken sorunun çözümünde izlenen basamakları sözel olarak anlatmaktadır. Öğrenciye modelin gösterdiği basamakları izlemesi ve yüksek sesle anlatması istenmektedir.

➤ **Akran öğretimi yöntemi** zihinsel engelli çocuğun normal gelişim gösteren bir akranının eşleştirilerek, normal öğreticinin zihinsel engelli çocuğun beceri kazanmasında model ve öğretici olarak rol almasını gerektirir. Bu yaklaşımda, normal çocuğun zihinsel engellilere ilişkin tutumlar, etkili öğretim yöntemleri gibi konularla yoğun ve sistemli bir eğitim sürecine tabi tutulması gerekmektedir. Ayrıca öğretici olacak modelin dikkatle seçilmesi ve bu

yöntemin belli zaman sınırları dahilinde uygulanması yararlıdır(örneğin her gün 30 dakika gibi).

- **Kooperatif öğrenme yaklaşımı** öğrencilerin bir konu ya da kavram üzerinde üçdört kişilik gruplar halinde birlikte çalışmalarını gerektirir. Kooperatif öğrenme yaklaşımının akademik başarı ve sosyal etkileşim becerileri konusunda olumlu etkileri vardır. Özellikle kaynaştırmada engelli çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi ve sosyal kabullerinin sağlanmasında iyi bir yöntemdir.
- **Çok duyuya yönelik öğretim etkinliklerinin** planlanması da zihinsel engelli çocukların eğitiminde etkilidir. Görme, işitme, dokunma, koklama ve tad alma duyularının iki ya da daha fazlasının bir becerinin öğretiminde bir arada kullanılmasını içerir. Özellikle görme ve işitme duyusu ikilisinin diğer duyularla desteklenmesi öğretimin verimliliğini arttırmaktadır.
- **Paralel Alternatif Müfredat yaklaşımında** zihinsel engelli çocuk özürsüz olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta, aynı bilgileri farklı materyaller ve öğrenme aktiviteleri kullanarak öğrenmektedir. Normal sınıf öğretmeni böyle bir düzenlemeyi planlamak ve yürütmek için mutlaka özel eğitim desteği almalıdır.

- **Eğitimde bilgisayarı kullanma** zihinsel yetersizliği olan çocuklara kavram öğretiminde ve başka bazı bilgi ve becerilerin kazandırılmasında etkili bir yöntemdir. Zihinsel engelli çocuklar bilgisayar sayesinde öğrenmeye kolay güdülenmektedir. Ayrıca bilgisayar paket programları içerik, renk, şekil ve hareketlilik özellikleri ile bu çocukların dikkat süreleri üzerinde olumlu etki yapmaktadır.

Resim 10: Eğitimde bilgisayar kullanılmaktadır.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların **eğitiminde yaygın olarak kullanılan kural ve yöntemler** şu aşağıdaki gibidir:

Başarılı yaşantılar sağlama: Çocuğa başarabileceği görevler verilmeli, doğru yanıtlayabileceği sorular sorulmalı, gerektiğinde görevi yerine getirmesine yardım edilmeli; sorularda ipucu vermek, seçenekleri azaltmak, soruyu tekrarlamak ya da açıklayarak basitleştirmek gibi yardımlarla doğru yanıtın bulunması basitleştirilmelidir. Çocuk asla başarısız olduğu yerde bırakılmamalıdır. Yardımlar çocuk başarılı olana değin sürdürülmelidir. Her zaman az yardım çok yardıma tercih edilmelidir.

Resim11: Başarılı yaşantılar sağlama, geri bildirim sağlama, doğru yanıtları pekiştirme görülmektedir

Geriy e bildirim (feed back) sağlama: Çocuğa verdiği yanıtın doğru olup olmadığını bilmelidir.

Doğru yanıtı pekiştirme: Pekiştirme, zaman geçirilmeden ve açık bir biçimde kullanılmalıdır. Çocuğa yiyecek verilmesi gibi somut ya da çocukla ilgilenilmesi gibi sosyal nitelikte yapılabilir.

Çocuğun yeterlik düzeyinin değerlendirilmesi: Eğer öğretilecek konu ocuk için çok basitse ocuk öğrenmek için yeterince gayret göstermeyecek, çok zorsa, başarısız yaşantılar edinecektir. Bu nedenle çocuğa öğretilecek konuların ve verilecek görevlerin onun düzeyine uygun olması esastır. Zihinsel engelli çocukların gelişimlerinde çeşitli düzensizlikler, iniş ıkışlar olabilir. Bundan dolayı çocuğun yeterlik düzeyinin sürekli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öğretilecek konu ya da davranışların analizi: Öğretilecek konular ya da davranışlar, özellikle zor ve karmaşık olanları, analiz edilerek birbirlerini izleyen alt konu ya da davranışlar sırasıyla çocuğa öğretilmesi gerekir. Bir basamaktaki öğrenme diğerini kolaylaştıracaktır.

Bilgilerin bir durumdan diğerine aktarılmasına yardımcı olma: Aynı kavramların çeşitli durum ve ilişkiler içerisinde çocuğa öğretilmesini ifade etmektedir.

ğrenilenlerin tekrarını sağlama: Zihinsel engelli çocukların öğrendiklerini kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarmada sorunları vardır. Bundan dolayı öğrendikleri bir konuyu bir süre sonra unutabilirler. Bu durumu önlemek için öğrenilen konu ya da davranışların zaman zaman tekrarlanması önemlidir.

ğrenmeye güdüleme: Pekiştirilmek ve başarılı olmak, birçok duyunun kullanılması, öğretmenin coşkulu ve ders sürelerinin yeterli uzunlukta olması, çocukları öğrenmeye motive eder (güdüler).

Bir defada öğretilecek kavramların sayısını sınırlama: Zihinsel engelli çocuklar bir defada pek çok kavramı öğrenemezler. Kavramlar ocuğa tek tek öğretilmelidir. Bir kavram tamamen öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir.

Zihinsel engelli çocukların eğitiminde eğitilebilir zihinsel engelli çocukların normal sınıflara kaynaştırılması uygulaması önemlidir. Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar uygun özel eğitim desteğiyle kaynaştırmada önemli ve başarılı yaşantılar elde edebilmektedir. Genel olarak tüm zihinsel engelli çocukların da uygun kaynaştırma türünün ve destek hizmetin belirlenmesi ile etkili olarak kaynaştırılması ile sağlanabilir.

Aşağıda okul öncesi düzeyde bir kaynaştırma sınıfının hikâye anlatma etkinliğinin örnek planı bulunmaktadır. Hikâye Saati: Öğretmen desteğinin ve çocuğun katılımının sıralanışı yer almaktadır.

	Düşük	Yüksek	
Çocuk Katılımının Seviyesi	Öğretmenle kitaba bakar, kitaptaki nesnelere gösterir ve isimlendirir. Hikâye saati boyunca oturur.	Çocuğun kitaptaki objeleri isimlendirmesine yardım eder. Hikâyeyi okurken kucagında çocukla oturur.	Öğretmen Desteğinin Seviyesi
	Kitaplara bakar resimleri kendiliğinden isimlendirir.	Hikâyeyi okurken çocukla oturur.	
	Öğretmenin okuduğu hikâyeyi dinler. Hikâye hakkında soruları cevaplandırır.	Çocuk grubuna okur. Hikâye hakkında sorular sorar ve çocukların sorularını cevaplandırır.	
	Olaylar dizisini tekrarlar. Kitaba bakar, resimlerine bakarak hikâyeyi anlatır.	Çocuklarla bir hikâye yazar. Çocuğu dinler.	
	Hikâyeyi dramatize eder.	Dramatizasyonu izler	
	Yüksek	Düşük	

Şekil 9: Hikâye saatinde öğretmen desteğinin ve çocuğun katılımının sıralanışı

Kaynaştırma sınıfında çalışan öğretmenin zihinsel engelli çocuğun eğitim hedefleri ile tüm çocukların eğitim hedeflerini bir arada yerine getirmeye ve aynı zamanda çocuklar için sosyal olarak aktif, eğlenceli ve hoş bir gün temin etmeye çalışması gerekmektedir. Öğretmen özel becerilerin gelişimini sağlayan öğretmen merkezli yapılandırılmış etkinlikler ile yaratıcılığı, bağımsızlığı ve sosyalizasyonu destekleyen yapılandırılmamış çocuk merkezli etkinlikler arasında denge sağlamalıdır. Öğretmen sınıfındaki her çocuğun kendi düzeyinde etkinliğe katılabileceği şekilde etkinliği basamaklandırarak sunduğu takdirde, programa tüm çocukların tam katılımını sağlayabilir. Etkinliklerin farklı çocukların katılım seviyesine göre basamaklandırılması ve bu seviyelerde verilecek öğretmen desteğini belirleme kaynaştırma programının başarısında önemlidir.

Türkiye'de zihinsel engelli çocukların eğitimlerine bakıldığında pek çok ilde ilköğretim okulu eğitim, uygulama merkezi ve iş okulu bulunduğu görülmektedir. Toplam 116 adet ilköğretim okulu, eğitim: uygulama merkezi ve iş okulu, mesleki eğitim merkezi hizmet vermektedir.

2002-2003 Öğretim Yılı Özel Eğitim Okul ve Kurumları Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

	Okullaşma Oranı	Okul Kurum Sayısı	Öğrenci Sayısı	Toplam Öğretmen Sayısı	Sınıf Öğretmeni	Branş Öğretmeni	Özel Eğ. Öğretmeni	Rehber Öğretmeni
Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları	%5,00	39	3.231	463	184	73	201	5
Mesleki Eğitim Merkezleri		51		180	47	118	11	4
Eğitim Uygulama Okulu	%5,20	93	5.051	180				
İş Eğitim Merkezi		96		1.005	421	95	474	15

Şekil 10: Zihinsel engellilere ait sayısal veriler

1.2.8. Önleme

Zihinsel yetersizliğin önlenmesi ve erken tanısı yetersizliğin ortaya çıkmamasında ve erken eğitim önlemlerinin alınmasında önemlidir.

Erken tanı ve mücadele; anne adaylarının hamile kalmasından çok önce başlayan, hamilelik dönemi ve doğumu takiben okul öncesi dönemin sonuna kadar geçen süreç içerisinde engelli çocuklara ve ailelerine erken destek amacıyla geliştirilen sistematik çabaları ifade eder. Özel eğitimde tanı, bireyin engellilik durumu ile ilgili olarak; engelliliğin türü ve derecesini bir başka deyişle bireyin etkilenme durumunu belirleme süreci olarak tanımlanabilir.

- Zihinsel yetersizlik tanısı ne kadar erken konursa eğitime o denli erken başlanması ve eğitimden mümkün olan en üst düzeyde yararlanılmasını sağlar.
- Zihinsel engelliliğe neden olan faktörlerin bilinmesi ile tedavi edilebilir hastalıkların (örneğin hipotiroidi, fenilketonüri gibi) tedavisi çocuğun gelişimini hızlandırır, doğumda yakalandığında zihinsel yetersizlik gelişmesi önlenir.
- Kalıtımla ilişkili durumlarda, tekrar önlenir.

Önleme:

- Anne adayının hamilelik kontrolleri düzenli olarak yapılmalıdır.

- Anne aday1, bebekte zihinsel engelliğe yol açacak etmenler konusunda bilgilendirilmelidir.
- Doğum, uzman bireylerce yaptırılmalıdır.
- Bebeğin aşıları ve sağlık durumu sürekli izlenmelidir.
- Taramalarla ortaya çıkabilecek zihinsel yetersizlik nedenlerini belirlemek için ülke çapında yaygın uygulamalara gidilmelidir (fenilketonüri taramalarında olduğu gibi).
- Zihinsel engele neden olacak kazalardan korunma konusunda toplum bilgilendirilmelidir.
- İleri yaştaki doğumların ve akraba evliliklerinin zihinsel yetersizliğe neden olduğu konusunda toplum bilgilendirilmelidir.

Öğrenciye Etkinlik 5: Tartışma Aşağıdaki hikâyeyi koyu bırakılmış bölümden sonra eğitim açısından değerlendirerek hangi sınıflandırmaya göre hangi öğrenme özellikleri gösterdiği hangi okula kadar gidebileceğini yazınız. Sınıfta sonuçları tartışınız.

BİR HİKÂYE: şebnem kardeşi Olcaytu'yu anlatıyor.

Her şeyi ama her şeyi geç oluyordu kardeşimin. Emeklemesi, oturması, yürümesi, konuşması... 4 yaşında olmasına rağmen hala konuşamıyordu. Fakat algılaması çok iyiydi. Bazen her şeyi anlıyor, her şeyi yapabiliyor diyorduk. Bu acı gerçekle karşılaştığımız ilk günlerdeki dünyaya küskünlüğümüzün yerini yavaş yavaş umut parıltıları ve neşe alıyordu. Bu özür grubunun memleketimizdeki örnekleri ne yazık ki çok üzücü ve moral bozucuydu. Doğduğunda bu çocuklara hiçbir şey yapılamaz damgası, onu ilk gören doktor tarafından vuruluyordu. Sanki alın yazısı, ilk bakışta okunan kişilerdi onlar. Aileleri vurulan bu damgayı, bu alın yazısını kabul ediyor. Kaderlerine küsüyor ya da çaresizlik içinde ne yapacaklarını keşfedemiyorlardı.

Annem kardeşimi bir yıl otistik ve Down Sendromlu ocuklara özel eğitim veren bir okula götürdü... Kardeşimin gittiği bu okuldan istediğimiz ölçüde fayda sağlayamadık. Annem bütün araştırmasını yurt dışına yöneltti. Dostlarından kitaplar, dergiler, broşürler getirtti. Onların hepsini didik didik inceledi. Sonuçta ailece şu karara varıldı: Olcaytu'yu özürlü çocukların gittiği kurslara veya okullara göndermeyecektik. Onu her zaman normal çocuklarla beraber yaşatacaktık...

İşe anaokulu ile başladık. Annem aylarca, haftalarca, günlerce okul aradı. Sonuçta derneğimizin, dostlarının ve arkadaşlarının da yardımıyla bulduğu okulun anasınıfı öğrencilerini gördüğü gün akşamını hiç unutamam. Üzgün mutlu ve ağlamaklıydı... O cin gibi afacan hareketli çocukların içinde Olcaytu'yu düşünemiyordu bir türlü. Sonunda karar verildi ve hemen hemen hiç konuşamayan ama her şeyi anlayan, son derece sevimli, uslu fakat çok inatçı olarak nitelendirdiğimiz kardeşim anaokuluna başladı. Okulu çok sevmişti. İkinci gün onu okula götüren annemi bildiği birkaç kelimenin içinde olduğu şu cümle ile uğurladı: **“Güle güle anne...”**

İlk öğretmeni ve ilk arkadaşlarının kardeşime olan ilgileri beklediğimizin çok üstündeydi. Ona her gün yeni bir kelime öğretiyorlardı. Hatta anneler gününde söylemek

üzere öğretmeni minik bir şiir bile ezberletmişti. Hedefimize küçük ama bizce çok önemli ve değerli adımlarla yaklaşıyorduk. Ve işte o ilk büyük adım olarak nitelendirdiğimiz o senenin yazında Olcaytu konuştu. Gözyaşları içinde ailece bunu kutladık. Konuşmayı başaran kardeşimin okumayı da başaracağına inanıyorduk. Babam kardeşimin okumayı öğrenmesi için resimli, altyazılı yüzlerce fiş hazırladı. Bu arada Olcaytu aynı okulun birinci sınıfına şartlı olarak başladı. Fakat okumayı kısa zamanda başardığında kayıt yapacaklardı. Bizleri sevince boğan ikinci büyük adım, Olcaytu ilk okuma bayramına okuyarak katıldı. Yaramaz Erol adında benim seçtiğim ve ona ezberlettiğim şiiri okudu, hatta küçük oyunlarda rol bile aldı. Yüzlerce fiş hiç kullanılmadı bile. Onlar hala kütüphanemizin bir yerinde dururlar, sessizce, öylece. Kardeşim oynar bazen ders kartlarım diye.

Öğrenciye Etkinlik 6: Birlikte Soralım Birlikte Öğrenelim Tekniği: Okuma parçası olarak hikâye seçilmiştir. Öğrenci ve grup soruları ile yanıtlarının yazılabileceği soru yanıt kartları hazırlanır. Hikâyenin okunması sırasında dikkat etmesi gereken noktaların listelendiği temalar yaprağı gereklidir (kendi yaşamınızda gözlemlediğiniz transfer örnekleri olumlu ve olumsuz transfer arasındaki farklar) (sınıflandırma, tanılama, yaygınlık, nedenleri, özellikleri, eğitimleri, önleme). Öğretmen tarafından grupların sunumunun içerik ve sunuş biçiminin değerlendirilmesinde kullanılan grup sunumunun değerlendirme formu hazırlanır. Konuyla ilgili çoktan seçmeli ya da kısa yanıtlı sorulardan oluşan 10–15 dakikalık bir sınav olmalıdır.

- Grupların oluşturulması: grup büyüklüğü 4,5 en fazla 6 kişilik gruplar oluşturulur. Grup üyeleri kendilerine bir grup adı koyarlar.
- Okuma: Öğrenci hikâyeyi tek başına okur. Öğretmen öğrencilere okurken dikkat etmesi gereken noktaları ve temaları söyler ve tahtaya yazar.(sınıflandırma, tanılama, yaygınlık, nedenleri, özellikleri, eğitimleri, önleme ve kendi yaşamınızda gözlemlediğiniz transfer örnekleri).
- Öğrenci sorularının hazırlanması: Öğrencilerin okudukları konu (sınıflandırma, tanılama, yaygınlık, nedenleri, özellikleri, eğitimleri, önleme ve alt başlıkları) ve verilen tema ile ilgili sorular hazırlandığı bölümdür. Öğrenciler tarafından kavrama ya da daha üst düzeyde sorular bir ya da birden fazla hazırlanır. Sorular karta yazılır. Bu kart sorunun gruba sunulmasında ve puanlama yapması için öğretmene verilmek üzere kullanılır. Sorulara verilecek puanlar toplanarak belli bir ağırlıkla yıl sonu notuna yansıtılabilir.
- Grup sorusunun hazırlanması: Bireysel olarak sorular hazırlandıktan sonra grup üyeleri birlikte grup sorusunu oluştururlar. Konunun tartışılarak alt konulara ayrılmasında ve her alt konu ile ilgili soru istenmesinde yarar vardır. Grup üyelerinden birinin sorusu grup sorusu olarak seçilir ya sorulardan biri üzerinde değişiklik yapılır ya da yeni bir soru oluşturulur.
- Grup sorularının gönderilmesi: Grubun birlikte oluşturduğu soru bir karta yazılarak rastgele seçilen diğer gruplardan birine götürülür.

- Grup sorularının yanıtlanması: Her grupta tek sorunun olması grup üyelerinin olumlu bağımlılığının artmasına ve aralarında iş birliğinin gelişmesine yardım eder. Gelen sorunun cevabı hazırlanır. Sözcünün öğretmen tarafından rasgele seçilmesi her öğrencinin sözcü olacakmış gibi hazırlanmasını gerektirir.
- Yanıtların sınıfa sunulması: Seçtikleri sözcüler aracılığı ile kendilerine gelen soru ile ilgili yanıtlarını sınıfa sunarlar. Öğretmen grup üyelerine soru sorabilir. Sorulara verilen cevaplara bakarak öğretmen bireysel puanlama da yapabilir. Bütün grupların sunumuna yetecek kadar zaman yoksa gruplar arasında rastgele seçim yapılır. Fakat her grubun sunması istenmelidir. Zaman yetersizse yanıtların sınıfın duvarlarına, kapısına asılarak sergilenmelidir. Öğrenciler sergilenenlere bakarak soruları ve yanıtlarını inceleyebilir.

Grup sunumunun değerlendirilmesi: Sunumda grubun ve sözcünün performansı öğretmen ve diğer öğrenciler tarafından değerlendirilir. Öğretmen değerlendirme formunu öğrencilere verir. Sözcü ve grup sunum puanı alır. Sözcülerin puanı bireysel notuna yansıtılır.

Grup Sunumunu Değerlendirme Formu	İyi	Orta	Kötü
Konunun anlaşılabilirliği	0	0	0
Konuyla ilgili örnekler	0	0	0
Sunumun akıcılığı.....	0	0	0
Sınıfın sorduğu sorulara verilen yanıtlar.....	0	0	0
Konuya hakim olma	0	0	0
Sınıftaki öğrencilerin katılımını sağlama.....	0	0	0
Konunun önemli noktalarına dikkati çekme	0	0	0

Şekil 11: Grup sunumunu değerlendirme formu

- Grup sürecinin değerlendirilmesi: Öğrencilerin grup çalışması esnasındaki davranışları değerlendirilerek yararlı ve zararlı olanları ortaya çıkarılır. Grup sürecini, öğrenciler kendileri öğretmen rehberliğinde değerlendirirler.
- Bütün sınıf tartışması: Grupların sunumları bittiğinde öğretmen konuyu özetler, genel tartışma başlatır. Tartışmada üstünde durulmayan anlaşılmayan noktalar olursa açıklığa kavuşturulur. Böylece tartışma ve ders sonuca bağlanmış olur.
- Sınava: Öğrenciler bireysel olarak sınava girer. Sınavdan alınan puanlar grup puanları ile toplanarak grup puanı oluşturulur. Gruba “çok başarılı”, “başarılı”, “az başarılı” grup ödülleri verilir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Çevrenizde bulunan merkezlerden, her türlü kaynaktan zihinsel engelli çocukların tanılamayı, sınıflandırmayı, engel nedenlerini, önleme, yaygınlıklarını, özelliklerini, eğitimlerini araştırarak ve gözlemleyerek, gözlemlerinizi fotoğraflarla ve kamera çekimleri ile destekleyerek bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde bir rapor haline getirip, edindiğiniz deneyimleri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

İŞLEM BASAMAKLARI	ÖNERİLER
➤ Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini inceleyiniz.	➤ Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların tanılama özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların tanılama özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların sınıflandırma özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların sınıflandırma özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların engel nedenlerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların engel nedenlerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların önleme özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların önleme özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların yaygınlık özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların yaygınlık özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların eğitim özelliklerini araştırarak inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların eğitim özelliklerini dikkatli araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özellikleri konusunda çevresine bilgi vermeye yönelik materyalleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özellikleri konusunda çevresine bilgi vermeye yönelik materyalleri dikkatli, objektif ve istekli olarak araştırınız.
	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri

➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri araştırarak, inceleyiniz.	araştırmacı ve çalışma alışkanlığı içinde temiz ve düzenli olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken fotoğraf çekiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken yaratıcı ve estetik olarak fotoğraf çekiniz.
➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken kamera ile çekiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken yaratıcı ve estetik olarak kamera ile çekiniz.
➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini çektiğiniz fotoğraf ve kamera çekimleri ile sunuş hazırlayınız.	➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini çektiğiniz fotoğraf ve kamera çekimleri ile sunuş hazırlayınız.
➤ Sunuş halindeki raporunuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.	➤ Sunuş halindeki raporunuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.
➤ Raporlarınızla ilgili sunuş raporlarınızı diğerlerinin hazırladıkları ile benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak arkadaşlarınızla tartışınız.	➤ Raporlarınızla ilgili sunuş raporlarınızı diğerlerinin hazırladıkları ile benzerlik ve farklılıkları objektif olarak karşılaştırınız.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Uygulama faaliyetinde yapmış olduğunuz çalışmaları kendiniz ya da arkadaşınızla değişerek değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini incelediniz mi?		
2.	Zihinsel engelli çocukların tanılama özelliklerini araştırarak, incelediniz mi?		
3.	Zihinsel engelli çocukların sınıflandırma özelliklerini araştırarak, incelediniz mi?		
4.	Zihinsel engelli çocukların engel nedenlerini araştırarak incelediniz mi?		
5.	Zihinsel engelli çocukların önleme özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
6.	Zihinsel engelli çocukların yaygınlık özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
7.	Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
8.	Zihinsel engelli çocukların eğitim özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
9.	Zihinsel engelli çocukların özellikleri konusunda çevresine bilgi vermeye yönelik materyalleri incelediniz mi?		
10.	Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri araştırarak incelediniz mi?		
11.	Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken fotoğraf çektiniz mi?		
12.	Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken kamera ile çektiniz mi?		
13.	Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini çektiğiniz fotoğraf ve kamera çekimleri ile sunuş hazırladınız mı?		
14.	Sunuş halindeki raporunuzu arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
15.	Raporlarınızla ilgili sunuş raporlarınızı diğerlerinin hazırladıkları ile benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak arkadaşlarınızla tartıştınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Yapmış olduğunuz değerlendirme sonunda hayır şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız, öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Cevaplarınızın hepsi evet ise bir sonraki faaliyete geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

Bu faaliyet kapsamında kazandığımız bilgi ve becerileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. Soruların yanındaki başlıkları; doğru önermeler için (D), yanlış önermeler için (Y) yazarak doldurunuz.

- ( ) Zorunlu eğitim döneminde tanılama sürecinde sınıf öğretmeni, rehber öğretmen-psikolojik danışman, okul müdürü, anne-baba ve öğrenci iş birliği içinde çalışır.
- ( ) 4 ile 6,5 yaş arası çocukları için Wechsler Okul Öncesi Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WPPSI) hazırlanmıştır.
- ( ) Zihinsel engelliliği gösterenlerin %90'ına yakını oluşturulan engellilikleri hafif derecede olanların pek çoğunun okula başlayana değin farkına varılmazlar.
- ( ) Zihinsel engelli çocuklar için okul öncesi sınıflara ek olarak 0-6 yaş çocukları için "uyaran sınıfları" uygulamasına geçilmiştir. Uyarın sınıflarının temel amacı, bu kritik dönemde zihinsel engelli çocuklara ve ailelerine yardımcı olmaktır.
- ( ) Zihinsel engelli olma riski çocuklarda okul öncesi eğitimin amacı geriliğin önlenmesi iken orta dereceli zihinsel engelli çocuklarda programın amacı, çocuğun bulunduğu en son başarı düzeyinin yükseltilmesi olmaktadır.

Aşağıdaki sorularda boş olan yerlere uygun olan kelime / kelimeleri işaretleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1 "Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim sürecinde oluşan çeşitli nedenlerle zihin, sosyal olgunluk, psiko devimsel gelişim ve fonksiyonlarında sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme sonucu yaşlılarına göre 1/4 ve daha yüksek oranda gerilik ve yetersizliği nedeniyle normal eğitim programlarından yararlanamayana ..... denir."

A.) Bilişsel gelişim	B.) Altısaat geri
C.) Zihinsel engelli	D.) Normal zeka

2 Hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle ..... ve ..... sınıflarda gerçekleştirilmektedir.

A.) Normal ve özel	B.) Özel ve yatılı
C.) Gündüzlü ya da yatılı	D.) Normal ve yatılı

3. Bir davranıştan sonra ortaya çıkan ve davranışın sıklığını, süresini ya da tekrarlanma olasılığını artıran herhangi bir nesne, söz ya da davranışa ..... denir.

- A.) Farklılaşan pekiştirme
B.) Pekiştirme
C.) Söndürme
D.) Feedback (Geri bildirim)

4. Orta derecede zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle .....
....., ... ve korumalı iş yerlerinde sağlanmaktadır.

- A.) Özel sınıf, gündüzlü
B.) Normal sınıf ve yatılı
C.) Özel okul, sınıf
D.) Özel sınıf, okul

5. Genelleme yapmada ve kazandıkları bilgileri transfer etmede güçlüklerinin olması ..... özelliğini gösterir.

- A.)Motor Gelişim
B.)Akademik Başarı
C.)Zihinsel Gelişim
D.) Mesleki Uyum

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği kurşun kalem kullanarak işaretleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1. “Bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bütünleşerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden yararlanma, uyum sağlama ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği” olarak tanımlanan terim aşağıdakilerden hangisidir?

- A.) Bilişsel gelişim
B.) Biliş
C.) Zeka
D.) Zihinsel engel

2. Eğitsel görüşün öncülerinden kabul edilen bilim adamı kimdir?

- A.) Doll
B.) Kidd
C.) Mercer
D.) Thorndike

3. Aşağıdakilerden hangisi psikolojik sınıflandırma içinde yer alır?

- A.)Öğretilebilir Zihinsel Engelliler
B.)Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler
C.)Eğitilebilir Zihinsel Engelliler
D.)Hafif Derecede Zihinsel Engelliler

4. İki bölümden oluşan, ilk bölümde günlük yaşamın gerektirdiği yetenek ve alışkanlıklar, ikinci bölümde ise kişilik ve davranış bozukluklarıyla ilgili uyumsuz davranışlar değerlendirilmeye alınmakta olan açıklama aşağıdakilerden hangisini ifade eder?

- A.)Mercer'in Çoklu Kültürlere Yönelik Değerlendirme Sistemi
B.)Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği (VSMS)
C.)Uyumsal Davranış Ölçeği (ABS)
D.)Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği (AAMR)

5. Aşağıdakilerden hangisi zihinsel engelli çocukların motor gelişim özelliklerindedir?

- A.)Yaşlılarından daha zayıf ve kuvvetsizdirler.
B.)Dikkat süreleri kısa ve dağınıktır.
C.)Duygu ve düşüncelerini açık ve bağımsız olarak ifade edemezler.
D.)Fiziki görünüşlerinde ve giyim kuşamlarında değişiklik gösterirler.

6. Davranışçı yaklaşımda kullanılan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?
A.)Başarılı yaşantılar sağlama
B.)Pekiştirme ve söndürme
C.)Öğretilecek konu ve davranışların analizi
D.)Öğrenilenlerin tekrarını sağlama
7. Aşağıdakilerden hangisi doğum sırasındaki nedenlerdendir?
A.)Doğum öncesi malnütrisyonu B.) Down sendromu C.) Fenilketonüri D.) Menenjit
8. Aşağıdakilerden hangisi erken tanı için söylenilebilir?
A.)Zihinsel engellilik faktörlerin bilinmesi ile tedavi edilebilir hastalıkların tedavisi çocuğun gelişimini hızlandırır.
B.)Doğum, uzman bireylerce yaptırılmalıdır.
C.)Anne adayının hamilelik kontrolleri düzenli olarak yapılmalıdır.
D.)Zihinsel engele neden olacak kazalardan korunma konusunda toplum bilgilendirilmelidir.
9. Zihinsel engelli çocuk özürsüz olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta, aynı bilgileri farklı materyaller ve öğrenme aktiviteleri kullanarak öğrenmektedir. Normal sınıf öğretmeni böyle bir düzenlemeyi planlamak ve yürütmek için mutlaka özel eğitim desteği almasını gerekli kılan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?
A.)Kooperatif öğrenme yaklaşımı
B.)Paralel Alternatif Müfredat yaklaşımında
C.)Akran öğretimi yöntemi yaklaşımı
D.)Model yaklaşımı
10. Aşağıda iş eğitimi programının aşamaları hangisinden doğru olarak verilmiştir.
A.)Tanıtım, Öğretim, Yerleştirme, İzleme, Değerlendirme
B.)Öğretim, Tanıtım ,Yerleştirme, İzleme, Değerlendirme
C.)Tanıtım, Değerlendirme, Öğretim, Yerleştirme, İzleme
D.)Öğretim, Değerlendirme, Tanıtım, Yerleştirme, İzleme

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevaplar verdiyseniz öğrenme faaliyetinin ilgili bölümüne dönerek ilgili bölümü kontrol ediniz. Cevaplarınız doğruysa, diğer öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ 2

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlik hazırlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Çevrenizde bulunan özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinden, özel alt sınıf öğretmenlerinden, özel eğitim uzmanlarından, ailelerden ve kitapçılardan zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlikleri araştırarak ve gözlemleyerek, gözlemlerinizi fotoğraflarla ve kamera çekimleri ile destekleyerek bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde bir rapor haline getirip, edindiğiniz deneyimleri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

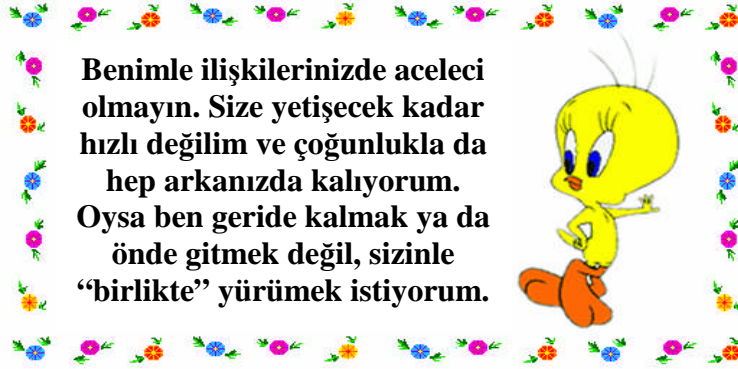
2. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARA UYGUN ETKİNLİKLER

2.1.Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Etkinlikler

Zihinsel engelli çocuklara etkinlik planlanırken bireysel eğitim programı hazırlandığı gibi grup eğitim programı da hazırlanır. Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri seçerken bu çocukların zihinsel engel durumlarındaki bireysel farklar göz önünde tutularak, gelişim düzeyleri ve kazandırmak istediğimiz hedef ve kazanımlara uygun etkinlik seçilmelidir. Bunun için tanılama önemlidir. Çocuğun neyi başardığı, neyi başaramadığı tespit edilir. Başardıkları pekiştirilerek başaramadıkları desteklenir. Öğretilecek becerileri öğretmeden önce aşamalandırırken (davranışın analizi) kendimiz nasıl yapıyorsak, en küçük basamağa kadar inerek aşamalandırılarak öğretilmesi önerilir.

Etkinlikleri seçerken ve uygularken şunlara dikkat edilmelidir: Çocuğun bireysel olarak bütün yönleriyle tanınması eğitimin ilk dayanağıdır. Çocuğun zayıf ve gelişmiş yönleri tespit edilmelidir. Uygun eğitim-öğretim ortamı olmalı ve çocuğa içten davranılmalıdır. Eğitimdeki tekrar dönemleri uzatılmalıdır. Herhangi bir konuda yapılan açıklamaların bireysel olarak yapılması gerekir. Bütün ilişkilerde son derece dikkatli ve nazik olmayı gerektirir. Ses tonunun dahi kurulan ilişkinin gelişmesinde önemi büyüktür. Yapararak ve görerek öğrenirler. Bu çocuklara mümkün olduğu kadar somut ve uygulamalı eğitim ve öğretim yöntemi uygulamak gerekir. Kendi kendilerine karar verme, kendilerine yön verme zorlukları fazla olduğundan öğretmen ve eğiticilerin kendilerine yön vermesine, uygun kararlar almalarında kendilerine yardımcı olmalarına ihtiyaç duyarlar.

Zihinsel engellilere yönelik hazırlanan eğitim programlarında beden eğitimi, müzik, resim iş, hayat bilgisi, matematik, okuma yazma, trafik ve ilk yardım, beslenme bilgisi, dil ve konuşma gelişimi, toplumsal uyum becerileri seçmeli olarak drama ve tarım bilgisi yer almaktadır. Bu çocuklara yönelik bireysel ve grup eğitimi yapılmaktadır.

Zihinsel engelli çocuğun uygulanacak etkinlik öncesinde performansı alınır. Daha sonra performansları doğrultusunda eğitim ve öğretim yapılır. Değerlendirme yapılarak süreç tamamlanır.

➤ Serbest Zaman Etkinliği

➤ Serbest zaman etkinliklerinde teknik ve beceriler maksatlı ve fonksiyonel durumlarda öğretilmelidir. Evde, sınıf ve okulda faydalı olabilecek çocuk için anlamlı birçok faaliyetler vardır. Sınıfın dekorasyonu, etkinliklerin panoda düzenlenmesi bir oyuncak yerinin hazırlanması ve ilginç resimlerin modellerin yapılması, boyanması vb. gibi.

➤ Serbest zaman etkinlikleri bağıntılı bir ifade yolu olarak kullanılmalıdır. Çocuklar anlatılan basit hikâyeleri ve okunan şiirleri resimlerle, canlandırma ile ve hamurdan modellerle tasvir etmekten hoşlanırlar. Çocukların o konuşulanları daha iyi kavramalarına yardım edebilir. Çocuklara ilgilendiği konularda tasvir olanakları vererek bu yetenek geliştirilebilir. Serbest zaman etkinliklerinde Türkçenin sözlü gelişimi arasında sınırlanmayacak derecede ilgi kurulabilir. Çocuk önce ne yapmak istediği hakkında konuşturulabilir. Etkinliğini bitirdikten sonra işi nasıl yaptığı, nasıl sonuçlandığı, kullandığı araç ve gereçlerin isimleri ve nereden sağladığı, bunların yapıları hakkında bol bol konuşturulabilir. Kullandığı araç ve gereçlerin kalitesi hakkında görüşü alınarak kalite Kavramı geliştirir...

➤ Hiçbir çocuk beceriksizliğinden ve düzensizliğinden dolayı etkinliklerle ilgili yaşantılarından uzak tutulmamalıdır. Bundan dolayı çocuk serbest zaman etkinliklerinde kullanılan bazı malzemeleri, araç ve gereçleri başlangıçta heder edebilir. Çocuğun kendine özgü bir gelişim seyri vardır. Bu seyir içinde çocuğun yapacağı birçok basit etkinlikler vardır. Bu etkinliklerin bulunması ve yaparak gelişmesi sağlanmalıdır. «Onu yapamıyor» diye etkinliklerden mahrum etmek yalnız o alanda gelişimini engellemekle kalmaz içe veya dışa yönelmiş bir seri bozuk davranışlara neden olabilir. Etkinliğin doğru yönde "yöneltilmesi programın hedeflerine ulaşmasına ve çocukların gelişime yardım eder. Çünkü

çocuk etkinlikler sırasında bir şeyler yapmaktan ve üretmekten hoşlanır.

Serbest zaman etkinliklerinde becerilerinin ve motor koordinasyonunun gelişmesi iki yarar sağlar. Çocukta faydalı etkinlikler yapma isteği gelişir. Çocuğun el becerisi geliştikçe işindeki doğruluk ve düzenliliği de gelişir. Başardıkça yeni şeyler yapma isteği ve gayreti artar. Çocuğa ilerde gireceği meslek için gerekli başlangıç eğitimi sağlar.

➤ Serbest zaman etkinlikleri çocukta devimsel koordinasyonun geliştirilmesine yardım eder. Bu etkinlikler çocuğa ellerini, parmaklarını dikkatli ve doğru olarak kullanmasını öğretir. Bunun kısa bir zamanda gelişmesi beklenemez.

➤ Zihinsel engelli çocuklar iyi yapılmış etkinliklerde gurur duyarak kişisel doyunluk hissederler. Bu çocuğun ruh sağlığı ve kendine güven ve saygı geliştirilmesi için çok önemli bir etmendir. İyi yöneltilmiş ve düşünülmüş serbest zaman etkinliklerinde çocuk kendi kendini eleştirme yeteneğini geliştirebilir.

➤ Yapılacak etkinlik ve konunun seçimi çocuk ile birlikte yapılmalıdır. Çocukta etkinliğe karşı ilgi uyandırmak ve onu motive etmek için en etkili yol, onun etkinliği seçmesi o işi iyi şekilde yapması için, bütün güç ve gayretini koymasını sağlar. Grup etkinliğinde öğrenciler tarafından yapılması plânlanan projelerin gerçekleştirilmesinde her öğrenciye en çok ilgi duyduğu bir kısmı seçmede serbestlik verilmelidir. Çünkü seçilen kısım onun için anlamlı olur. Daha iyi yapar. Bu suretle çocukların bireysel ilgileri ve en iyi yapabilecekleri işler de saptanabilir. Örneğin, bir bayram dolayısıyla sınıfın dekore edilmesinde yapılacak

işler saptanır. Öğrencilere bu işlerden hangisini kimin yapacağı sorulur. Her çocuk bunlardan kendi için en uygun, anlamlı ve en iyi yapabileceği bir iş seçer, onu yapar. Birisi resim yapma, birisi kâğıtları kesme zincir yapma, bir başkası bayrakları asma diğeri de boyama işlerini yapmayı ve benzerlerini üzerine alabilir. Bu seçim etkinliği çocuk için anlamlı kılar. Onun bütün güçlerini harekete getirmesini sağlar.

Resim 12: Etkinlik ve konunun seçimi çocuk ile birlikte yapılmalıdır.

➤ Serbest zaman etkinlikleri çocukta olumlu tutumların geliştirilmesinde bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu çalışmalarında çocuklara iş birliği, sosyalleşme, yardımlaşma, başkaları ile bir şeyi paylaşma pratikleri ve anlayışın geliştirilmesi için birçok imkân verir. Araçların uygun şekilde kullanılması, bakımı, diğelerlerinin de yararlanması için belli yerlere konulması, diğerk arkadaşlarının kullanmasına müsaade etmesi, yapılan proje veya parça işlerde iş birliği yapılması ve arkadaşlarına yardımcı tutum çocuğu sosyal yaşama hazırlar. Etkinlikler yapılırken çocuklarda tertip düzen, araçların uygun şekilde kullanılması ve bakımı alışkanlıklarının geliştirilmesi özellikle üzerinde durulacak bir konudur.

➤ Serbest zaman etkinliklerinde kullanılan gereçler mümkün olduğu kadar ucuz ve kullanılması kolay olmalıdır. Bir ev, oda yapılması halinde bakkaldan uygun ebatlarda ticarete kullanılan büyük karton kutular alınabilir. Plastirin yoksa işlenmiş kil çamuru, elışı kâğıdı yerine renkli ambalaj kâğıtları; pahalı kereste yerine, ambalaj sandıklar ve kutularının

tahta ve kontrplakları sağlanarak çeşitli etkinlikler yapılabilir.

➤ Zihinsel engelli çocuğun etkinliklerde bireysel olarak tanınması hangi seviyede olduğunun bilinmesi önemlidir. Aynı grupta bulunan zihinsel engelli çocukların hepsi aynı seviyede etkinlik yapamazlar. Her çocuk farklı bir yeteneğe sahiptir. Bunun için çocuğun temel hazırlıklarının bilinmesi ve ona göre bireysel bir eğitim programının yapılması gerekir.

➤ Zihinsel engelli çocuklara etkinlikleri sırasında dikkat edecekleri temel kuralların neler olduğu daha önceden bilinmeli ve kararlaştırılmalıdır. Çocuk ne zaman, nerede, nasıl çalışacağını, hangi materyalle nasıl çalışacağını, araçları nereden alıp, nerede kullanacağını ve işi bittikten sonra nereye koyacağını konusunda rehberlik yapılmalıdır. İşten önce ve sonra giyinme ve temizliğini nerede nasıl yapacağı adım adım onun anlayacağı seviyede basit olarak anlatılmalı ve alışkanlık haline getirilmelidir. Uyulması istenilen kuralların daha önceden dikkatle seçilmesi ve kararlaştırılması gerekmektedir.

➤ Zihinsel engelli çocuklar için yaptırılması tasarlanan her etkinliğin basit basit seviyelere bölünmesi ve bunların sistemli olarak plânlanması gerekir. Genellikle bir etkinlik 5 seviyeye ayrılarak öğretilmesi uygun görülmektedir. Örneğin: Boyama etkinliğinde 5 seviyeyi şöyle görmek mümkündür:

Boyamada kullanılacak aracın uygun şekilde tutulması, (boyayı tutma) (Ön koşul)

Rasgele boyama temrinleri yaptırılması, (rast gele boyama)

Boyanan yerden haberdar olmasının sağlanması, (ortadan ikiye katlanmış kâğıdın yarısını boyama)

Tasarlanan alan içinde kalma yeteneğinin geliştirilmesi, (basit şekilleri boyama)

Verilen kompozisyona uygun şekilde boyama. (Karışık şekli boyama)

Uygulaması: İlk çocuğa boyamada kullanacağı, renkli kalem, fırça, veya tebeşiri nasıl tutacağı gösterilerek öğretilir. Sonra bir kâğıt üzerine rast gele boyama temrinleri yaptırılır. 3. seviyede çocuğa belli bir alanı boyaması gösterilerek öğretilir. 4. seviyede çocuğa daha önceden tasarlanan belli bir taslağı (daire, dikdörtgen, kare vb.) bir şekil boyaması gösterilerek öğretilir. 5. seviyede ise çocuğa belli bir kompozisyona benzer bir boyama yapması gösterilerek öğretilir. Bu aynı zamanda boyamanın gelişim safhalarıdır. Çocuk her safhayı başardıktan sonra bir üst seviyenin öğretilmesine geçilir.

Resim13:Kompozisyona uygun boyama

Bir de kesme işinde 5 aşamayı gösterelim.

Makasın elle tutulmasını öğretmek. (Ön koşul)

Bir elle bir seri ilgili kesme temrinleri yaptırmak.(Rast gele kesme)(ortadan ikiye kesme)

Bir elle belli bir çizgiyi (önce kalın sonra ince çizgi) izleyerek kesmeyi öğretmek.

Basit şekilleri kesme, karışık (kompozisyon ifade eden) şekilleri kesme

Uygun ve serbest kesmeyi öğretmek.

Her seviye iyice öğretildikten sonra çocuk bir üst seviyeye geçirilmelidir. Bu, her çocukta aynı süratte olmayabilir. Her etkinliğin en az işin gereği 5 seviyeye ayrılması ve her seviyedeki temel alışkanlıklar kazandırıldıktan sonra bir üst seviyeye geçilmesi uygundur.

➤ Zihinsel engelli çocuk, nezaket ve içtenlikle kabul edilmeli ve çocuğa hissettirmelidir. Çocuk kendini etkinliklerde rahat hissetmeli, kendini anlayan, her sıkıntılı anında yanında birinin bulunacağı hissi verilmelidir. Her sorusu basitte olsa önemsenerek cevaplandırılmalıdır.

➤ Zihinsel engelli çocuğa yapacağı her etkinlik basit olarak açıklanmalıdır. Açıklamalar sözel düzeyde değil somut olarak, gösterilerek, yapılarak öğretilmelidir. İstenilen şey ona yaptırılmalı ve onu yapabildiği görülmelidir. Bu açıklama çocuk öğreninceye kadar aynı şekilde tekrarlanmalıdır.

➤ Zihinsel engelli çocuğa etkinliğini yapması için yeteri kadar uygun zaman verilmelidir. Onu sıkıştırmak başarıyı etkiler. Gelişimine uygun bir yol izlenmelidir. Acelele getirilmemelidir.

➤ Zihinsel engelli çocuğun her başarılı işi görülmeli ve takdir edilmelidir. Bu onu teşvik için tek dayanağımızdır. Çünkü zihinsel engelli çocuk hemen işin bitiminde verilen mükâfattan çok etkilenir.

➤ Zihinsel engelli çocuğun yaptığı etkinlikler iyileştikçe onu takip ve kontrol etmeyi azaltarak kendine güvenini artırmak gerekir. Devamlı olarak takip ve kontrol yapabileceği işlerde dahi onları bağımlı bir insan yapar. Bağımsızlık kazanması için çocuk geliştikçe gelişimi ile oranlı olarak takip ve kontrolü azaltmak gerekir.

Resim14: Kağıt işleri çalışması

Etkinlik 1: Kâğıt İşleri

Amaç: Bireyin dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme, algı ve öğrenme becerisini kavrayabilme, yaratıcılık yeteneğini uygulayabilme. Makas kullanabilme (kâğıt üzerine çizilmiş eğri çizgiyi makas ile keser).

Araç gereç: Eğri çizgi ile çizilmiş kâğıt, makas

Uygulama: Öğretmen her bir çocuğa üzerine eğri çizgi çizilmiş bir kâğıt ve makas dağıtır. “Şimdi bana dikkatle bakın” der. ve öğretmen kendisi üzerine eğri çizgi çizilmiş kağıdı alarak makasla kesip model olur. “Şimdi herkes eline bir makas alsın.” der. Çocuklar makası alıp eline yerleştirdikten sonra öğretmen “Şimdi herkes diğer eline kâğıdı alsın.” der. Bütün çocuklar makas ve kâğıdı aldıktan sonra öğretmen “Şimdi çizgimizi kesmeye başlayalım.” der. Çocuklar eğri çizgiyi keserken kâğıdı döndürme işleminde başarılı olamıyorlarsa öğretmen fiziksel yönlendirme ile yardımcı olur. Çocukların eğri çizgiyi başından sonuna kadar kesmeleri sağlanır.

Okulda yapılan etkinliklerin evde de pekiştirilmesi önemlidir. Öğretmen rehberliğinde öğrendikten sonra velilere de evde aşağıdaki gibi etkinlik yapması önerilebilir.

Etkinlik 2: Boya Çalışması

Amaç: Bireyin dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme, algı ve öğrenme becerisini kavrayabilme, yaratıcılık yeteneğini uygulayabilme.

Pastel boyayı tutar: Bu etkinlikte çocuktan yapması istenen beceride, pastel boyanın bir ucu havada, diğer ucuysa çizim yapmak üzere aşağıda olması istenmektedir. Çocuğunuz karalama yapmayı taklit etmek üzere harekete geçtiyse ancak kâğıda hiç bir karalama yapamadıysa büyük bir olasılıkla kalem kâğıt üzerinde doğru açıyla tutamadığı için yapamamış olabilir.

Nasıl Değerlendirilir?

Araç gereç: Kâğıt ve pastel boya.

Yöntem: Çizim yapmayı gösterdikten sonra pastel boyayı çocuğunuzun eline verin. Çocuk boyayı, bir ucu yukarıda, bir ucu aşağıda (kâğıdın üzerinde) olacak şekilde tuttuğunda artı verin.

Nasıl öğretilir?

Çocuk pastel boyayı eline alırsa, bileğinden tutarak çizmesi için yardım edin. Beceri kavramaya başladıktan sonra yardımı aşamalı olarak azaltın. Bazı çocuklar kalemlerini kâğıda en yakın olan küçük parmaklarıyla tutarlar, bazıları da başparmaklarıyla tutarlar. Çocuk hangi durumda kalem tutarken rahat görünüyorsa, öyle tutmasına izin verin. Çocuk resim yapmayı yeni öğreniyorsa, boyayı tüm parmaklarını avuç içine doğru bastırarak kavrayabilir. Bu kabul edilebilir bir durumdur. Kalem avuç içiyle değil sadece parmaklarıyla tutması bir yıl ya da daha fazla zaman alabilir. Pastel boyayla kâğıda işaretler yapar, kâğıdı kendiliğinden karalar (noktalar sayılmaz) aşaması daha sonra yer alır.

➤ Türkçe dil etkinliği:

Zihinsel engelli çocukların dil kavramları çok zayıftır. Kısa ve uygunsuz cümlelerle konuşurlar, bu devrede dilin geliştirilmesine çok önem vermelidir. Kullanılan kelime hazinesinin sürekli olarak zenginleştirilmesi, kelimelerin anlamlarını ve kavramları geliştirme, çocukta uygun cümlelerle kendi kendini anlatma yeterliğini kazandırma dil yeteneğinin geliştirilmesinde önemlidir. Dilin geliştirilmesinde kullanılan etkinlikler aşağıdaki gibidir.

➤ Çocukları günlük yaşam ve yaşantıları ile ilgili konularda serbest konuşmalara teşvik etmek gerekir. Bu serbest konuşmalar çocukların evleri, o gün gördükleri, duydukları olaylar, hava

Resim15: Parmak oyunu etkinliği

➤ durumu, sağlık durumu, arkadaşları, okulda o gün olan bir olay, konu vb. hakkında olabilir. Bu konuşma sırasında çocuğun tek tek kelimelerle konuşması yerine çok basit ve kısa

olarak bütün cümle yapması teşvik edilmelidir. Çünkü bu çocuklar genellikle tek kelimelerle konuşmayı tercih ederler

- Parmak oyunları, tekerlemeler, şiir ve bilmeceler üzerinde çalışılabilir.
- Hikâyeler anlatmak gerekir. Kısa ve ilginç hikâyeler anlatmak birçok yeteneklerin gelişmesine yardım edeceği gibi dil gelişimi için de önemlidir. Önce kısa hikâyeler anlatılır, sonra hikâyeler anlatmaları istenir. Böylece çocuklarda dinleme alışkanlığı kazandırılarak, uzun hikâyeler dinleme ve anlatma aracılığı ile dil gelişimi sağlanabilir.

- Dil ve dil kavramları geliştirmede kitaplar ve resimlerden yararlanmak gerekir. İlginç resimler ve kitaplar kullanmak suretiyle çocukların uzun cümle geliştirmeleri ve kelime hazinelerini zenginleştirmeleri sağlanabilir. Örneğin: Bir renkli kuş resmini bul. Göster. Belki “kanat” “gaga” “kuyruk” terimleri bu çocuklara yabancıdır. Bunlar hakkında konuşmak kelime hazinelerini zenginleştirecek ve kapsamlı kavramlar oluşturmalarını sağlar.

Resim16: Çocuklar hikâye dinlemeyi ve anlatmayı sever.

➤ Çocuğun bir iş yapmasını istemek ve yaptığı etkinlik hakkında konuşmak gerekir. Örneğin : “Ferda dolaba git, oradan iki top al, Ayşe ve Gül’e ver” deyiniz. Çocuk bu işi yapınca Ferda ne yaptın? diye sor. Ferda muhtemelen “Dolaba gittim. İki top aldım. Ayşe ve Gül’e verdim.” diyecektir. Bu etkinlik hem yönergeleri izleme hem de yaptığı bir işin uygun cümlelerle açıklanma yeterliğini içerir. Bu etkinlikte çocuğun işi yapması biter bitmez istediği gibi anlatması istenmelidir.

➤ Geziler ve seyahatler düzenlemek ve çocukları bunlar hakkında konuşmak gerekir. Parkta, çarşıda, mağazalarda, pazarda, piknikte uygun yaşantılar sağlanarak ilgi duydukları şeyleri tanımaları, kelime hazinelerini zenginleştirmeleri, onlar hakkında ilginç konuşma yapmaları sağlanabilir.

➤ Belli alanlarda kelimelerle akıcılık ve sınıflandırma temrinleri yaptırmak gerekir. Bu etkinlikler aracılığı ile çocuklara bildiklerini sınıflandırma ve akıcı olarak söyleme yeteneği kazandırılarak, geliştirilebilir. Örneğin: Şu sorular sorulur ve çocukların cevapları beklenir. “Kaç ağaç adı biliyorsun?” “Kaç meyve adı biliyorsun?” “Kaç hayvan tanıyorsun?” “Kaç çeşit yemek biliyorsun?” “Kaç alet adı söyleyebilirsin?” gibi çalışmalar yapılabilir.

Okulda bütün faaliyetlerde dil gelişimini sağlayacak çalışmalara yer vermelidir. Öğretmen kelime hazinesinin anlam ve kavramlar, cümle ve uzun cümlelerle konuşmanın gelişmesi için bütün imkânlardan yararlanmalıdır. Çocuğa uygun cümleler yapmada yardım etmeli fakat onu papağan gibi ezberlemeye yöneltmemelidir. Uygun sorularla çocuğun konuşmaya başlamasını ve yanlışlarını düzeltmesini sağlamak, dil gelişiminde önemlidir. Sabırla dinlemek, acele etmemek ve ettirmemek yararlıdır.

Kitaplar çocukların temel küçük kas becerilerini geliştiren, kitabı tutma, sayfaları çevirme ve kitaptaki resimleri işaret etme becerileri gibi, alıcı dil becerisinde, çocuğunuza

sözcüklerin anlamını ve kitap ve resimleri kullanmayı öğretmenize yardım edecek etkinlikleri yapmamızı sağlar. Kitaplar çocuğunuza çevresiyle iletişim kurmayı öğretmede kullanacağınız kaynaklar arasındadır. Bir kitaba başkalarıyla birlikte bakmak, önemli bir sosyal etkinlik olduğu kadar, çocuğunuza dikkatini başkalarıyla birlikte aynı noktaya yöneltme becerisini kazandırmanın da en uygun yoludur. Küçük çocukların yaşamında kitapların öneminin giderek artması, çocuk kitaplarının kalitesinde ve çeşitliliğinde hızlı gelişmelere neden olmaktadır. Çocuğunuz tanıdığı ve sevdiği bir kahramanın resminin olduğu bir kitabın sayfalarını açmaktan çok hoşlanacaktır. Bu etkinlik öğretmen rehberliğinde öğretildikten sonra veliye de önerilebilir.

Etkinlik 3: Hikâye Etkinliği

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini kavrayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme.

Kitaplardaki resimlerin ayrıntılarını (örneğin, ineğin kulağı), parmağıyla işaret ederek gösterir: Bu beceri çocuğun hikâye sayfasındaki çok küçük ayrıntıları parmağıyla işaret etmesini gerektirir. Bu da çok yoğun bir el-göz eşgüdümü gerektirir. Bu etkinliğe önce ayrıntısız kitapla başlanır.

Resim 17: Kitaplardaki resimlerin ayrıntılarını parmağıyla işaret eder

Nasıl Değerlendirilir?

Araçm Gereç: Ayrıntılı ya da çok küçük resimler içeren bir kitap.

Yöntem: Sayfadaki bir resmi ya da bir resimdeki küçük ayrıntıları gösterin. 'Köpeğin kulağına bak.' gibi örnekler verin. Çocuk, sizi taklit ederek o ayrıntıya parmağıyla dokunduğunda, artı verin.

Nasıl öğretilir?

Çocuğa ayrıntılı resimler içeren kitapları yavaş yavaş tanıttın. İsimlerini söyleyerek, resimlerdeki küçük ayrıntıları işaret etmeyi gösterin. Çocuğa, gerektiğinde eliyle işaret etmesi için yardım edin. Yönergelerinize cevap vermesi için ona fırsatlar verin. Parmağını, tam istediğiniz yere getirerek göstermesi başlangıçta zaman alır.

Oyun Zamanı ve Ev İçi Etkinlikleri

Kitaplar gibi magazin dergilerini ya da duvar resimlerini de kullanın. Aile fotoğraf albümünü kullanarak çocuğu tanıdığı yüzleri göstermesi için teşvik edin.

Hatırlama ve Genişletme

Çocuk gerekli alıcı dil becerilerini kazandıkça, model olarak öğretme tekniği azaltılır ve resimlerdeki ayrıntıları kendi başına bulması istenir. Küçük kas çalışmalarının bir parçası olarak parmakla gösterme becerisini ele almak, alıcı dil becerileri arasında yer alan uygun

seçeneği göstermek etkinliğiyle bir arada yapılabilir. “Resimde ne görüyorsun?” ya da “Hangi resmi seviyorsun?” gibi açık uçlu sorular sorarak, ilgilendiği resimdeki ayrıntıları göstermesi sağlanabilir.

Oyun etkinliği:

➤ Her çocuğun beden yapısı, kas, adale, iç organlarının durumu iyice tanınmalıdır. Her çocuğun bedeni yeteneklerini ayrıntılı bilinmeli onun bireysel olarak hangi hareketleri yapacağı, hangilerini yapamayacağı tespit edilmelidir. Grupta her hareketi her çocuğun yapması beklenmemeli beden gücü, yapısı, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir oyun etkinliği düzenlenmelidir.

➤ Oyun etkinlikleri çocukların yetenek ve olgunluk seviyelerine göre düzenlenmelidir. Benzerlik gösteren çocuklar gruplandırılabilir.

➤ Oyun etkinlikleri ilginç ve basit oyunlar şeklinde başlatılmalı ve gittikçe daha güçleştirilmelidir. Önce kol, bacak, gövde gibi büyük adale ve büyük organların kullanılmasını gerektiren hareketlerden başlayıp gittikçe küçük adalelerin ve organların kullanılmasına doğru gidilmelidir.

➤ Oyun etkinliklerinde taklitlere ve diğer etkinliklerle (müzik) ile ilgili faaliyetlerin pekiştirilmesine aracılık eden etkinliklere yer verilmelidir.

➤ Oyun etkinlikleri mümkün olduğu kadar açık ve temiz havada yaptırılmalıdır.

➤ Oyun etkinlikleri bireysel olabildiği gibi grup içinde de yaptırılmalıdır. Çocukları, gerekirse durumlarına göre seviye gruplarına ayırarak yaptırılabilir.

➤ Oyun etkinliklerine mümkün olduğu kadar müzik eşliği sağlanmalıdır. Çocuklarda müzik eşliğinde ritmik hareketlerin sağlanması daha kolay olur. Çocuk zevkle yapar. Bu TV-radyo-teyp-VCD, CD gibi yaygın olarak kullanılan müzik araçlarından yararlanılarak yapılabilir.

Resim 18: Müzikli sandalye kapmaca oyunu

➤ Oyun etkinlikleri çocukların seviyelerine uygun millî halk oyunları ve danslarının basitleştirilerek öğretilmesine yer verilebilir. Bu onların sosyal beceriler kazanması için son derece önemlidir.

➤ Oyun etkinliklerinin süresi onları yormayacak usandırmayacak uzunlukta olmalıdır. Bazı çocuklar yorulur veya etkinliğe katılmak istemezlerse zorlanmamalıdır.

➤ Oyun etkinlikleri çocuk bahçeleri, parklar ve imkân olursa kır gezilerinde tabiatın kucağında verilmelidir. Çocuk bu atmosfer içinde bulunmaktan hoşlanmalı ve burada yapılan etkinliklerin, hazla birleşerek devamlılığı sağlanır.

➤ Oyun etkinliklerinde çocukların rahatça hareket edebilecekleri durum yaratılmalıdır. Bunun alışkanlık haline getirilmesi önemlidir. Palto, ceket ve dar elbiselerle rahat hareket edilemeyeceği herkesin bildiği bir gerçektir.

➤ Oyun etkinliklerinde tehlikeli ve zararlı olabilecek hareketler yaptırmaktan şiddetle sakınmak gerekir.

Oyun etkinlikleri sadece programda ayrılan saatlerde yapılan bir etkinlik olarak kalmamalıdır. Büyük dinlenmelerde, gezilerde, pikniklerde ve diğer fırsatlarda çocukların ilgileri harekete getirilerek yapılan bir etkinlik haline dönüştürülebilir.

Etkinlik 4: Hangisi Yok

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini uygulayabilme, konuşma becerisini kavrayabilme (görme belleğinin eğitilmesi ve geliştirilmesi).

Araç gereç: Çeşitli oyuncaklar

Uygulama: Görme belleğinin eğitilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Bunun için öğretmen, bir masa üstüne çeşitli ilginç oyuncakları düzenli olarak koyar. Çocuğa masa üzerindeki eşyalara dikkatle bakmasını söyler, sonra çocuk masaya arkasını döner. Çocuk, masa üzerinde gördüğü eşyalardan mümkün olduğu kadar eşya adlarını sayar. Bütün çocuklara bu yaptırıldıktan sonra çocukların gözleri kapatılır. Masadan bazı oyuncaklar alınır. Çocuklar gözlerini açtıktan sonra hangi oyuncakların veya eşyaların alındığı sorulur. Çocukların gözleri kapalı iken masa üzerindeki bazı eşyaların yerleri değiştirilir ve çocuklardan, hangi eşyaların yerlerinin değiştirildiği sorularak eski yerine koyması istenir.

Etkinlik 5: Top Becerileri

Amaç: Çift el göz koordinasyonuna yönelik becerileri uygulayabilme, top becerilerini uygulayabilme.

Araç gereç: Top

Uygulama: Oyun sahasında büyük boy top kullanılır. Aşağıdaki etkinlikler yapılır.

➤ Çocuk yerde bacakları açık durumda kendisi ile aynı pozisyonda olan öğretmeni ile karşılıklı olarak oturur. İki el ve parmaklarıyla topu işaret edilen yere doğru ileri geri yuvarlar.

➤ Topu tutarak ayağa kalkar. Topu yere düşürür ve ikinci üçüncü sıçramasında yakalar.

➤ Topu ileri doğru atar. Atarak ve tutarak topla oynar.

➤ Topu tekmeler.

Etkinlik 6: Beden Becerileri

Amaç: Bütün vücut denge ve koordinasyonunu uygulayabilme, vücut parçalarının hareketlerini yapabilme, (Temel duruşları yapabilme, (Planör duruşu yapar.))

Bu becerinin aşamaları şöyledir.

➤ Ayaklar kapalı dik duruş gösterilir.

➤ Öne bir adım atarak durur.

➤ Kolları yavaş yavaş yanlara açar ve vücut öne eğilir.

- Arkadaki bacak yukarı kaldırılır.
- Arkadaki bacak yere indirilir.

Uygulama: Öğretmen yeni bir hareket öğreteceğini ve hareketi çocukların dikkatli olarak izlemelerini ve hareketin adının planör olduğunu ve uçağa benzediğini söyler. Öğretmen hareketi yönergeler ile önce kendisi yapar. Daha sonra yönergelerle çocuklara tek tek yaptırır. İleri aşamalarda çocuklar öğrendikten sonra yönergeler azaltılır. Gerekiyorsa hareket bir yere veya öğretmene tutunarak yapılır. Hareket sonunda “Aferin, iyi yaptın, çok güzel yaptın.” diyerek veya alkışlanarak her çocuk ayrı ayrı ödüllendirilir.

➤ Müzik Etkinliği:

Müzik özel bir yetenektir. Ama her insanın yeteneği seviyesinde bir eğitim verilerek ondan nasibini alması sağlanabilir. Zihinsel engelli çocukların müzik yeteneği sınırlı olur ve genellikle müzik alanında da akranlarından gerilik gösterdikleri bilinen bir gerçektir. Onların durum ve seviyesine uygun bir müzik eğitimi bu alanda yeteneklerini geliştirebilir. Bu çocukların müzik etkinliği için dikkat edilecek noktalar şunlardır:

- Bu çocuklara öğretilecek şarkılar dikkatle seçilmelidir. Bunları seçerken, Çocukların öğrenebileceği seviyede basit olmasına ve gittikçe güçleşmesine, öncelikle yakın çevredeki sonra uzak çevresindeki konuları ele alan şarkılar olmasına, Konularının milli ve sosyal değerleri, insani duygulan aşılmasına, dilinin basit ve anlaşılır olmasına, gittikçe güçleşmesine, diğer etkinliklerle ilgili olmasına, çocuklar için ilginç, hareketli ve eğlendirici olmasına dikkat edilmelidir.

- Müzik etkinliği her fırsatta, çocukları yeniden canlandırmak, dinlendirmek, eğlendirmek, sınıf ve dışındaki etkinlikler sırasında ve arasında kullanılmalıdır. Müzik etkinlikleri çocuklara canlılık verir, bir iki şarkı söylemek çocukları güçlendirebilir, neşelendirebilir. Dinlenmelerde, piknikte topluca yapılan gezilerde ve hatta yorgunluk hissettiklerinde etkinliği keserek bir iki şarkı söylemek grubu veya kişiyi canlandırır, dinlendirir.

- Müzik etkinliğinde şarkı toplu olarak söylenmeli ve çocukların katılımı sağlanmalıdır. Çocuklar toplu şarkı söylerken, söylemek istemeyenler de grup sürüklenmesi etkisiyle söylemeye katılır ve onlara uymaya çalışır. Bu alışkanlık haline gelir. Tek tek şarkı söylemeler sonraya bırakılmalıdır. Ayrıca şarkıyı bilen çocuk diğerlerine model olabilir.

- Şarkı söylerken buna uygun oyunlar, yürüyüşler ve tempo tutmalar eşlik etmelidir. Tek şarkı söylemek, şarkıyı söylerken ona eşlik edecek uygun hareketlerin yapılması çocuklarda ritim duygusunu geliştirir ve onların canlılık kazanmasını sağlar.

Resim 19: Müzik etkinliği ve şarkının hareketleri

- Müzik etkinliği, diğer etkinliklerle bütünlüğü sağlayacak şekilde verilmelidir.
- Şarkılarla işe başlatılmalı ve kulaktan öğretmeye çalışmalıdır. Çocuk müziği hoş bir etkinlik olarak, onu sevdikten sonra çok basit kuramlar öğretilmelidir.
- Müzikte bireysel farklılıklara yer verilmelidir, zihinsel engelli çocuklar arasında müzik alanında ileri çocuklar ve çok geri çocuklar da bulunabilir. Her çocuğun yeteneği seviyesinde gelişmesine uygun imkânlar verilmelidir.

➤ Müzik etkinliğine, müzik aletlerinin eşlik etmesi sağlanmalıdır. Özel hazırlanmış teyp bantlarından, bilgisayardan, DVD, VCD ve CD'lerden yararlanılmalıdır. Müzik etkinliğini, bu konuyu ve öğretmesini iyi bilen özel şekilde yetiştirilmiş öğretmenlerin yapması uygun olur. Hatta yetenekli çocuklara basit çalgıların öğretilmesi yararlı olur. Bu çocukların bir müzik aletini çalabilmesi ona kendine güven, saygı kazanması ve sosyal bakımdan yararlı olacaktır.

Resim 20: Müzik etkinliği ve bireysel farklılıklar

➤ Zihinsel engelli çocuğa müzik araçlarından nasıl yararlanacağını öğretmelidir. Bu çocuklar her yıl sayıları ve türleri artan radyo, teyp bilgisayar, CD, DVD, VCD ve benzeri müzik dinlemek için geliştirilen araçları nerede ve nasıl kullanacağını bilmelidir. Bu suretle çocuklar bu araçlardan yararlanarak müzik kültürlerini ve becerilerini geliştirecekler uygun şekilde dinlenme ve eğlenme olanaklarını bulacaklardır.

➤ Çocuğun kendi başına şarkı söylemesi geliştirilmelidir. İnsanın en çok kullandığı müzik aracı kendi sesi olduğu için çocuğa kendi sesini sevdirmek gerekir. Bunun sağlanabilmesi çocuğa kendi kendine güzel, kulağına hoş gelen şarkılar söyletmekle olur. Çocuk kendi başına güzel şarkı söylese kendine güven ve saygısı artar, kendini beğenir, kendini kontrol eder ve gelişmeye yönelir ve ses organlarını, kulağını daha uygun şekilde kontrollü olarak kullanma becerisini geliştirir.

➤ Çocuğa müzik etkinliğinde uygun şekilde dinlemesi ve ses tonunu ayarlaması öğretilmelidir. İyi dinleme alışkanlıkları kazandırmalıdır. Müzikten dinleyerek zevk alması önemlidir. Dinlerken ve söylerken ses tonunu yerine göre kulağına hoş gelecek şekilde ayarlamasını müzik etkinliği sırasında alışkanlık haline getirmelidir.

➤ Sınıf koroları kurulması ve bu çocuklardan iyi olanların okul korosuna katılması sağlanmalıdır. Bu sınıf koroları ile okul koroları arasında ilişki kurulması çocukların sosyal gelişimine de yarar sağlar.

Etkinlik 7: Müzik Sesleri

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini uygulayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme. (Bireyin yaratıcılık yeteneğini kavrayabilme, basit şarkıları söyleyebilme, müziğe uygun ritm tutabilme, (yeni aletlerle sesler üretebilme, dinletilen ses ile aynı olan sesi eşleştirebilme.).

Araç gereç: Şeffaf plastik şişeler, küçük nesnelere (taş, boncuk, kum, bozuk para...)

Uygulama: Öğretmen her çocuğa şeffaf plastik bir şişe verir. Ayrıca masaya tüm çocukların paylaşarak kullanabileceği şekilde içlerinde taş, boncuk, kum, bozuk para vb. nesnelere bulunduğu kapları yerleştirir. Sonra çocuklara “Çocuklar şimdi istediğiniz bir nesneyi kullanarak marakas hazırlayalım.” der. Şişelere seçilen bir tipteki nesne atılarak marakas hazırlanır. Çocuklar marakaslarını hazırladıktan sonra öğretmen her çocuğa kendi marakasının çıkardığı sesi dinleme, tanıma fırsatı verir. Daha sonra çocukların arkasına geçer. “Şimdi benim marakasımın çıkardığı sesi çok iyi dinleyin. Marakası aynı sesi çıkaran çocuklar marakaslarını havaya kaldırsınlar.” şeklinde yönerge verir ve marakası bir süre sallar. Bu sırada çocuklara kendi marakaslarını sallama fırsatı verir. Aynı sesi ve farklı sesi veren marakaslar hakkında ayrıca marakasların içlerindeki nesnelere benzer ya da farklı oluşları hakkında da konuşulur.

Daha sonra öğretmen çocuklara gözlerini kapamalarını söyler ve içinde su olan daha önce göstermediği bir şişeyi sallar. Çocuklara “Aynı sesi çıkaran marakası olan var mı? Bu ses ne sesi?” gibi sorular yönelterek buldurmaya çalışır. Gerekirse ipucu verir. Çocukların ilgi ve dikkat sürelerine göre etkinlik uzatılabilir.

Daha sonra öğretmen çocuklara öğrettiği bir şarkının nakarat bölümlerinde marakasları kullanmayı önce kendi göstererek model olur. Sonra birlikte hem şarkı söylenir, hem de ritim çalışması yapılır. Ritim çalışmasını başarı ile gerçekleştiren çocuklar ödüllendirilir.

➤ Okuma yazmaya hazırlık çalışmaları:

Zihinsel engelli çocukların çoğunda sayı kavramını ve yukarıda, aşağıda gibi niteliksel kelime anlamları yahut en büyük, daha uzun, daha yakın, uzak, en yüksek, orta, arada gibi mukayeseli terimlerin anlamlarını öğrenmede zorlukları vardır. Bazıları saymayı bilmez, bazıları bir, iki ve üç nesne arasındaki farkı ayırt edemez, büyük bir kısmı yazılı sayıları tanıyamazlar. Bundan dolayı temel bazı nicelik ve nitelik bildiren kelime, anlam ve kavramlarını öğretmek gerekir. Onun için bu seviyedeki çocuklara aritmetik öğretimine başlamadan önce, alelade bir çocuğun okuldan önce kendi yaşantıları yolu ile kazandığı bilgilerin okulda uygulanan programla öğretilmesi gerekir. Niteliksel düşünmeyi geliştirmek için çocuğa 4 esas alanda yeterlik kazandırmak gerekir. Zihinsel engelli çocuğu;

Niteliksel düşünme dilini anlama ve kullanabilmede yeterli kılmak,

Sayı kavramlarını anlama ve saymada yeterli kılmak,

Bir, iki, üç gibi basit gruplamaları bir göz atışta tanıyabilmede yeterli kılmak,

Yazılı sayıları anlamada yeterli kılmak, gerekir.

Zihinsel engelli çocuğun bu alanlarda yeteneklerini geliştirmekte aşağıda sayılan oyunlar ve etkinliklerin yaptırılması yararlı olabilir.

➤ Mukayese bildiren kelime hazinesi ve sayı kavramlarının geliştirilmesi için ilginç bir seri yapı oyunu yapmak. Örneğin sıralanmış 3 tabaka raf alınır. Bunlar, en büyüğü alta, en küçüğü en üste, ikinci büyüklükte olanı da ortaya konarak sıralanır.

Öğlen dinlenmesi veya eve gitme zamanı sınıftaki oyuncakları dolaba veya raflara kaldırma sırasında çocuklar bireysel olarak;

Oyuncağı en alt yahut en üst veya orta rafa koy.

Büyük topu en uzun veya en kısa rafa koy.

Bebeği en üst rafa koy, gibi basit emirlerle başlar.

Sonra çeşitli uzunlukta ve renkte kesilmiş çubukları göstererek “En uzun çubuğu getir, en kısa çubuğu ayır.”

İki sarı oyuncak otomobili ve toplardan en büyüğünü en alt rafa, iki kırmızı otomobille en küçük topu en üst rafa koy.

Üç boy büyüklükte alınmış topları göstererek “Bunları büyüklüklerine göre sırala en büyükleri en alt, orta büyüklükte olanları 2. rafa, en büyük olanları da en üst rafa yerleştir.” de.

Bu etkinlikler aracılığı ile zihinsel engelli çocuklarda niteliksel düşünme, nitelik bildiren dili anlama, işitsel belleme, direktifleri, yönergeleri, emirleri izleme ve yapma yeteneği geliştirme, başkaları ile birlikte çalışma yeteneklerini geliştirme, olanakları sağlanacaktır.

➤ Bu etkinlikte raf yerine ağaç alınarak benzeri bir etkinlik yapılabilir. Oyunun materyali bir ağaç, elma, portakal, vişne, erik, ayva, vb. ağaca asmak için kesilmiş renkli el işi kâğıtları olabilir. Sonra çocuklara bireysel olarak aşağıdaki emirler verilebilir.

Portakalı ağacın en üst yerine as.

Eriği portakalın altına koy.

Ayvayı eriğin yanına koy.

Elmayı ayvanın üzerine yerleştir, gibi etkinlikler yaptırılır ve en üst, en alt,

altında, üstünde, üzerinde, büyük küçük, yuvarlak, kare vb. niteliksel kavramlar geliştirilir

➤ Niteliksel kavramların geliştirilmesinde başka bir etkinlik şöyledir.

Oyun için gerekli olan muhtelif boylarda kesilmiş erkek resimleri, içinde bir, iki, üç elma bulunan üç tabak, bir büyük ve bir küçük küp ve büyük bir balon, çeşitli boncuklardır. Bu materyaller bir büyükçe masaya uygun şekilde yerleştirilir. Öğretmen çocuklara aşağıdaki yönergeleri verir.

Boncuklardan birini en uzun boylu çocuğun resmi üzerine koy.

İki boncuğu en çok elma bulunan tabağa koy.

Bir boncuğu balondan daha küçük küp üzerine koy.

En küçük küpü ve bir boncuğu en küçük çocuk resminin üstüne koy.

Böylece çocuk benzerlikler ve ayrılıkları kıyaslayabilir. 1, 2 ve 3. grup arasındaki bazı farkları öğrenebilir.

- Gruplamayı öğretmek amacıyla yapılan başka bir etkinlik

Bu etkinlik için bir veya iki deste oyun kâğıdı gereklidir. Çocuk desteden 4 kâğıt alacak. Sonra bu 4 kâğıttan birinin benzeri olan 4 resmi bulması veya elindeki kâğıtların birinin 1. 2. 3. ve 4. sayı devamını buluncaya kadar desteden kâğıtları alması ve dörtlük seriyi tamamlayınca masanın üstüne ters yüz koyması istenmektedir. Bu oyunda çocuğun oynama, dikkat etme, arkadaşları ile paylaşma, iş birliği yapma, kendini bir işe verme ve öğrenim yaşantıları kazanması sağlanmaktadır.

- Sayılan tanımak ve temel kavramları kazandırmak için öğretmenlerin bulabilecekleri sıralama, gruplama, eşleştirme, zar ve domino taşları, dönen teker ve uygun materyallerle yapılabilecek birçok etkinlik bulunabilir.

Bu tip oyunlar aracılığı ile zihinsel engelli çocuklar için öğrenilmesi ve kazanılması çok güç olan bu kavramların geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Yüksek zihni süreçleri geliştirmek.

Eğitimin temel amaçlarından biri zihinsel engelli çocukta düşünme yeteneğinin gelişmesine yardım etmektir. Bu çocuklarda oyunlar ve etkinlikler yolu ile uyarılması harekete getirilmesi ve geliştirilmesi gereken yüksek zihni süreçler şunlardır:

Tümden gelim yeteneğinin geliştirilmesi (sözlü muhakemeveya basit bir mantık kıyaslaması ile sonuç çıkarma yeteneğinin geliştirilmesi.),

Tümevarım yeteneğinin geliştirilmesi, (olayların sonuçlarına dayalı genelleme yapma yeteneğinin geliştirilmesi.)

Resimlerde, hikâyelerde ve gerçek hayati ait durumlarda saçmalıkları bulma - ayırma- yeteneğinin geliştirilmesi.

Benzerlikleri ve ayrılıkları bulma yeteneğinin geliştirilmesi,

Yapıcı olarak planlama yeteneğinin geliştirilmesi.

Problem çözme yeteneğinin geliştirilmesi.

Zihinsel engelli çocuklarda bu zihni süreçlerin geliştirilmesi hem zor hem de son derece önemlidir. Bunların harekete geçirilmesi ve geliştirilmesi için uygun görülen etkinliklerden bazıları aşağıdadır.

- Çocuklara ortasında bir harf olan altı tane kare verilir. Bunların üçü sarı olabilir ve sarı karelerde A harfi bulunabilir. Çocuğun üç karenin sarı olduğuna dikkati çekilebilir. Çocuk bu karelerde hep A harfi olduğunu görür ve sarı karelerde aynı harflerin olduğunu genelleme yapabilir. Bunu değişik şekillerde genelleme etkinlikleri ile yapmak mümkündür.

- Özel yapılmış bir bezli tahtaya giyeceklerin, aletlerin, mobilyaların sınıflarına göre ayrı ayrı sütunlarda resimlerini asılır. Her grubun arasına bir belirli çizgi çizilir. Sonra sadece giyecekler grubunda bulunan, önlük, ceket, çorap, palto, eldiven, şapka vb. resimlerin olduğu

sütunu göstererek “Bu eşyalar arasında ne benzerlik veya ilişkiler vardır?” diye sorulur. Çocuğun geçmiş yaşantılarına dayanarak bunlar arasında “hepside giyilir” gibi bir genelleme yapmasını sağlar.

➤ Çocuğun tümevarım -genelleme- yeteneğinin geliştirilmesi için bir bağ (ip) rahatlıkla takılmış şekilde delikli sarı, kırmızı, mavi, yeşil renkli boncuk taneleri alınır. Bunlardan, önce iki tane kırmızı sonra iki tane sarı ve sonra iki tane kırmızı boncuk tanesini ipe geçirip bundan sonra ne geleceğini çocuğa sorulur. Bu zor ve karmaşık gelirse daha basitleştirip çocukların yeteneklerine uyacak seviyeden başlanır.

➤ Çocuklara işitme yolu ile cümle ve kısa hikâyelerdeki farklılıklar buldurulur. Örneğin: “Kitapları kapadık okumaya başladık.” cümlesinde yanlış olan, farklı olan nedir? “Dışarıda kar yağdığı için paltomu çıkarıp dışarı çıktım.”

➤ Çocukların üzerinde durduğu eşyalar arasında ilişkileri anlamaları ve bulmalarını sağlayıcı etkinlikler hazırlanır. Örneğin: önce çekiç, palto, inek ve yemek bıçağı olan bir levha alınır. Sonra her biri ayrı bir kartta çivi, şapka, süt ve çatal resimleri bulunan 4 kart alınır. Çocuklardan ayrı kartlardaki resimleri büyük levhada uygun düşen yerlere koymaları istenir. Çocuğun çiviye çekiç, şapkayı palto, sütü inek ve bıçağı çatalın yanına koyması sağlanır. Bundan başka testere, bıçak, çekiç, çatal, bardak, peçete, vb. birçok araç masaya konur. Çocuğa “Ben bunlardan hangisini tahta kesme de, içmede, çivi çakmada, yemek yerken kullanabilirim.” şeklinde sorular sorulur ve uygun cevaplar alınır.

➤ Yüksek zihni süreçlerin gelişiminde diğer etkinlikler arasında çocukların seviyelerine göre hazırlanmış bilmece ve bulmacalar, tahmin etme oyunları, zıtları bulma ve söyleme etkinliği yer alabilir. Örneğin “Ben bir küçük oyuncağım. Ben bir kırmızı oyuncağım. Ben dönebilirim. Bilin ben neyim?” “Kim yuvarlak bir şeye sahiptir?”

➤ Çocukların ilgisini çekecek nesnelere sınıfa getirin. Çocuklar gördükleri nesnelere ve bunların farklı parçalarını isimlendirecek, renklerini ve ne olduklarını tanımlayarak, açıklayacaktır. Örneğin, sınıfa bir kurbağa getirilir, özellikleri ve hareketleri isimlendirilir. “Yeşil bacaklar, ayaklar, göz, ağız, baş”. “Kurbağa oturur, kurbağa sıçrar, kurbağa yüzer, kurbağa nemlidir, kurbağa kaçtı, kurbağa odada zıpladı.” gibi... Daha sonra kurbağa yerine köpek, kedi, palyaço gibi nesnelere kullanılabilir.

Sınıf içinde bu ve buna benzer birçok etkinlik aracılığı ile çocukların kendi kendilerine düşünmeleri geliştirilebilir. Öğretmenin her fırsatta çocukların düşünme ve problem çözme yeteneklerinin gelişmesi için olanak sağlamalıdır. Öğretmen bunları ne kadar doğal durumlarda sağlarsa o nispette başarı sağlanabilir.

Resim 21: Eşleştirme çalışması

Gördüklerini ayırma ve belleme yeteneklerini geliştirme.

Okumaya yazmaya hazırlık çalışmaları zihinsel engelli çocukların görmesini, gördüğü şeyleri ayırmasını ve halinde canlandırmasını ve hatırlamasını gerektirir. Bunun geliştirilmesi için bazı etkinlikleri aşağıda görmek mümkündür.

➤ Renk, büyüklük ve şekillerin ayırımını geliştirmek için renkleri, şekilleri ve büyüklükleri aynı olan balonlar alınır. Çocuklara bireysel olarak “Büyük kırmızı balonu, küçük yeşil balonu, yuvarlak mavi balonu göster” denilir. Benzeri çalışmalar çeşitli renkli el işi kâğıtlarını daire, elips, üçgen, kare vb. şekillerde kesip kartona yapıştırmak suretiyle de yapılabilir.

➤ Öğretmen, renkli hamurdan masa üzerinde basit kalıplar yapar. Yaparken çocukların nasıl yapıldığını görmeleri sağlanır. Tamamlanınca tekrar gösterilir sonra üzeri kapatılır. Çocuklardan gördükleri bu kalıbı bakmadan yapmaları istenir. Bu yaklaşım çocuğun renkleri ayırmasını, talimatı ve faaliyeti izlemesini ve görsel belleme yeteneğinin gelişmesini kapsar.

➤ Çocuklara üzerinde değişik geometrik şekiller bulunan kartlar verilir. Sonra bunların şekil ve büyüklük itibarı ile aynı olan diğer küçük kartlar hazırlanır ve verilir. Aynı zamanda orijinal karttakinden farklı şekil ve büyüklükte kartlarda hazırlanır. Çocuğun orijinal karttaki aynı büyüklükteki şekilleri bulması ve üst üste koyması istenir. Bunlar renkli el işi kâğıtlarından kesilerek elde edilen muhtelif şekillerin bir kartona yapıştırılması ile elde edilebilir.

➤ Merdiven oyunu çocuklar arasında oldukça kabul görebilir. Bu oyunda bir insanın yürüme, sekme, atlama, çömelme vb. faaliyetlerini gösteren çeşitli pozlar yapışkan kartlar üzerinde yapılır. Kartın altına da o resimde yapılan ip atlama, sekme, çömelme, yürüme gibi kelimeler yazılır. Bu kartlar çocuğa verilir ve ondan karttaki hareketi yapması istenir. Sonra karttaki hareketi sınıfta yapar.

➤ Çocukta algıyı geliştirmeyi amaçlayan bazı etkinlikler yapılmalıdır. Buna örnek bir etkinliği açıklayalım. Çocuğa önce çok sayıda objelerin resimleri gösterilir. Sonra ona bebeği bul, 3 noktayı göster, birbirine yakın iki daireyi bul, büyük kareyi göster, portakalı, elmayı, iki çocuğu göster, gibi direktifler verilir. Bu ve buna benzer etkinlikler çocukta algıyı geliştirir. Farkları bulmayı içerir.

İşittiklerini belleme ve ayırma yeteneklerini geliştirme.

Seslerdeki ince işitme farklarını ayırt edebilme yeteneği bazen konuşmaya yardım eder. Bu fonksiyon seslerin basit ayırımından başka işitme eğitimini, sesleri uygun şekilde sentez yapma ve işittiklerini hatırlama yeteneğini geliştirmeyi kapsamalıdır. Bu fonksiyonları geliştirmek için uygun bazı etkinlikleri aşağıdaki gibi geliştirilebilir.

➤ **Cümleleri tekrar ettirmek:** Bu cümle şeklinde öğrenme, uzun cümleleri ve mantıki bellemeyi geliştirmek için yapılan bir etkinliktir. Öğretmen önce kısa bir cümle söyler, sonra çocuk onu tekrar eder. Örneğin “Bugün Serap okula geldi.” “Sınıfımıza Atatürk resmi aldık.” Seçilen cümleler aktüel ve ilginç olmalı, çocuklar öğrendikçe, daha uzun cümleler kurulmalıdır.

➤ **Fikirleri mantıkî düzende bellemeyi geliştirmek:** Bunun için çocuklara seviyelerine uygun hikâyeler anlatılır. Çocuktan hikâyeyi anlatması istenir. Hikâyelerin önce kısa ve sadece birkaç fikri kapsayan hikâyeler olmasına gittikçe uzun olanlar arasından özellikle seçilmesine dikkat edilmelidir.

➤ **Direktifleri hatırlama ve izleme yeteneğini geliştirmek:** Bu çocuklar direktifleri hatırlama ve izlemede birçok güçlük yaşarlar. Bu yeteneğin geliştirilmesi için bireysel olarak

etkinlikler yaptırılır, örneğin: öğretmen çocuğa, “Legoyu dolabın üst rafına koy. Resmi levha asılan yere as.” gibi direktif verir. Önce bir emir kullanılır. Sonra, “Ali önce kapıyı kapa sonra pencereyi aç.” gibi iki işi gerektiren emirler verilir. Sonra 3-4 işi bir direktifle yapması istenir. Böylece emirleri hatırlama ve istenilen sırada yapma becerisini öğrenir.

- Şarkılar ve kafiyeli şiirler söylenebilir. İşitsel belleğin gelişimine yardım eder.
- Dramatizasyon ve temsillerde söylenecek sözleri tekrarlamak, öğretmek.
- **Aktüel yaşantıları hikâye ettirmek:** Örneğin “Ayşe öğretmenden tebeşir, kalem, defter, kâğıt, kitap almaya gitti. Sınıfa tebeşir, defter, kâğıt, kalem getirdi. Ayşe neyi getirmeyi unuttu?” Çok ilginç hikâyeler onlarda işitsel bellemeye yardım eder.

Etkinlik 8: Sayı kavramı

Amaç: Bilişsel becerileri kavrayabilme, akademik öncesi ve akademik becerileri algılama yeteneğini kavrayabilme. Sayı kavramını kavrayabilme (Farklı iki nesne ile birebir eşleştirme yapar.)

Araç gereç: 3 adet tabak, 3 adet bardak, 3 adet kaşık, masa örtüsü.

Uygulama: Üç kişilik çocuk grubu seçilir ve çocuklara “Şimdi sizlerle yemek masası hazırlayalım.” denir. Çocuklara masa üzerine örtü örtmeleri söylenir. Öğretmen masa üzerine 3 adet tabak, 3 adet bardak ve 3 adet kaşık koyar. Çocuklardan birisine “Şimdi sen masaya her çocuk için bir tabak yerleştir.” der. Çocuk tabakları yerleştirdikten sonra başka bir çocuğa “Şimdi sen her tabak için bir bardak yerleştir.” denir. Çocuk bardakları yerleştirdikten sonra diğer çocuğa “Şimdi sen de her tabak için bir kaşık yerleştir.” yönergesini verir. Öğretmen çocukların malzemeleri doğru yerlere ve uygun yerleştirmeler yapabilmesi için rehberlik yapar. Bire bir eşleştirme işleminden sonra öğretmen “Evet soframızı hazırladık, şimdi oturup yemeğimizi yiyelim.” diyerek çocukların yemek yeme oyunu ile etkinliği devam etmesini sağlar.

➤ **Drama etkinliği**

Özürü çocukların eğitimlerinde olduğu gibi zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde de model olma önemlidir. Çünkü bu çocuklarda;

- Görsel işitsel algı problemleri
- Dikkat dağınıklığı
- İfadeleri anlamada güçlük (alıcı dil gelişiminde güçlük)

➤ Duygu ve düşünceleri ifade etmede güçlük (ifade edici dil gelişiminde güçlük) olmasından dolayı müzik, drama, sanat, jimnastik gibi farklı alanlara yönelik yapılan bütün uygulamalar da model olma, ipucu verme, genelleme yapma, sözel ve fiziksel destek sağlama gibi eğitim metotları kullanılmaktadır. Bu çocukların taklit yeteneğinin iyi olması nedeniyle drama vb. çalışmalarda yetişkin önderliği ve kontrolünde aktif katılım olduğu

Resim 22: Drama etkinliği

belirlenmiştir. Uygulamalarda görsel ve işitsel algıyı geliştirici uyarıcılar (kitap okuma, resimli kitaplar ve ansiklopediler gösterme, ritm ve müzik) bulunmaktadır. Problem çözme, hedefe ve konunun pekiştirilmesine yönelik drama sonunda yer alan tartışmalarda çocukların algılayıp doğru anlatabilecekleri sorulara yer verilmelidir. Sorulara verilen doğru cevaplarla da engelli çocuğun kendine güven duymasını sağlar.

Resim23:Drama etkinliği

Etkinlik 9: Aile

Amaç: Büyük kas becerilerini uygulayabilme. Dinleme ve dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme (görsel algıyı, objeye canlılık verebilmeyi, evde yaşayan bireyleri tanıyabilmeyi, bireylerin görevlerini ayırt edebilme).

Araç gereç: Çorap ören nine, gazete okuyan dede, televizyon izleyen anne, baba ve oyuncaklarla oynayan çocuk fotoğrafları (resimler de olabilir).

Uygulama: Isınma çalışmaları, başı sağa sola öne arkaya çevirme, omuzları yukarı aşağı kaldırıp indirme, kollarını yana uzatıp indirme, belden aşağıya eğrilip doğrulma, bacakları karna doğru çekme uzatma bacaklarını kalçaya değdirme, parmak uçlarında yükselme alçalma, dizleri bükerek oturma kalkma olduğu yerde hızlı yavaş koşma, yavaş yavaş dizleri bükerek oturma, kalkma, yerde, oturarak bacaklarını açma kapama, bacakları açarak gövdeyi ve kolları bacaklara değdirme, bacakları dizden bükerek karna çekme uzatma, bacakları tutarak beşik sallama hareketi yapma, bisiklet sürme hareketi yapma.

Kaynaştırma çalışması: Çocuklar halka olur. Bir ebe seçilip, ortaya alınarak gözleri bağlanır. Gözleri bağlı olan ebe halkadaki çocuklardan birisini yakalamaya çalışır, yakaladığı zaman ebelikten kurtulur. Halkadaki çocuklar ellerini bırakmadan, halkayı bozmadan yakalanmamaya çalışır.

Eğitimde yaratıcı drama çalışması: Çocuklara büyük boy fotoğraf gösterilir. Fotoğrafta çorap ören nine, gazete okuyan dede, televizyon izleyen anne baba ve oyuncaklarla oynayan çocuk vardır. Fotoğrafta kimlerin olduğu, bu kişilerin neler yaptığı ve odada bulunan eşyalar sorularak çocukların konuşmalarına fırsat verilir. Fotoğraftaki kişilere isim verilir. Biz de bu fotoğrafı canlandıralım denir. Çocuklar anne, baba, çocuk, dede, nine rolüne girer; Örtü, gazete, oyuncak, koltuk, masa gibi materyallerden yararlanarak fotoğraftaki hareketleri yapar ve sabit dururlar. Öğretmen çocukların fotoğraflarını çeker. Çocuklar dört kişilik gruplara ayrılır. Aralarında konuşmaları ve evlerinde olan komik bir

olayı canlandırmaları istenir. Her grup bir olay canlandırır.

Tartışma: Aile kimlerden oluşur? Aile nerede yaşar? Evimizde kimler yaşıyor? Bu insanlar evde ne yaparlar? Evde hangi odalar var? Evde hangi eşyalar var? gibi sorular sorulur.

2.2. Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Araç-Gereçler

Çocuğa uygun bir araç gereç sağlam, kullanışlı, temizliği ve bakımı kolay, amaca uygun, birden çok amaca hizmet edecek, çocuğa zarar vermeyecek şekilde olmalıdır. Araç gereçler estetik olmalı, göze hoş görünmeli, araştırma ve keşfetmelerini sağlamalı, yaratıcılıklarını desteklemeli ayrıca güvenilir olmalıdır. Çocuğun gelişim düzeyine göre araç ve gereçler basitten karmaşığa, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene doğru giden bir sıra ile verilmelidir. Seçilen araç ve gereçlerin eğitim programındaki amaçlarla ulaşmak için tutarlılık göstermesi gerekmektedir.

Erken çocukluk döneminde zihinsel engelli çocuğun gelişimini destekleyen eğitici oyuncaklara ve araç gereçlere yer verilmelidir. Daha ileri dönemlerde kitaplara,

dergilere ve çeşitli zihinsel gelişimine katkıda bulunan oyunlara yer verilebilir. Çocukların gelişim düzeyine göre oyuncakların parça sayısı azaltılarak ya da artırılarak oyunlar oynanabilir. Nitelikli her türlü araç ve gerecin çocuğun gelişimine katkı sağlayacağı gerçektir. Onların yapabildikleri becerileri tekrarlayabileceği, yapamadığı becerileri öğrenmesini sağlayan araç

gereç seçmek önemlidir.

Resim 24: Eğitimde kullanılan araç gereçler

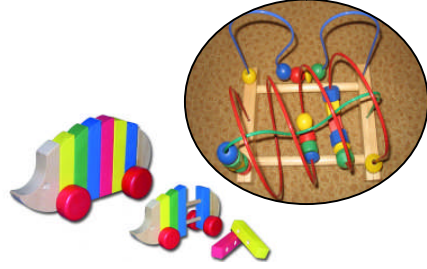
Aşağıda zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun bazı araç ve gereç örneklerine yer verilmiştir. Bu araç ve gereçlerin sayısını artırmak mümkündür.

- Çıngıraklar
- Müzik kutuları
- Ses çıkartan tahta ve plastik oyuncaklar
- Hareketli oyuncaklar
- Bez oyuncaklar
- Diş kaşıma halkaları
- Büyük renkli küpler
- Büyük tahta çivilerle geçmeli oyuncaklar
- Basit bloklar
- Takıp sökmek için plastik civata ve somunlar
- İtmeli-çekmeli ses çıkartan oyuncaklar
- Çocuk şiiri ve resimli hayvanlar

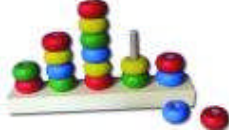

Resim 25: Eğitimde kullanılan araç gereçler

- Boş tahta ve mukavva kutular
- Tahta, bez veya plastik hayvanlar
- Kum havuzu ve kum oyuncakları
- Plastik oyuncak tabak, çay takımları
- Büyük kamyon, uçak ve trenler
- Küçük bebekler
- Oyuncak ve gerçek telefonlar
- Müzik aletleri, zil, tef, davul

Resim 26 : Renk kavramı

- Boncuklar ve ip
- Sabunla balonlar yapma
- İç içe geçen kutular (az sayıda)
- İç içe giren kaplar (az sayıda)

Resim 28: 6-8 Parçalı yapboz

Resim 27: İç içe giren halkalar

- İç içe giren halkalar (az sayıda)
- Üst üste konan yuvarlak halkalar (az sayıda)
- Büyük çivili oyuncaklar
- 6-8 parçalık basit yap-bozlar
- Az parçalı büyük Legolar
- İtmeli-çekmeli araçlar
- Parmak boyası
- Bağlama oyuncaklar
- Resimli lotolar

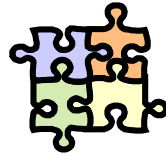
Şekil 29: Beceri küpü

- Düğmeli-fermuarlı giysileri olan, giydirilecek bebekler
- Kavram geliştirici oyuncaklar
- Basit bilmeceler ve tahmin oyunları
- El kuklaları
- Öykü kitapları ve masallar

Resim30: Öykü kitapları ve masallar

- İp bağlama ve çeşitli kâğıt işler
- Kolaj çalışması, artık kâğıt ve kumaş parçaları
- Keskin olmayan makas ve kâğıtlar
- Domino
- Yap boz oyuncakları
- Büyüteç
- Küçük ev hayvanları
- Basit resim, harf ve sayı oyunları
- Küçük bakım istemeyen bitkiler
- Birbirine geçen takmalı çıkarmalı oyuncaklar
- Geçmeli oyuncakları
- Büyük bebek arabaları
- Büyük arabalar
- Bilgi kartları

Resim 32 : Yapboz

Resim 31: El kuklaları

Resim 33: Geçmeli oyuncakları

- Halka atma ve top oyunları
- Tombala
- Basit kâğıt oyunları
- İç içe geçen kutular (çok sayıda)
- İç içe giren kaplar (çok sayıda)
- İç içe giren halkalar (çok sayıda) (çok sayıda)
- Üst üste konan yuvarlak halkalar
- Küçük çivili oyuncaklar
- Çok parçalı küçük legolar
- Birbirine eklenen sekizgenler
- Birbirine eklenen kareler

Resim34: Renk ve şekil kavramı

- Eşleştirmeyi, sıralamayı, ilişki kurmayı, gruplamayı, eksik tamamlamayı ve karşılaştırmayı sağlayan kart oyunlarına yer verilebilir.

Resim 35: Domino

- Kâğıt oyunları
- Domino
- Satranç
- Tombala
- Zekâ geliştiren diğer oyunlar

Resim 36: Kavram geliştirici oyuncaklar

2.3. Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlik planlama

Etkinlik 1: Plastik çivi

Amaç: Motor becerilerinden küçük kas becerilerini uygulayabilme (plastik çivileri takabilme).

Araç gereç: Plastik çivi seti

Uygulama: 3 dakika içinde 10 çiviye takar hedefine ulaşmak için etkinlik planlanır. Öncelikle anılan hedefe ulaşılması için bu çocuğun çiviye tutma, çiviye takma gibi hedefleri gerçekleştirmiş olması gerekir. Çocuğun önüne çivi seti konur. “Bak bakalım

Resim 37: Plastik çivi seti ile etkinlik

nedir?” denerek çocuğun incelemesi için bir süre tanınır. Şimdi bunları 10 çiviye koyarak takmaya çalışacağız. Çivileri tak yönergesi verilir (genel ifade). Bu çiviye al tak. (davranışın sözel ifadesi) Bu çiviye al tak (elle rehberlik-fiziksel yönlendirme). Hala yapamadığı varsayılarak bekle ve izle denir. “Ben bu çivileri takıyorum (Takılır model olma) sende al tak” denir. Elinden tutup “çivileri al tak” (davranışın sözel ifadesi, elle rehberlik-fiziksel yönlendirme) denerek çiviler taktırılır. Aferin denerek baş okşanır (ödüllendirme). Yavaş yavaş yardımlar geri çekilerek bağımsız yapması sağlanır.

Etkinlik 2: Renk Kavramı

Amaç: Bilişsel becerileri kavrayabilme, akademik öncesi ve akademik becerileri algılama yeteneğini kavrayabilme.

Araç gereç: Ana renklerden oluşan nesne resimleri olan kartlar, nesnelere.

Her rengin öğretilmesi için 9 aşamalı sıra gerçekleştirilmelidir. Renk değiştirilerek diğer renklerde de aynı aşama ile öğretilir.

Resim 38: Renk kavramı etkinliği

9 aşamalı renk kavramı öğretimi aşağıdaki gibidir.

- Aynı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) aynı tipte, her renkten birer tane nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Aynı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) aynı tipte, her renkten birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Aynı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) aynı tipte, her bir renkten birer tane nesne veya nesne resmi arasından Mavi olanı gösterilip “Bu ne renk?” diye sorulduğunda mavi olduğunu söyler.
- Farklı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden farklı renkte

nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.

- Farklı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Farklı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden birer tane nesne veya nesne resmi arasından Mavi olanı gösterilip “Bu ne renk?” diye sorulduğunda mavi olduğunu söyler.
- Karışık renkli nesnelere “Mavi olan bölümünü göster.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.
- Karışık renkli nesne resimlerinin “Mavi olan bölümünü göster.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.
- Karışık renkli nesne veya nesne resimlerinin Mavi olan bölümünü gösterilip “Bu ne renk?” diye sorulduğunda mavi olduğunu söyler.

Açıklama: Programda yer alan amaç ve davranışların öğretimi için önce öğrencilerin performansı belirlenir. Bu belirlemede amaç ve davranışlarla ilgili olarak öğrencilere aşağıdaki tablodaki sorular yöneltilir. Öğrencinin vermiş olduğu doğru cevaplar “+”, yanlış cevaplar “-” işareti ile ifade edilir.

PERFORMANS KAYIT ÇİZELGESİ

Bildirimler	Ölçüt	Yönergeler	Can	Ali
Aynı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) aynı tipte, her renkten birer tane nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.	3/4	Önündeki nesnelere bak. Mavi olanı göster.		
		➤ Kırmızı kalem, sarı kalem, yeşil kalem, mavi kalem	+	-
		➤ Sarı düğme, kırmızı düğme, mavi düğme, yeşil düğme	+	+
		➤ Mavi mandal, kırmızı mandal, sarı mandal, yeşil mandal	-	+
		➤ Yeşil ip, mavi ip, kırmızı ip, sarı ip	+	+
			+	+

Aynı cinste, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) aynı tipte, her renkten birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.

3/4

Önündeki nesnelere bak. Mavi olanı göster.

- Mavi balon resmi, sarı balon resmi, yeşil balon resmi, kırmızı balon resmi + +
- Yeşil çanta resmi, mavi çanta resmi, kırmızı çanta resmi, sarı çanta resmi + -
- Sarı kalemıraş resmi, kırmızı kalemıraş resmi, mavi kalemıraş resmi, yeşil kalemıraş resmi + +
- Yeşil kamyon resmi, sarı kamyon resmi, mavi kamyon resmi, kırmızı kamyon resmi + +

Aynı cinste, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) aynı tipte, her bir renkten birer tane nesne veya nesne resmi arasından Mavi olanı gösterilip. “Bu ne renk?” diye sorulduğunda mavi olduğunu söyler.

3/4

Buna bak. Ne renk söyle.

- Mavi düğme, sarı düğme, yeşil düğme, kırmızı düğme + -
- Kırmızı ataç resmi, yeşil ataç resmi, mavi ataç resmi, sarı ataç resmi + +
- Sarı boncuk, mavi boncuk, kırmızı boncuk, yeşil boncuk - +
- Yeşil top resmi, sarı top resmi, mavi top resmi, kırmızı top resmi + +

Farklı cinste, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden farklı renkte nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.

3/4

Önündeki nesnelere bak. Mavi olanı göster.

- Kırmızı silgi, mavi kutu, sarı ataç, yeşil kurdele - -
- Mavi küp, yeşil mandal, sarı yumak, kırmızı pastel boya - - +
- Yeşil daire, sarı yumak, kırmızı silgi, mavi boncuk

5)Farklı cinste, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.

3/4

➤ Sarı yaprak, yeşil mandal, mavi kurdele, kırmızı daire

Önündeki resimlere bak. Mavi olanı göster.

- Mavi kova resmi, sarı çaydanlık resmi, kırmızı telefon resmi, yeşil çorap resmi
- Sarı armut resmi, mavi top resmi, yeşil yelek resmi, kırmızı ip resmi
- Kırmızı masa resmi, mavi abajur resmi, sarı pantolon resmi, yeşil fermuar resmi
- Yeşil diş fırçası, kırmızı şemsiye resmi, sarı muz resmi, mavi balon resmi

Farklı cinste, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden birer tane nesne veya nesne resmi arasından Mavi olanı gösterilip “Bu ne renk?” diye sorulduğunda mavi olduğunu söyler.

3/4

Buna bak. Ne renk söyle.

- Kırmızı küp resmi, mavi sandalye resmi, sarı boncuk resmi, yeşil uçak resmi,
- Sarı top, yeşil balon, kırmızı kurdele, mavi mandal
- Yeşil yıldız resmi, kırmızı ataç resmi, sarı şapka resmi, mavi fincan resmi
- Mavi eliş kâğıdı, yeşil kalem, kırmızı kitap, sarı çubuk

Karışık renkli nesnelerin “Mavi olan bölümünü gösterir.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.

3/4

Önündeki nesneye bak. Mavi olan bölümü göster.

- Top
- Meyve sepeti
- İlaç kutusu
- Tuzluk

Karışık renkli nesne resimlerinin “Mavi olan bölümünü gösterir.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.	3/4	Önündeki resme bak. Mavi olan bölümü göster. <ul style="list-style-type: none"> ➤ Kamyon resmi ➤ Dondurma resmi ➤ Şemsiye resmi ➤ Ev resmi
Karışık renkli nesne veya nesne resimlerinin Mavi olan bölümünü gösterilip “Bu ne renk?” diye sorulduğunda mavi olduğunu söyler.	3/4	Buna bak. Burası ne renk söyle. <ul style="list-style-type: none"> ➤ Abaküs ➤ Bebek arabası resmi ➤ Oyuncak araba ➤ Kazak resmi

Şekil 12: Performans kayıt çizelgesi

Öğretimde Kullanılacak Materyaller	Değerlendirmede Kullanılacak Materyaller
Araç Seti	Araç Seti
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kırmızı lego - mavi lego ➤ Yeşil mandal – mavi toka ➤ Mavi yumak – sarı kurdele ➤ Mavi düğme – sarı ip 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mavi sünger – yeşil mukavva ➤ Kırmızı pastel kalem - mavi silgi ➤ Sarı mum – mavi kulak çöpü ➤ Yeşil saç fırçası – mavi eldiven

Şekil 13: Öğretimde ve değerlendirmede kullanılacak materyaller

Amaç: Renk kavramını kavrayabilme.

Davranış: Farklı renklerdeki varlıklar arasından istenilen renkte olan varlığı gösterir.

Öğrencilerin önceden belirlenmiş performansları dikkate alınarak bu derste kazandırılması gereken davranışlar, öğrencilerin adları belirtilerek yeniden yazılır.

Ali ve Can: Farklı cinsten, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden farklı renkte nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.

Etkinlik Öncesi Hazırlık: Öğretmen ders öncesi öğretimde kullanacağı araç setlerini sınıfa koyar. Öğrencilerin masalarını yarım ay şeklinde düzenler. Ders sırasında kullanacağı pekiştireçleri belirtir.

Etkinliğe Giriş: Öğretmen öğrencilere “Bugün sizlerle mavi rengi öğreneceğiz. Bunun için beni izlemenizi, söylediğim aracı göster dediğimde göstermenizi, aracı gösterdiğimde rengini söylemenizi bekliyorum.” der. Araç setlerini öğrencilerin masalarına koyar ve bir süre incelemelerine izin verir.

Etkinliği Sunma: Öğretmen öğretimde kullanacağı araç setinde bulunan kırmızı lego ve mavi kutuyu eline alır. Mavi kutuyu biraz önde tutarak çocukların göz hizalarında dolaştırır ve birkaç kez “Bu mavi.” der. sonra mavi kutuyu geride, kırmızı legoyu önde tutar ve “Bu mavi değil.” diyerek sunar. Öğretmen “Aferin çocuklar beni dikkatli bir şekilde dinlediniz.” diyerek öğrencilerin tepkilerini pekiştirir ve Can’ın yanına gider. Mavi kutuyu ve kırmızı legoyu aralarında biraz mesafe olacak şekilde aynı hizada masanın üzerine koyar. Öğretmen Can’a “Şimdi bana mavi olanı göster.” der. Can mavi olanı gösterdiğinde “Aferin Can, maviyi gösterdin.” Diyerek tepkisini pekiştirir. Öğretmen araçların yerlerini değiştirdikten sonra Can’a “Şimdi de bana mavi olmayanı göster” der. Can’ın verdiği tepki doğru ise bu tepkiyi pekiştirir, eğer Can’ın verdiği tepki yanlış ise öğretmen olumsuz bir şey söylemeden aynı araç setiyle tekrar sunu yapar. Öğretmen sunu yaptıktan sonra araçları tekrar Can’ın önüne koyar. Can’a “Şimdi bana mavi olanı göster.” der. Can mavi olanı gösterdiğinde bu verdiği tepkiyi pekiştirir. Öğretmen sonra “Mavi olmayanı göster” der. Can mavi olmayanı gösterdiğinde bu verdiği tepkiyi pekiştirir. Öğretmen aynı araçlarla Ali’yle aynı şekilde çalışarak mavi olanı ve olmayanı göstermesini sağlar. Öğrencinin doğru tepkisini pekiştirir. Öğretmen sonra bu araçları eline alır. “Ben mavi olanı buraya koyuyorum.” der. Mavi kutuyu masanın bir kenarına koyar. Kırmızı legoyu işaret ederek “Mavi olmayanı da buraya koyuyorum.” der ve mavi kutunun tam karşısına koyar.

Öğretmen daha sonra araç setinde bulunan “yeşil mandal - mavi toka,” “mavi yumak - sarı kurdele” ve “mavi düğme - sarı ip” araçlarını kullanarak sunu yapar. Öğrencilerden mavi olanları ve mavi olmayanları göstermelerini ister. Öğrencilerin doğru verdiği tepkiyi pekiştirir.

Ölçme ve Değerlendirme: Örnek Ölme sorusu

Önündeki nesnelere bak. Mavi olanları al.

- Mavi sünger – yeşil mukavva
- Kırmızı pastel kalem - mavi silgi
- Sarı mum – mavi kulak çöpü
- Yeşil saç fırçası – mavi eldiven

Değerlendirme: Öğretmen değerlendirme araç setindeki araçları alır. Karışık olarak masaya koyar. Öğrencilere “Şimdi sırayla yanıma geleceksiniz. Mavi olanları masanın bu kenarını koyacaksınız.” diyerek araçların konulacağı yeri gösterir. Sonra öğrencilerden birini yanına çağırır. Ona “Mavi olanları buraya koy.” der. Öğrenci araçlardan içerisinden mavi olanları, üst üste üç kez alıp söylenen yere koyarsa bu tepkisini pekiştirir. Eğer öğrenci mavi olan yerine mavi olmayan araçlardan birini alırsa öğretmen hemen aynı araçlarla sunu yapar ve mavi olanı almasını ister. Bundan sonra öğrenci hata yapmadan üç

kez üst üste doğru tepki verirse bu tepki pekiştirir. Öğretmen diğer öğrenciyle de aynı değerlendirmeyi yapar.

Etkinlik 3: Hikâye Anlatma Etkinliği

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini kavrayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme.

Araç gereç: Hikâye kitapları, hikâye kartı

Uygulama: Aşağıdaki hikâye anlatılarak çocukların (performansları) seviyesi ölçü aracı ile tespit edilir. Daha sonra yeni bir hikâye, hikâye kartı ile anlatılarak anlatılırken yine her sayfaya özgü sorular sorularak (performans sonuçlarında başarısız oldukları üzerinde durularak) ve doğru cevap veren çocuklar model gösterilerek ve ödüllendirilerek anlatılır. Bir başka hikâye anlatılarak ve sorular sorularak değerlendirme yapılır.

EBRU'NUN KARDAN ADAMI

Bir kış günüydü. O gün kar yağıyordu. Ebru, neşe içinde pencereden yağın karı seyrediyordu. Arkadaşları bahçede kardan adam yapıyordu. Ebruda annesinden izin alarak bahçeye çıktı.

Ebru bahçeye çıkınca arkadaşları ona:

—Hadi gel sen de bize katıl. Hep birlikte kocaman bir kardan adam yapalım, dediler.

Ebru:

—Ben tek başıma kardan adam yapmak istiyorum, diyerek arkadaşlarına katılmadı.

Ebru'nun arkadaşları, birlikte havuçtan burnu olan kocaman bir kardan adam yaptılar.

Yoldan geçen herkes Ebru'nun arkadaşlarının kardan adamına bakarak “Ne güzel olmuş.” dediler. Ebru'nun kardan adamı çok küçük olduğu için onu kimse göremedi. Ebru çok üzülmüştü. Ebru o gün birlikte çalışmanın önemini anlamış oldu.

EBRU'NUN KARDAN ADAMI HİKÂYESİ ÖLÇÜ ARACI

Bildirimler	Ölçüt	Sorular
➤ Bu hikâyedeki olayın “kış günü” geçtiğini söyler.	1/1	Bu hikâyedeki olaya ne zaman geçmektedir? Yaz günü, Kış günü, Bahar günü,
➤ Bu hikâyedeki olayın “bahçede” geçtiğini söyler.	1/1	Bu hikâyedeki olay nerede geçmektedir? Parkta, Caddede, Bahçede,

➤ Bu hikâyedeki Ebru ve arkadaşlarının bulunduğunu söyler.	1/1	Bu hikâyede kimler bulunuyor? Yeliz, Sibel, Ebru,
➤ Bu hikâyede Ebru'dan başka arkadaşlarının bulunduğunu söyler.	1/1	Bu hikâyede başka kimler bulunuyor? Arkadaşlar Kardeşler Ağabeyler
➤ Ebru bahçeye çıkınca arkadaşlarının ona "hadi sende bize katıl, kardan adam yapalım dediğini söyler.	1/1	Ebru bahçeye çıkınca arkadaşları ona ne dediler? Ebru bahçeye çıkınca arkadaşları ona ne dediler? Hadi gel sende bize katıl. Kardan adam yapalım, Hava çok soğuk. Git şapkanı tak, Hadi gel birlikte kartopu oynayalım,
➤ Ebru'nun arkadaşlarına "ben tek başıma kardan adam yapmak istiyorum" dediğini söyler.	1/1	Ebru arkadaşlarına ne dedi? Ebru arkadaşlarına ne dedi? Annem bana karla oynamamamı söyledi, Ben tek başıma kardan adam yapmak istiyorum, ben kartopu oynamak istiyorum,
➤ Ebru'nun arkadaşlarının "havuçtan burnu olan kocaman bir kardan adam yaptıklarını söyler.	1/1	Ebru'nun arkadaşları nasıl bir kardan adam yaptıklar? Küçük kafalı elinde süpürgesi olan kardan adam, Başında şapkası olan bir kardan adam, Havuçtan burnu olan kocaman bir kardan adam,
➤ Yoldan geçen insanların Ebru'nun kardan adamını çok küçük olduğu için görmediklerini söyler.	1/1	Yoldan geçen insanların Ebru'nun kardan adamını neden görmediler? Çok küçük olduğu için, Burnu havuçtan olmadığı için, Çok kötü olduğu için,
➤ Bu hikâyenin sonunda Ebrunun "birlikte çalışmanın önemini" anladığını söyler.	1/1	Bu hikâyenin sonunda Ebru neyi anladı? Kardan adamın burnuna havuç takması gerektiğini Birlikte çalışmanın önemini ve Arkadaşlarıyla iyi geçinmesi gerektiğini

Şekil 14: Ölçü aracı (Eğer öğrenci ismi eklenirse performans kayıt çizelgesi olur)

Etkinlik 4: Taklit Oyunu

Amaç: Büyük kas becerilerini uygulayabilme. Dinleme ve dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme taklidi hareketler yapar. Söylenen hayvanın –ördek- hareketini taklit eder.)

Araç gereç: Ördek Maskeleri.

Açıklama: Programda yer alan amaç ve davranışların öğretimi için öğrencilerin performansı önceden belirlenir. Becerilerde performans düzeyi belirlenirken, öğrencinin becerinin her bir basamağını bağımsız olarak gerçekleştirip gerçekleştirmediğine ya da hangi ipucu verildiğinde gerçekleştirebildiğine bakılır ve performans kayıt tablosuna kaydedilir. Bu belirlemede amaç ve davranışlarla ilgili olarak öğrencilere tablodaki sorular sorulur. Öğrencinin vermiş olduğu doğru yanıtlar "+", yanlış yanıtlar "-" işareti ile gösterilir.

Uygulama:

Bildirimler	PERFORMANS KAYIT ÇİZELGESİ				
	Ölçüt	Yönergeler	Ayşe	Ali	Can
Çömelir. ➤ Dizlerini büker. ➤ Topuklarının üzerinde durur.	% 100	Ana yönerge: Ördek gibi yürü.			
		➤ Dizlerini bük.	Sİ	B	Sİ
		➤ Topuklarının üzerine otur.	Sİ		Sİ
Ayak bileklerinden tutar. ➤ Bir elini aynı tarafta olan ayağının topuk kısmına götürür. ➤ Ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tutar. ➤ Diğer elini diğer ayağının topuk kısmına götürür. ➤ Ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tutar.	% 100	Ayak bileklerinden tut.		Sİ	
		➤ Bir elini aynı tarafta olan ayağının topuk kısmına götür.	B		B
		➤ Ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tut.	MO		MO
		➤ Diğer elini diğer ayağının topuk kısmına götür.	B		B
Öne doğru yürür. ➤ Bir ayağıyla öne doğru bir adım atar. ➤ Diğer ayağıyla öne doğru bir adım atar.	% 100	Öne doğru yürür.		B	
		➤ Bir ayağıyla öne doğru bir adım at.	Sİ		Sİ
		➤ Diğer ayağıyla öne doğru bir adım at.	Sİ		Sİ

Şekil15: Performans kayıt çizelgesi (Sİ: sözel ipucu, MO: model olma, B: bağımsız anlamına gelir)

Öğrencilerin önceden belirlenmiş performansları dikkate alınarak bu derste kazandırılması gereken davranışlar öğrencilerin adları belirtilerek yeniden yazılır.

I. Aşama

Ali :

- Bağımsız olarak çömeliyor.
- Tam sözel ipucu verildiğinde ayak bileklerinden tutar.
- Tam sözel ipucu verildiğinde öne doğru yürür.

Ayşe, Can :

- Tam sözel ipucu verildiğinde dizlerini bükür. Tam sözel ipucu verildiğinde topuklarının üzerine oturur.
- Bağımsız olarak bir elini aynı tarafta olan ayağının topuk kısmına götürüyor. Tam model olduğunda ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tutar. Bağımsız olarak diğer elini diğer ayağının topuk kısmına götürüyor. Tam model olduğunda ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tutar.
- Tam sözel ipucu verildiğinde bir ayağıyla öne doğru bir adım atar. Tam sözel ipucu verildiğinde diğer ayağıyla öne doğru bir adım atar.

II. Aşama

Ali:

- Bağımsız olarak çömeliyor.
- Yarım sözel ipucu verildiğinde ayak bileklerinden tutar.
- Yarım sözel ipucu verildiğinde öne doğru yürür.

Ayşe, Can:

- Yarım sözel ipucu verildiğinde dizlerini bükür. Yarım sözel ipucu verildiğinde topuklarının üzerine oturur.
- Bağımsız olarak bir elini aynı tarafta olan ayağının topuk kısmına götürüyor. Yarım model olduğunda ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tutar. Bağımsız olarak diğer elini diğer ayağının topuk kısmına götürüyor. Yarım model olduğunda ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarının arasında kalacak şekilde tutar.
- Yarım sözel ipucu verildiğinde bir ayağıyla öne doğru bir adım atar. Yarım sözel ipucu verildiğinde diğer ayağıyla öne doğru bir adım atar.

Etkinlik Öncesi Hazırlık: Öğretmen, derste kullanılmak üzere her öğrenci için bir tane ördek maskesi hazırlar. Ders sırasında kullanacağı pekiştiricileri belirler.

Etkinliğe Giriş: Öğretmen, öğrencilere "Şimdi sizinle bahçeye çıkacağız. Bahçede biraz koşacağız. Sonra sizinle ördek gibi yürüyeceğiz." diyerek yapılacak çalışmayı söyler. Çalışma sırasında takılacak maskeyi öğrencilere gösterip bir süre incelemelerine fırsat tanır.

Etkinliği Sunma: Öğretmen öğrencilerle bahçeye çıkar. Öğrencilere sıra olmalarını söyler. Öğrenciler sıra olduktan sonra bahçede üç tur koşarlar. Daha sonra öğretmen öğrencilerden Ali'yi yanına çağırır. Ayşe ve Can'ın da Ali'nin karşısında durmalarını söyler. Öğretmen Ali'ye ördek maskesini verir. Ali maskeyi taktıktan sonra ona "Ördek gibi yürü." diyerek ana yönergeyi verir. Ali bağımsız olarak çömeldiğinde bu hareketini pekiştirir. Ali'ye "Ayak bileklerinden tut." diyerek tam sözel ipucu verir. Ali ayak bileklerinden tuttuğunda bu hareketini de pekiştirir. Daha sonra Ali'ye "Öne doğru yürü." diyerek tam sözel ipucu verir. Ali öne doğru yürüdüğünde bu hareketini de pekiştirir. Öğretmen Ali'ye "Aferin sana, ördek gibi yürüdün." diyerek hareketini pekiştirir ve Ali'yle I. aşamayı tamamlar. Öğretmen Ayşe ve Can'ı yanına çağırarak ördek maskesini verir. Öğrenciler maskeyi taktıktan sonra onlara "Ördek gibi yürüyün." diyerek ana yönergeyi verir. Daha sonra "Dizlerini bük." diyerek tam sözel ipucu verir. Öğrencilerin olumlu hareketini pekiştirir ve "Topuklarının üzerine otur." diyerek tam sözel ipucu verir. Ayşe ve Can topuklarının üzerine oturduklarında bu tepkilerini pekiştirir. Ayşe ve Can'a "Aferin size, çömeldiniz." diyerek hareketini pekiştirir. Öğrenciler, ellerini ayaklarının topuk kısmına götürdüklerinde bu hareketini de pekiştirir. Öğretmen, öğrencilere model olabilmek için Ayşe'nin yanına gider. Çömelir ve ellerini ayaklarının topuk kısmına götürür. Ayşe'ye "Bak Ayşe, ben ayağımın bileğini baş ve diğer parmaklarımın arasında kalacak şekilde tuttum." der ve hareketin tamamını yaparak tam model olur. Ayşe'ye "Hadi sen de ayağımın bileğini baş ve diğer parmaklarımın arasında kalacak şekilde tut." diyerek tam sözel ipucu verir. Ayşe ayağının bileğinden tuttuğunda bu hareketini pekiştirir. Öğretmen "Ayşe bak, diğer ayağımın bileğini baş ve diğer parmaklarımın arasında kalacak şekilde tuttum." diyerek model olur. Ayşe'ye "Hadi sen de diğer ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarımın arasında kalacak şekilde tut." diyerek tam sözel ipucu verir. Ayşe diğer ayağının bileğini baş ve diğer parmaklarımın arasında kalacak şekilde tuttuğunda bu hareketini pekiştirir. Öğretmen Can'a da aynı şekilde model olur. Tepkilerini pekiştirir. Ayşe ve Can'a "Aferin, ayak bileklerinizeden tuttunuz." diyerek hareketini pekiştirir. Sonra öğrencilere "Bir ayağınla öne doğru bir adım at." diyerek tam sözel ipucu verir. Öğrenciler bir adım attıklarında bu hareketini pekiştirir. Daha sonra "Diğer ayağınla öne doğru bir adım at." diyerek tam sözel ipucu verir. Öğrencilerin hareketini pekiştirir. Ayşe ve Can'a "Aferin size, öne doğru yürüdünüz." diyerek tepkilerini pekiştirir. Onlara "Size de ördek gibi yürüdünüz." diyerek I. aşamayı tamamlar.

Öğretmen Ali'yi yanına çağırır. Ayşe ve Can'a, Ali'yi izlemelerini söyler. Daha sonra Ali'ye "Ördek gibi yürü." diyerek ana yönergeyi verir. Ali bağımsız olarak çömeldiğinde bu hareketini pekiştirir. Sonra öğretmen "tut" diyerek yarım sözel ipucu verir ve Ali'nin bu hareketini pekiştirir. Daha sonra öğretmen Ali'ye "yürü" diyerek yarım sözel ipucu verir ve hareketini pekiştirir. Öğretmen Ali'ye "Aferin sana, ördek gibi yürüdün." diyerek hareketini pekiştirir. Ayşe ve Can'ı yanına çağırarak ana yönergeyi verir. Daha sonra beceriyi yapabilmeleri için öğretim sırasında ihtiyaçları olan basamaklarda yarım sözel ipucu ve yarım model olma ipuçlarını kullanarak etkinliğin sunumunu tamamlar.

Değerlendirme: Öğretmen öğretim sonunda öğrencilerin, becerinin her bir basamağını bağımsız yapıp yapamadıklarını ya da hangi ipucuyla yapabildiklerini belirler. Öğrenciler,

beceriye bağımsız olarak yapabilir duruma gelene kadar diğer etkinliği çalışmaya devam eder.

Etkinlik 5: Yaşamımızdaki ses kaynakları

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme. (Ses kaynaklarını tanıyabilme. Dinletilen sese ait olan kaynağı gösterir. Dinletilen sese ait olan kaynağın adını söyler.)

Araç gereç: Telefon, tren, bebek sesi kayıtları ve resimli kartların olduğu araç setleri.

Açıklama: Programda yer alan amaç ve davranışların öğretimi için öğrencilerin performansı önceden belirlenir. Bu belirlemede amaç ve davranışlarla ilgili olarak öğrencilere tablodaki sorular sorulur. Öğrencinin vermiş olduğu doğru yanıtlar "+", yanlış yanıtlar "-" işareti ile gösterilir.

Uygulama:

PERFORMANS KAYIT ÇİZELGESİ

Bildirimler	Ölçüt	Yönergeler	Ayşe	Cem	Can
➤ Köpek sesi dinletildiğinde köpeğe ait resim kartını gösterir.	3/4	Ana yönerge: Ördek gibi yürü.			
		Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.	+	-	+
		➤ Köpek resmi, tren resmi, saat resmi	-	+	+
		➤ Uçak resmi, köpek resmi, vapur resmi	+	+	+
		➤ Kadın resmi, at resmi, köpek resmi	+	+	
➤ Kuş resmi, köpek resmi, telefon resmi	+	+	+		
➤ Köpek sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda köpek sesi olduğunu söyler.	% 100	Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle. ➤ Köpek sesi	+	+	+
➤ Telefon sesi dinletildiğinde telefona ait resim kartını gösterir	3/4	Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.	-	-	+
		➤ Telefon resmi, tavuk resmi, saat resmi	+	-	
		➤ Kedi resmi, telefon resmi, çocuk resmi	-		
		➤ Eşek resmi, kamyon resmi, telefon resmi			

			➤Helikopter resmi, telefon resmi, ördek resmi	-	-	-
➤Telefon sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda telefon sesi olduğunu söyler.	% 100		Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle.			
			➤Telefon sesi	-	-	-
➤Tren sesi dinletildiğinde trene ait resim kartını gösterir.	3/4		Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.	-	+	-
			➤Tren resmi, horoz resmi, davul resmi	-	-	+
			➤Erkek resmi, tren resmi, inek resmi			-
			➤Otomobil resmi, keman resmi, tren resmi	-	-	-
			➤Tren resmi, uçak resmi, koyun resmi			
Tren sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda tren sesi olduğunu söyler.	% 100		Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle.			
			➤Tren sesi	-	-	-
➤Bebek sesi dinletildiğinde bebeğe ait resim kartını gösterir.	3/4		Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.	+	-	+
			➤Saz resmi, bebek resmi, otobüs resmi	+	-	-
			➤Bebek resmi, hindi resmi, telefon resmi	+	-	-
			➤Helikopter resmi, flüt resmi, bebek resmi			
			➤Bebek resmi, yılan resmi, erkek resmi	+	-	-
➤Bebek sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda bebek sesi olduğunu söyler.	% 100		Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle.			
			➤Bebek sesi			

Şekil 16: Performans kayıt çizelgesi

Öğretimde Ve Değerlendirmede Kullanılacak Materyaller

Öğretimde Kullanılacak Materyaller

I. Araç Seti

- Telefon resmi, tavuk resmi
- Kedi resmi, telefon resmi
- Telefon resmi, eşek resmi
- Helikopter resmi, telefon resmi

II. Araç Seti

- Tren resmi, horoz resmi
- Erkek resmi, tren resmi
- Keman resmi, tren resmi
- Tren resmi, uçak resmi

III. Araç Seti

- Saz resmi, bebek resmi
- Bebek resmi, hindi resmi
- Helikopter resmi, bebek resmi
- Bebek resmi, yılan resmi

Değerlendirmede Kullanılacak Materyaller

I. Araç Seti

- Telefon resmi, çocuk resmi, saat resmi
- Ördek resmi, telefon resmi, kamyon resmi
- Telefon resmi, horoz resmi, zil
- Aslan resmi, telefon resmi, kuş resmi

II. Araç Seti

- Tren resmi, davul resmi, marakas resmi
- İnek resmi, tren resmi, daktilo resmi
- Radyo resmi, tren resmi, daktilo resmi
- Tren resmi, televizyon resmi, koyun resmi

III. Araç Seti

- Bebek resmi, otobüs resmi, telefon resmi
- Flüt resmi, bebek resmi, erkek resmi
- Bebek resmi, saat resmi, kuş resmi
- Davul resmi, bebek resmi, helikopter resmi

Şekil 17: Öğretimde ve değerlendirilmede kullanılacak materyaller

Öğretmen öğrencilerin önceden belirlenmiş performansları dikkate alarak bu derste kazandırılması gereken davranışları öğrencilerin adları belirtilerek yeniden yazar.

Ayşe, Cem, Can : Telefon sesi dinletildiğinde telefona ait resim kartını gösterir.

Ayşe, Cem, Can : Telefon sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda telefon sesi olduğunu söyler.

Ali, Cem, Can : Tren sesi dinletildiğinde trene ait resim kartını gösterir.

Ali, Cem, Can : Tren sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda tren sesi olduğunu söyler.

Cem, Can : Bebek sesi dinletildiğinde bebeğe ait resim kartını gösterir.

Cem, Can : Bebek sesi dinletilip ne sesi olduğu sorulduğunda bebek sesi olduğunu söyler.

Etkinlik Öncesi Hazırlık: Öğretmen, dersten öncesi sınıf ortamını düzenler. Bunun için öğrencilerin masalarını yarım ay şekline getirir. Derste kullanacağı ses kayıt bandını ve teybi öğrencilerin masalarının karşısına koyduğu masanın üzerine yerleştirir. Resim kartlarını masanın üzerine koyar. Öğretmen ders sırasında kullanacağı pekiştireçleri belirler.

Etkinliğe Giriş: Öğretmen öğrencilere "Size teypten bazı sesler dinleteceğim. Sonra bu seslerin hangi varlıklara ait olduğunu söylemeyi öğreneceğiz." der. Daha sonra sesleri dinletip çocukların dikkatlerini çeker.

Etkinliği Sunma: Öğretmen, öğretimde kullanacağı I. araç setindeki telefon resminin ve tavuk resminin olduğu kartları alır. Daha sonra öğrencilere "Şimdi dikkatlice beni izleyin. Teypten bir ses dinleyeceğiz ve ben size bu sesin hangi nesneye ait olduğunu söyleyeceğim. Daha sonra kartları sizin önünüze koyacağım. Siz bana dinlediğiniz sesin hangi nesneye ait olduğunu göstereceksiniz." der. Öğretmen teypten telefon sesini dinletir. Teybi durdurur. Telefon resminin olduğu kartı öğrencilere göstererek "Duyduğumuz ses bu nesneye ait." Tavuk resminin olduğu kartı göstererek "Duyduğumuz ses bu nesneye ait değil." diyerek sunu yapar, sonra kartları Ayşe'nin önüne koyar. Teypten telefon sesini dinletir. Teybi durdurur ve "Duyduğun ses hangi nesneye ait, göster." der. Ayşe telefon resmini gösterirse bu cevabını pekiştirir, eğer Ayşe telefon resmini gösteremezse tekrar sunu yapar. Öğretmen daha sonra kartları Ayşe'nin önüne koyarak teypten telefon sesini dinletir ve "Duyduğun ses hangi nesneye ait, göster." der. Ayşe'nin doğru cevabını pekiştirir. Diğer öğrencilerle aynı şekilde öğretim yapılır. Öğrenciler doğru cevap verirlerse öğretmen bu cevaplarını pekiştirir. Eğer öğrenciler yanlış cevap verirlerse öğretmen tekrar sunu yaparak öğrencilerin doğru cevap vermelerini sağlar. Öğretmen daha sonra I.araç setinde bulunan diğer araçlarla da aynı şekilde öğretime devam eder. I.araç setinde bulunan araçlarla öğretimi tamamladıktan sonra telefon resimlerinden birini alır. Teypten telefon sesini dinletir. Telefon resmini göstererek "Duyduğumuz ses telefon sesi." diyerek sunu yapar. Daha sonra teypten yine telefon sesini dinletir, Ayşe'ye "Duyduğun ses ne sesi?" sorusunu sorar. Ayşe doğru cevap verirse bu cevabını pekiştirir. Yanlış cevap verirse tekrar sunu yapar. Telefon sesini yine dinletip "Duyduğun ses ne sesi?" sorusunu tekrar sorar. Doğru cevabı pekiştirir. Öğretmen Cem ve Can'la da aynı şekilde öğretim yapar. Öğrenciler doğru cevap verirlerse doğru cevaplarını pekiştirir. Yanlış cevap verirlerse öğretmen tekrar sunu yaparak öğrencilerin doğru cevap vermelerini sağlar.

Öğretmen öğretimde kullandığı araç setlerini kaldırıp değerlendirmede kullanacağı araç setlerini çıkarır.

Ölçme Ve Değerlendirme:

Ölçme Soruları

Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.

- Telefon resmi-çocuk resmi-saat resmi
- Ördek resmi-telefon resmi-kamyon resmi

- Telefon resmi-horoz resmi-zil resmi
- Aslan resmi-telefon resmi-kuş resmi

Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle.

- (Telefon sesi)

Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.

- Tren resmi-davul resmi-marakas resmi
- İnek resmi-tren resmi-piyano resmi
- Radyo resmi-tren resmi-daktilo resmi
- Tren resmi-televizyon resmi-koyun resmi

Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle.

- (Tren sesi)

Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu göster.

- Bebek resmi-otobüs resmi-telefon resmi
- Flüt resmi-bebek resmi-erkek resmi
- Bebek resmi-saat resmi-kuş resmi
- Davul resmi-bebek resmi-helikopter resmi

Bu sesi dinle. Hangi kaynağa ait olduğunu söyle.

- (Bebek sesi)

Değerlendirme: Öğretmen I. araç setinde bulunan telefon resminin, çocuk resminin, saat resminin olduğu kartları alır. Bu kartları öğrencilerden birinin önüne koyar ve teypten telefon sesini dinletir. Öğrenciye "Duyduğun sesin hangi nesneye ait olduğunu göster." der. Öğrenci telefon resminin olduğu kartı gösterirse bu cevabını pekiştirir. Eğer öğrenci telefon resminin olduğu kartı gösteremezse öğretmen hiçbir şey söylemeden aynı araçlarla sunu yapar. Öğretmen öğrenciye soruyu tekrar sorar ve doğru cevabını pekiştirir. Öğretmen diğer öğrencilerle de bu araçlarla aynı şekilde değerlendirme yapar. Öğretmen bu araçlarla değerlendirmeyi yaptıktan sonra I. araç setinde bulunan diğer araçlarla değerlendirmeye devam eder. Öğrenciler üst üste üç kez doğru cevap verirlerse öğretmen II. araç setiyle değerlendirmeye geçer. Ancak öğrenciler üst üste üç kez doğru cevap veremezlerse öğretmen tekrar öğretim yaparak doğru cevap vermelerini sağlar. Öğretmen II. ve III. araç setiyle de aynı şekilde değerlendirmeyi tamamladıktan sonra araçları ortamdandırır.

Etkinlik 6: Giyinme etkinliği

Amaç: Bireyin bağımsız ya da yarı bağımlı olarak kendi gereksinimlerini karşılayabilme. (Tişört giyebilme)

Araç gereç: Bir adet Tişört

Uygulama:

➤ Bedeninden büyük bir Tişört çocuğun kollarına giyecek şekilde giydirin ve çocuğa Tişört başından geçirmesini söyleyin. “Tişört giy” yönergesi verilir. Çocuğun elini tutarak ve T-shirtün yakasını kavrayarak başından giymesine yardım edin.

➤ Bedeninden büyük T-shirtün kollarını çocuğun dirseklerine kadar giydirin. “Tişörtü giy” yönergesi verilir. Çocuğu gerektiği gibi yönlendirin. Uygulamaya kısa kollu Tişörtle başlanmalı ve kademeli olarak uzun kollu Tişört e geçilmelidir.

➤ Bir masanın üzerine büyük beden Tişört ü düzgün olarak yerleştirin. Çocuğun yüzünün masaya dönük şekilde durmasını sağlayın ve kolunu Tişört ü sol kolundan, sağ kolunu Tişörtün sağ kolundan geçirmesine yardımcı edin. Daha sonra başını Tişört ün boyun açıklığından geçirmesini ve Tişörtü aşağıya doğru çekmesini sağlayın. Çektiğinde ödüllendirin. Çocuğa ihtiyaç hissettiğinde yardım edin. Uygulamakta zorlandığı kısımları tekrarlayın.

Etkinlik 7: Kaşık tutma etkinliği

Amaç: Bireyin bağımsız ya da yarı bağımlı olarak kendi gereksinimlerini karşılayabilme. Kaşığı kullanabilme (kaşığı kendi kendine kullanabilir.).

Araç gereç: Bir kaşık, iki tabak, mercimek

Uygulama: Bu becerinin aşamaları şöyledir.

- Kaşığı uygun şekilde tutar
- Kaşığı içinde mercimek bulunan kâseye daldırır.
- Kaşığına mercimek doldurur.
- Kaşığı mercimekleri dökmeden boş olan kâseye götürür.
- Kaşıktaki mercimekleri boş kâseye boşaltır.

Çocuklara birisinin içinde mercimek olan diğeri boş iki adet kâse ve bir kaşık verilir. Öğretmen çocuklara “Şimdi kaşığımızı mercimek dolduralım.” yönergesini verir. Çocuklar kaşıklarına mercimek doldurduktan sonra “Şimdi mercimek dolu kaşıklarımızı boş kâseye dökelim.”der. Aynı işlem çocuklar bütün mercimekleri boş kâseye dolduruncaya kadar sürdürülür. Öğretmen kaşığı uygun şekilde tutamayan çocuklara fiziksel yönlendirme ile yardımda bulunabilir, model olabilir.

Etkinlik 8:Ront öğretimi

BÖYLE İŞ YAPARIZ RONDU

Dutlukta gezeriz biz gezeriz.

Böyle çamaşır yıkarız biz yıkarız.

Sökükleri dikeriz biz dikeriz.

Ütüyü böyle yaparız biz yaparız.
Evleri böyle süpürürüz biz süpürürüz.
Hamuru böyle yoğururuz biz yoğururuz.
Gezmeye böyle gideriz biz gideriz.

Rondun sözlerine uygun hareketler

1. Halka olma hareketi

- A.) Kul (+) elini arkadaşına uzatır.
- B.) Kul (+) eliyle arkadaşının elini tutar.
- C.) Kul (-) elini arkadaşına uzatır.
- D.) Kul (-) eliyle arkadaşının elini tutar.

2. Çamaşır yıkama hareketi

- A.) Yere çömelir.
- B.) Her iki elini yumruk yapar.
- C.) Kul (-) elinin avuç içi yukarı bakacak şekilde çevirir.
- D.) Kul (-) elini üzerine koyar.
- E.) Ellerini birbirine sürter.

3. Dikiş dikme hareketi

- A.) Kul (-) elinin baş ve işaret parmaklarını birleştirir.
- B.) Kul (+) elini baş ve işaret parmaklarını birleştirir.
- C.) Kul (+) elini diğer eline doğru aşağı yukarı hareket ettirir.

4. Ütü yapma hareketi

- A.) Kul (+) elini yumruk yapar.
- B.) Biraz kaldırır.
- C.) Elini ileriye doğru hareket ettirir.
- D.) Elini geriye doğru hareket ettirir.

5. Ev süpürme hareketi

- A.) Kul (+) elini yumruk yapar.
- B.) Kul (-) elini beline koyar.
- C.) Biraz eğilir.
- D.) Kul (+) elini sağa doğru hareket ettirir.
- E.) Kul (+) elini sola doğru hareket ettirir.

6. Hamur yoğurma hareketi

- A.) Her iki dizinin üzerinde yere oturur.
- B.) Ellerini yumruk yapar.
- C.) Bir elini aşağı doğru indirir.
- D.) Aşağı indirdiği elini yukarı doğru kaldırır.
- E.) Diğer elini aşağı doğru indirir.
- F.) Aşağı indirdiği elini yukarı doğru kaldırır.

7. Kol kola girme hareketi

- A.) Kul (+) kolunu biraz kaldırır.

- B.) Arkadaşının kolunun altına sokar.
- C.) Kul (-) kolunu biraz kaldırır.
- D.) Arkadaşının kolunun altına sokar.

NOT: Kul (+) : Kullandığı eli, Kul (-) : Kullanmadığı eli anlamına gelmektedir.

SÖZEL İPUÇLARI

1. Ana yönerge: Halka ol

- A.) Bir elini arkadaşına uzat.
- B.) Elini tut.
- C.) Diğer elini arkadaşına uzat
- D.) Elini tut.

2. Ana yönerge: Çamaşır yıkama hareketi yap.

- A.) Yere çömel.
- B.) Ellerini yumruk yap.
- C.) Bir elini avuç içi yukarı bakacak şekilde çevir.
- D.) Diğer elini avuç içi yukarı bakan elinin üzerine koy.
- E.) Ellerini sürt.

3. Ana yönerge: Dikiş dikme hareketi yap.

- A.) Bir elinin baş ve işaret parmaklarını birleştir.
- B.) Diğer elinin baş ve işaret parmaklarını birleştir.
- C.) Bir elini diğer eline doğru aşağı yukarı hareket ettirir.

4. Ana yönerge: Ütü yapma hareketi yap.

- A.) Bir elini yumruk yap.
- B.) Biraz kaldır.
- C.) Elini ileriye doğru hareket ettir.
- D.) Elini geriye doğru hareket ettir.

5. Ana yönerge: Ev süpürme hareketi yap.

- A.) Bir elini yumruk yap.
- B.) Diğer elinin beline koy.
- C.) Biraz eğil.
- D.) Diğer elini öne doğru hareket ettir.
- E.) Elini arkaya doğru hareket ettir.

6. Ana yönerge: Hamur yoğurma hareketi yap.

- A.) Dizlerinin üzerine otur.
- B.) Ellerini yumruk yap.
- C.) Bir elini aşağı doğru indir.
- D.) İndirdiğin elini kaldır.
- E.) Diğer elini aşağı doğru indir.
- F.) İndirdiğin elini kaldır.

7. Ana yönerge: Kol kola girme hareketi yap.

- A.) Bir kolunu biraz kaldır.
- B.) Arkadaşının kolunun altına sok.
- C.) Diğer kolunu biraz kaldır.
- D.) Diğer arkadaşının altına sok.

BÖYLE İŞ YAPARIZ RONDU SÖZLERİ ÖLÇÜT BAĞIMLI TESTİ

“Dutlukta gezeriz biz gezeriz.” diye söyle denildiğinde “dutlukta gezeriz biz gezeriz” diye söyler.	1/1	“Dutlukta gezeriz biz gezeriz.” diye söyle.
“Böyle çamaşır yıkarız biz yıkarız.” diye söyle denildiğinde “Böyle çamaşır yıkarız biz yıkarız.” diye söyler.	1/1	“Böyle çamaşır yıkarız biz yıkarız.” diye söyle.
“Sökükleri dikeriz biz dikeriz.” diye söyle denildiğinde “Sökükleri dikeriz biz dikeriz.” diye söyler.	1/1	“Sökükleri dikeriz biz dikeriz.” diye söyle.
“Ütüyü böyle yaparız biz yaparız.” diye söyle denildiğinde “Ütüyü böyle yaparız biz yaparız.” diye söyler.	1/1	“Ütüyü böyle yaparız biz yaparız.” diye söyle.
“Evleri böyle süpürürüz biz süpürürüz.” diye söyle denildiğinde “Evleri böyle süpürürüz biz süpürürüz.” diye söyler.	1/1	“Evleri böyle süpürürüz biz süpürürüz.” diye söyle.
“Hamuru böyle yoğururuz biz yoğururuz.” diye söyle denildiğinde “Hamuru böyle yoğururuz biz yoğururuz.” diye söyler.	1/1	“Hamuru böyle yoğururuz biz yoğururuz.” diye söyle.
“Gezmeye böyle gideriz biz gideriz.” diye söyle denildiğinde “Gezmeye böyle gideriz biz gideriz.” diye söyler.	1/1	“Gezmeye böyle gideriz biz gideriz.” diye söyle.

1. Halka olma hareketi

G,Z,B,P,M,S,A,R. Bağımsız olarak halka oluyor.

2. Çamaşır yıkama hareketi

G,Z,B,P,M,S,A,R. Bağımsız olarak çamaşır yıkama hareketi yapıyor.

3. Dikiş dikme hareketi

— R, bağımsız olarak dikiş dikme hareketi yapıyor.

A ve S sözel ipucu verildiğinde bir elinin baş ve işaret parmaklarını birleştirir.

G, Z, P, işaret yardımı ve sözel ipucu verildiğinde bir elinin baş ve işaret parmaklarını birleştirir.

B, M model olduğunda bir elinin baş ve işaret parmaklarını birleştirir.

—G, B, P, S, A, bağımsız olarak diğer elinin baş ve işaret parmaklarını birleştirir.

M, B, Sİ, verildiğinde diğer elinin baş ve işaret parmaklarını birleştirir.

G, M, S, A, model olmada bir elini diğer eline doğru aşağıdan yukarı doğru hareket ettirir.

Z, P, B, fiziksel yardım yapıldığında bir elini diğer eline doğru aşağıdan yukarı doğru hareket ettirir.

4. Ütü yapma hareketi

G, L, B, P, M, S, A, bağımsız olarak ütü yapma hareketi yapıyor.

5. Ev süpürme hareketi

—R, A bağımsız olarak bir elini yumruk yapar.

G, Z, P, M, S, sözel ipucu verildiğinde bir elini yumruk yapar.

B işaret yardımı ve sözel ipucu verildiğinde bir elini yumruk yapar.

Z, P, M, sözel ipucu verildiğinde diğer elini beline koyar.

G, B, S, A, işaret yardımı ve sözel ipucu verildiğinde diğer elini beline koyar.

G, Z, B, P, M, S, A, R, sözel ipucu verildiğinde biraz eğilir.

—G, Z, B, P, A, R, S bağımsız olarak diğer elini bir taraftan diğer tarafa doğru hareket ettirir.

M. işaret yardımı ve sözel ipucu verildiğinde diğer elini bir taraftan diğer tarafa doğru hareket ettirir.

6. Hamur yoğurma hareketi

G, Z, B, P, M, R, sözel ipucu verildiğinde dizlerinin üzerine oturur.

S, P, model olmada dizlerinin üzerine oturur.

—Z bağımsız olarak ellerini yumruk yapar.

G, B, P, M, R, A, S sözel ipucu verildiğinde ellerini yumruk yapar.

G, A, sözel ipucu verildiğinde bir elini aşağıya indirir.

P, M, R, İ sözel ipucu verildiğinde bir elini aşağıya indirir.

Z, B, S, model olmada bir elini aşağıya indirir.

G, A, bağımsız olarak indirdiği elini kaldırır.

Z, B, P, M, S, R, sözel ipucu verildiğinde diğer elini aşağı doğru indirir.

A, bağımsız olarak diğer elini aşağı doğru indirir.

G, sözel ipucu verildiğinde diğer elini aşağı doğru indirir.

P, B, M, S, R, İ. sözel ipucu verildiğinde diğer elini aşağı doğru indirir.

G, A, bağımsız olarak indirdiği elini kaldırır.

G, B, P, M, S, R, sözel ipucu verildiğinde indirdiği kolunu kaldırır.

7. Kol kola girme hareketi

G, Z, B, P, M, S, A, R, bağımsız olarak kol kola giriyor.

NOT: Yukarı yer alan büyük harfler rondü öğrenen öğrencilerin baş harfleri olup, onları simgelemektedir. Sözel İpucu, fiziksel yardım, model olma, işaret yardımı, görsel yardım türleri öğretimde kullanılabilir. Ayrıca pekiçtireçlerde kullanılır. Böylece çocukların bağımsız olarak beceriyi yapmalarına rehberlik yapılır.

RONT ÖĞRETİMİ

ORTAM: Masalar çıkarılır. Öğrenciler duvarın önünde yan yana sıralanmış sandalyelere oturtulur. 4-5 öğretmen öğrencilerin görebileceği şekilde ortada halka olacak şekilde bekler. Öğrencilere bugün sizinle bir oyun oynayacağız. Bu oyunumuzu oynarken uymamız gereken kurallar var. Önce öğretmenlerinizle oyunu biz oynayacağız. Biz bu oyunu oynarken siz sandalyenizde sessizce ve dikkatle bizi izleyeceksiniz. Bu kurallara uyanı oyuna oyunumuza alacağız.

Oyunu baştan sona öğretmenler oynar. Bir kez daha tekrar ederler. İlk satırđ söyledikten sonra oynamayı bırakıp, evet çocuklar biz ne yaptık. Dutlukta gezeriz gezeriz gezeriz gezeriz biz gezeriz biz mutlulukla gezeriz biz derken el ele tutma hareketi yaptık sonra tekrar oynamaya devam ederiz. 2. satırđ söyledikten sonra oyunu durdurup evet çocuklar böylece çamaşır yıkarız yıkarız biz yıkarız derken çamaşır yıkama hareketi yaptık denir sonra oyuna devam edilir. Aynı şekilde diğerk satırlarda dikiş dikme, t yapma, ev süpürme, hamur yoğurma, kol kola girme hareketi yapılır. Kurallara uyan çocuklardan biri pekiştirilerek oyuna katılır. Arkadaşınız sessizce ve dikkatle izlediği için oyuna katıldı sizde kurallara uymaya devam ederseniz sizde oyuna katılırsınız diyerek oyunu o öğrenciyle birlikte öğrencilerin önünde oynar. Bir sonraki oyunda bir ğrenci daha alınarak oyun oynamaya devam edilir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlikleri araştırınız. Bu özelliklere uygun etkinlik seçerek araç gereç hazırlayınız. Zihinsel engellilerin özelliklerinin ve etkinlik için yaptığınız araç gerecin fotoğraflarının yer aldığı ve içinde etkinliklerin bulunduğu bilgisayar ortamında sunuş hazırlayınız. Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.

İŞLEM BASAMAKLARI	ÖNERİLER
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri dikkatli olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinlikleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinlikleri istekli ve dikkatli olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri objektif olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinliklerden birini belirleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinliklerden birini dikkatli ve titiz olarak belirtiniz.
➤ Etkinliğinizin amacını belirleyiniz.	➤ Etkinliğinizin amacını hangi gelişim özelliğini ölçtüğünüzü belirtiniz.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun araç gereçleri incelemek.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun araç gereçleri istekli ve dikkatli olarak araştırınız.
➤ Belirlediğiniz etkinliğiniz için araç gerece karar veriniz.	➤ Belirlediğiniz etkinliğiniz için araç gerece dikkatli olarak karar veriniz.
➤ Belirlediğiniz etkinliğinize gerekli araç gereç yapınız.	➤ Belirlediğiniz etkinliğinize gerekli araç gereç yaratıcı, estetik, temiz ve düzenli olarak yapınız.
➤ Etkinliğinizi ve araç gerecinizi amacına uygunluğu açısından değerlendiriniz.	➤ Etkinliğinizi ve araç gerecinizi amacına uygunluğu açısından güvenilir ve objektif olarak değerlendiriniz.
➤ Etkinliğiniz için yaptığınız araç gerecin fotoğrafını çekiniz.	➤ İstekli, yaratıcı ve estetik olunuz.
➤ Zihinsel engellilerin özelliklerinin ve etkinlik için yaptığınız araç gerecin fotoğraflarının yer aldığı ve içinde etkinliklerin bulunduğu bilgisayar ortamında sunuş hazırlayınız.	➤ Sunuşunuzu dikkatli, yaratıcı ve estetik olarak hazırlayınız.
➤ Etkinliğinizin sonucunu rapor haline	➤ Raporunuzu hazırlarken istekli, dikkatli düzenli, temiz ve titiz olunuz.

getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.	➤ Arkadaşlarınıza istekli olarak anlatınız.
➤ Hazırladığınız araç gereci ve sunuşu diğer arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak tartışınız.	➤ Hazırladığınız araç gereci ve sunuşu diğer arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla benzerlik ve farklılıkları objektif olarak karşılaştırınız.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Uygulama faaliyetinde yapmış olduğunuz çalışmalarını kendiniz ya da arkadaşınızla değişerek değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri incelediniz mi?		
2.	Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinlikleri incelediniz mi?		
3.	Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri incelediniz mi?		
4.	Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinliklerden birini belirlediniz mi?		
5.	Etkinliğinizin amacını belirlediniz mi?		
6.	Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun araç gereçleri incelediniz mi?		
7.	Belirlediğiniz etkinliğiniz için araç gerece karar verdiniz mi?		
8.	Belirlediğiniz etkinliğinize gerekli araç gereç yaptınız mı?		
9.	Etkinliğinizi ve araç gerecinizi amacına uygunluğu açısından değerlendirdiniz mi?		
10.	Etkinliğiniz için yaptığınız araç gerecin fotoğrafını çektiniz mi?		
11.	Zihinsel engellilerin özelliklerinin ve etkinlik için yaptığınız araç gerecin fotoğraflarının yer aldığı ve içinde etkinliklerin bulunduğu bilgisayar ortamında sunuş hazırladınız mı?		
12.	Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirip arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
13.	Hazırladığınız araç gereci ve sunuşu diğer arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak tartıştınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Yaptığınız değerlendirme sonunda hayır şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

Bu faaliyet kapsamında kazandığımız bilgi ve becerileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. Soruların yanındaki başlıkları; doğru önermeler için (D), yanlış önermeler için (Y) yazarak doldurunuz.

- ( ) Yaparak ve görerek öğrenirler.
- ( ) Seçilen araç ve gereçlerin eğitim programındaki amaçlarla ulaşmak için tutarlılık göstermesi gerekmektedir.
- ( ) Zihinsel engelli çocuğun her başarılı işi görülmeli ve takdir edilmelidir. Bu onu teşvik için tek dayanağımızdır.
- ( ) Zihinsel engelli çocuğun yaptığı etkinlikler iyileştikçe onu takip ve kontrol etmeyi azaltarak kendine güveni artırmak gerekir.
- ( ) Zihinsel engelli çocuklar iyi yapılmış etkinliklerde gurur duyarak, kişisel doygunluk hissederler. Bu çocuğun ruh sağlığı ve kendine güven ve saygı geliştirilmesi için çok önemlidir.
- ( ) Serbest zaman etkinliklerinde kullanılan gereçlerin pahalı ve kullanılması kolay olmalıdır.
- ( ) Önce kısa hikâyeler anlatılır, sonra hikâyeler anlatmaları istenir. Böylece çocuklarda dinleme alışkanlığı kazandırılarak, uzun hikâyeler dinleme ve anlatma aracılığı ile dil gelişimi sağlanabilir.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği kurşun kalem kullanarak işaretleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

- Aşağıdakilerden hangisi etkinlikleri seçerken ve uygularken dikkat edilecek özelliklerden biri **değildir**?
A.)Çocuğun zayıf ve gelişmiş yönleri tespit edilmelidir.
B.)Çocuğun bireysel olarak bütün yönleriyle tanınmalıdır.
C.)Bütün ilişkilerde son derece dikkatli ve nazik olmayı gerektirir.
D.)Herhangi bir konuda yapılan açıklamaların grup olarak yapılması gerekir.

2. Aşağıdakilerden hangisi çocuğa uygun bir araç-gereç seçerken dikkat edilecek noktalardan **değildir**?
- A.) Esnek olmalıdır. B.) Amaca uygun olmalıdır.
C.) Temizliği ve bakımı kolay olmalıdır. D.) Sağlam olmalıdır.
3. Aşağıdaki ifadelerden hangisi zihinsel engelli çocuklar için doğrudur?
- A.) Çocuklarla günlük yaşam ve yaşantıları ile ilgili konularda konuşulmamalıdır.
B.) Uzun ve ilginç hikâyeler anlatmak yararlı olur.
C.) Dil ve dil kavramları geliştirmede kitaplar ve resimlerden yararlanmak gerekir.
D.) Parmak oyunları, tekerlemeler, parmak oyunları ve bilmece çalışmaları erken olduğu için kullanılmaz.
4. Aşağıdaki ifadelerden hangisi zihinsel engelli çocuklar için doğrudur?
- A.) Etkinlikler çocukta sadece devimsel koordinasyonun geliştirilmesini sağlar.
B.) Bu çocuklara yaptırılması planlanan etkinliğin basit seviyelere bölünmesi gerekir.
C.) Yapılacak etkinlik ve konunun seçimi her zaman öğretmen yapılmalıdır.
D.) Çocuk beceriksizliğinden dolayı etkinliklerle ilgili yaşantılarından uzak tutulmalıdır.
5. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
- A.) Oyun etkinliklerinin süresi oldukça uzun olmalıdır.
B.) Oyun etkinlikleri çocuklara palto, ceket, dar elbiseler giydirilerek oynanmalıdır.
C.) Oyun etkinliklerinde tehlikeli ve zararlı olabilecek hareketler yaptırılmamalıdır.
D.) Oyun etkinliklerinin daima müzik eşliğinde yapılması sağlanmalıdır.
6. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
- A.) Şarkı söylerken buna oyunlar, yürüyüşler ve tempo tutmalar eşlik etmelidir.
B.) Müzik etkinliği her fırsatta, sadece canlandırmak amacıyla kullanılır.
C.) Müzik etkinliğinde şarkı söylemeye bireysel olarak başlanmalıdır.
D.) Müzik etkinliği çocuklara önce kurumsal bilgi verilmeli sonra şarkı söylemeye geçilmelidir.
7. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
- A.) Müzik etkinliğine, müzik aletlerinin eşlik etmemelidir.
B.) Çocuğa müzik etkinliğinde uygun şekilde sadece dinlenmesi sağlanmalıdır.
C.) Sınıf koroları kurulması güç olduğu için kurulmamalıdır.
D.) Çocuğun kendi başına şarkı söylemesi geliştirilmelidir.
8. Drama çalışması için aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?
- A.) Bu çocukların taklit yeteneğinin iyi olması nedeniyle dramaya yer verilir.
B.) Model olma, ipucu verme, sözel ve fiziksel destek sağlama gibi eğitim metotları kullanılmaz.
C.) Görsel ve işitsel algıyı geliştirici uyarıcılar bulunmaktadır.
D.) Tartışmadaki sorulara doğru cevap vermesi engelli çocuğun kendine güveni duymasını sağlar.

9. Kitaplar için aşağıdakilerden hangisi **söylenemez?**

- A.) Küçük kas becerilerini geliştiren
- B.) İşaret etme becerilerini arttıran
- C.) Ses ve kulak eğitimini geliştiren
- D.) Sözcüklerin anlamını öğretmemizi sağlayan

10. Yüksek zihni süreçleri geliştirmek için eğitimin temel amaçlarından biri aşağıdakilerden hangisidir?

- A.) Düşünme yeteneğini geliştirmek.
- B.) Cümleleri tekrar ettirmek.
- C.) Direktifleri hatırlama ve izleme yeteneğini geliştirmek.
- D.) Aktüel yaşantıları hikâye ettirmek.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevaplar verdiyseniz öğrenme faaliyetinin ilgili bölümüne dönerek ilgili bölümü kontrol ediniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

Bu faaliyet kapsamında kazandığımız bilgi ve becerileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. Soruların yanındaki başlıkları; doğru önermeler için (D), yanlış önermeler için (Y) yazarak doldurunuz.

- ( ) Hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitim programlarında öz bakım, dil ve hareket becerilerine daha fazla önem verilmektedir.
- ( ) Ülkemizde 6 yaşından küçük problemi olduğu düşünülen çocuklar için uygulanan değerlendirme aracı ise Ankara Gelişim Tarama Envanteridir. 6-16 yaş grubu çocuklar ve ergenler için ülkemizde kullanılan Weschler Çocuklar İçin Zeka Testidir.
- ( ) Çocuğun bireysel olarak bütün yönleriyle tanınması eğitimin ilk dayanağıdır.
- ( ) Açıklamalar sözel düzeyde değil, somut olarak, gösterilerek, yapılarak öğretilmelidir.
- ( ) Herhangi bir konuda yapılan açıklamaların bireysel olarak yapılması gerekir.

Aşağıdaki sorularda boş olan yerlere uygun olan kelime / kelimeleri yazınız. Cevaplarımızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

- Araç gereçler göze hoş görünmeli, araştırma ve ..... sağlamalıdır.
A.) Keşfetmelerini B.) Merakını C.) İlgilenmelerini D.) Kullanma
- Bu çocuklara mümkün olduğu kadar somut ve ..... eğitim ve öğretim yöntemi uygulamak gerekir.
A.) Anlatım B.) Soyut C.) Uygulamalı D.) Kavramsal
- Çocuğun gelişim düzeyine göre araç ve gereçler basitten ..... , doğru giden bir sıra ile verilmelidir.
A.) Kolaya B.) Karmaşığa, C.) Zora D.) Bilinmeyene
- Çocuğun gelişim düzeyine göre araç ve gereçler bilinenden ..... doğru giden bir sıra ile verilmelidir.
A.) Karmaşığa B.) Zora C.) Kolaya D.) Bilinmeyene
- Kitaplar çocuğumuza çevresiyle ..... öğretmede kullandığımız önemli kaynaklardan biridir.
A.) İletişim kurmayı B.) Kulak eğitimi
C.) Nesnelere gruplamayı D.) Nesnelere sınıflamayı

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği kurşun kalem kullanarak işaretleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

11. “Bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bütünleşerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden yararlanma, uyum sağlama ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği” olarak tanımlanan terim aşağıdakilerden hangisidir?
A.) Bilişsel gelişim B.) Zeka C.)Biliş D.) Zihinsel engel
12. Aşağıdakilerden hangisi zekânın özelliklerinden **değildir**?
A.)Zihinsel yapı ile çevre arasında devamlı olarak gelişen, yenilenen dinamik bir dengeyi sağlar.
B.)Zekâ, biyolojik uyumun özel bir hali olduğu için bireyin çevresi ile etkileşim kurmasını sağlar.
C.)Sözcükler, sayılar gibi sembollerle düşünmede, bilimsel ilkeleri kavramayı sağlar.
D.)Zekâ yaşayan ve eylemlerde bulunan zihinsel işlemler sistemidir.
13. Ağır derecede zihinsel engelli çocukların özelliği aşağıdakilerden hangisidir?
A.)Bu gruptaki çocuklar normal okulların özel sınıflarında eğitim görmektedirler.
B.) Çocuğa sağlanan destek hizmetleri ile normal sınıflarda eğitim görmektedir.
C.) Okulda yavaş öğrendikleri için pek çoğu altı saat geri sınıflandırmasındadırlar.
D.) Bu çocukların nerdeyse tamamı doğumda ya da hemen sonrasında farkına varılırlar.
14. Bu çocuklar okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebilir. Temel akademik becerilerin yanı sıra özbakım becerileri de öğrenebilirler, yetişkinlik çağına geldiklerinde tamamen ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi kazanabilirler. Zekâ bölümleri 50–54 ve 70–75 arasında olan bireylerdir.
A.) Eğitilebilir zihinsel engelliler
B.) Ağır derecede zihinsel engelliler
C.) İleri derecede ağır zihinsel engelliler
D.) Öğretilebilir zihinsel engelliler
- 15.Down Sendromu Aşağıdaki hangi nedenlerde bağlı olarak oluşmaktadır?
A.) Gebelik bozuklukları B.) Kromozom anormallikleri
C.) Kaba beyin hastalıkları D.) Doğum öncesi bilinmeyen nedenler
- 16.Aşağıdakilerden hangisi zihinsel engelli çocukların motor gelişim özelliklerindedir?
A.) Nezaket ve görgü kurallarına uymada güçlük çekerler.
B.) Duygu ve düşüncelerini kelimelerle ve kısa cümlelerle belirtirler.
C.) Mesleki alanlarda iyi eğitilebilirler.
D.) İlgi süreleri kısa olup, yakın zaman olan olaylara ilgi duyarlar.

17. Aşağıdaki gruplardan hangisinin eğitimi özel sınıf okul ve korumalı işyerlerinde sağlanmaktadır?

- A.) Hafif derecede zihinsel engelliler
- B.) Ağır derecede zihinsel engelliler
- C.) Orta derecede zihinsel engelliler
- D.) Çok ağır derecede zihinsel engelliler

18. Aşağıdakilerden hangisi önleme için söylenilebilir?

- A.) Zihinsel yetersizlik ne kadar erken belirlenirse, eğitime o denli erken başlanması
- B.) Bebeğin aşıları ve sağlık durumu sürekli izlenmelidir.
- C.) Zihinsel engellilik faktörlerin bilinmesi ile tedavi edilebilir hastalıkların tedavisi çocuğun gelişimini hızlandırır.
- D.) Kalıtımla ilişkili durumlarda tekrar önlenir.

19. Aşağıdaki ifadelerden hangisi zihinsel engelli çocuklar için **yanlıştır**?

- A.) Oyun etkinlikleri bireysel olarak yaptırılmalıdır.
- B.) Oyun etkinlikleri çocukların yetenek ve olgunluk seviyelerine göre düzenlenmelidir.
- C.) Oyun etkinlikleri açık ve temiz havada yaptırılmalıdır.
- D.) Oyun etkinlikleri ilginç ve basit oyunlar şeklinde başlatılmalı ve gittikçe daha güçleştirilmelidir.

20. Çocuk kendi başına güzel şarkı söylerse aşağıdakilerden hangisi **gelişmez**?

- A.) Kendine ve güveni saygısı artar.
- B.) Kendini kontrol eder.
- C.) Ses organlarını uygun şekilde kullanır.
- D.) İşbirliği yapmayı öğrenir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevaplar verdiyseniz öğrenme faaliyetinin ilgili bölümüne dönerek ilgili bölümü kontrol ediniz.

UYGULAMALI TEST :

Zihinsel engelli çocukların özelliklerini araştırınız. Çocukların seviyelerine göre etkinlikleri ve eğitimde kullanılan araç gereçleri, oyuncakları Rehabilitasyon Merkezlerinden, görsel ve yazılı kaynaklardan, araştırarak fotoğraflarla destekleyeceğiniz özgün bir albüm oluşturunuz. Albümünüzün içinden seçeceğiniz araç gereci bulunan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa uygulayınız. Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.

İŞLEM BASAMAKLARI	ÖNERİLER
➤ Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini dikkatli olarak inceleyiniz.	➤ Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini dikkatli olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerini dikkatli olarak inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerini dikkatli olarak inceleyiniz
➤ Rehabilitasyon merkezlerinden piyasadaki oyuncakçılardan çocuğun zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakları ve etkinlikleri araştırınız.	➤ Rehabilitasyon merkezlerinden piyasadaki oyuncakçılardan çocuğun zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakları ve etkinlikleri dikkatli olarak araştırınız.
➤ Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların fotoğraflarını çekiniz.	➤ Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların estetik ve yaratıcı olarak fotoğraflarını çekiniz.
➤ Araştırdığınız bu oyuncakların çocukların hangi gelişim alanına uygun hangi amaca hizmet ettiğini belirleyiniz.	➤ Araştırdığınız bu oyuncakların çocukların hangi gelişim alanına uygun hangi amaca hizmet ettiğini dikkatlice belirleyiniz
➤ Araştırdığınız bu oyuncakların çocukların hangi gelişim alanına uygun hangi amaca hizmet ettiğini albümünüze yazınız.	➤ Araştırdığınız bu oyuncakların çocukların hangi gelişim alanına uygun hangi amaca hizmet ettiğini albümünüze dikkatli ve titiz olarak yazınız.
➤ Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların fotoğraflarını albümünüze yapıştırınız.	➤ Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların fotoğraflarını albümünüze yapıştırınız.
➤ Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların hangi gruba ve etkinliğe yönelik olduğunu belirleyerek albümünüze yazınız.	➤ Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların hangi gruba ve etkinliğe yönelik olduğunu dikkatli

	ve titiz olarak belirleyerek albümünüze yazınız.
➤ Albümünüzden seçtiğiniz araç gereci olan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa uygulayınız.	➤ Albümünüzden seçtiğiniz araç gereci olan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa uygulayınız.
➤ Albümünüzden seçtiğiniz araç gereci olan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa uygularken fotoğrafını çekerek albümünüze yapıştırınız.	➤ Albümünüzden seçtiğiniz araç gereci olan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa uygularken fotoğrafını çekerek albümünüze temiz ve düzenli olarak yapıştırınız.
➤ Etkinliğinizin sonucunu ve hazırladığınız albümünüzü arkadaşlarınızla paylaşınız.	➤ Etkinliğinizin sonucunu ve hazırladığınız albümünüzü arkadaşlarınızla objektif olarak paylaşınız.

Uygulama faaliyetinde yapmış olduğunuz çalışmalarını kendiniz yada arkadaşınızla değişerek değerlendiriniz.

	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini dikkatli olarak incelediniz mi?		
2.	Zihinsel engelli çocukların özelliklerini dikkatli olarak araştırdınız mı?		
3.	Rehabilitasyon merkezlerinden piyasadaki oyuncakçılardan çocuğun zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakları ve etkinlikleri araştırdınız mı?		
4.	Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların fotoğraflarını estetik ve yaratıcı olarak fotoğraflarını çektiniz mi?		
5.	Araştırdığınız bu oyuncakların çocukların hangi gelişim alanına uygun hangi amaca hizmet ettiğini dikkatlice belirlediniz mi?		
6.	Araştırdığınız bu oyuncakların çocukların hangi gelişim alanına uygun hangi amaca hizmet ettiğini albümünüze dikkatli ve titiz olarak yazdınız mı?		
7.	Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların fotoğraflarını albümünüze temiz ve düzenli olarak yapıştırdınız mı?		
8.	Araştırdığınız zihinsel engelli çocukların özelliklerini uygun oyuncakların hangi gruba ve etkinliğe yönelik olduğunu dikkatli ve titiz olarak belirleyerek albümünüze yazdınız mı?		
9.	Albümünüzden seçtiğiniz araç gereci olan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa dikkatli, titiz ve objektif olarak uyguladınız mı?		
10.	Albümünüzden seçtiğiniz araç gereci olan bir etkinliği zihinsel engelli çocuğa uygularken fotoğrafını çekerek albümünüze temiz ve düzenli olarak yapıştırdınız mı?		
11.	Etkinliğinizin sonucunu ve hazırladığınız albümünüzü arkadaşlarınızla objektif olarak paylaştınız mı?		

DEğERLENDİRME

Yapılan değerlendirme sonunda hayır şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz.

Öğrenme faaliyetleri, ölçme değerlendirme ve modül değerlendirme bölümlerinde istenen çalışmalarını başarı ile tamamladıysanız öğretmeninizle iletişim kurarak diğer modüle geçiniz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1 CEVAP ANAHTARI

1	D
2	D
3	D
4	Y
5	D
1	C
2	A
3	B
4	D
5	C
1	C
2	B
3	D
4	C
5	A
6	B
7	D
8	A
9	B
10	C

ÖĞRENME FAALİYETİ-2 CEVAP ANAHTARI

1	D
2	D
3	D
4	D
5	D
6	Y
7	D
8	Y
9	D
10	D
1	D
2	A
3	C
4	B
5	C
6	A
7	C
8	A

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	Y
2	D
3	D
4	D
5	D
6	A
7	C
8	B
9	D
10	A
11	B
12	C
13	D
14	A
15	B
16	D
17	C
18	B
19	A
20	D

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- ARAL Neriman, Gülen BARAN, Serap ÇİMEN, Şenay BULUT, **Çocuk Gelişimi**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul. 2001.
- ARTAN İsmihan, Pınar San BAYHAN, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2005.
- ATAMAN Ayşegül **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, Eylül, 2003.
- AVCI Neslihan, ERSOY Özlem, **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri Özel Eğitim**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2000.
- DARICA Nilüfer, **Etkinlik Dünyası**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2004.
- DARICA Nilüfer, **Yaratıcı Etkinlikler**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2004.
- GÖNEN Mübeccel, ŞAHİN Semra, İPEK Arzu, TANJU Ebru, CELEP Serap Aydan, **Özürlü Çocuklarda Drama Eğitimi Programları**, Ankara. 1998.
- VICKI M. Johnson, ROBERTA A. Werner, GÜVEN Nergis (Çeviri Düzenleme), **Zihinsel Özürlü Bebeklerin Ve Çocukların Eğitimi**, Ankara. 1994.
- SUCUOĞLU Bülbin, VAN DER KRUIJS Mariken, **Ağır Öğrenen Çocuklar İçin Düzenlenen Eğitim Programı El Kitabı**, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara.
- <http://www.rehabilitasyon.com>

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ ÜN Kamile, **Aktif Öğrenme**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, Mart, 2005.
- AÇIKGÖZ ÜN Kamile, **Etkili Öğrenme ve Öğretme**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, Mart, 2005.
- ARAL Neriman, Gülen BARAN, Serap ÇİMEN, Şenay BULUT, **Çocuk Gelişimi**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul. 2001.
- ARAL Neriman, Gülen BARAN, Şenay PEDÜK, Serap ERDOĞAN, **Eğitimde Drama**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2003.
- ARTAN İsmihan, Pınar San BAYHAN, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2005.
- ATAMAN Ayşegül **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, Eylül, 2003.
- AVCI Neslihan, ERSOY Özlem, **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri Özel Eğitim**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2000.
- BAŞAL Handan Asude, **Okulöncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri** Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2005.
- BÖKESÖY Işık, Frajil X Sendromu, **Düşünsel**, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Sayı 11, Eylül, 2004.
- CİRİNLIÖĞLU Fatma Gül, **Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi**, Nobel Yayıncılık, Ankara. 2001.
- ÇAĞLAR Doğan, **Geri Zekâlı Çocuklar Ve Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.1979.
- Down Sendromu, **Düşünsel**, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Sayı 12, Mart, 2005.
- GÖNEN Mübeccel, ŞAHİN Semra, İPEK Arzu, TANJU Ebru, CELEP Serap Aydan, **Özürlü Çocuklarda Drama Eğitimi Programları**, Ankara. 1998.
- KENDİRCİ Mustafa, Akraba Evliliği ve Metabolik Hastalıklar, **Düşünsel**, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Sayı 11, Eylül, 2004.
- Metin Nilgün, **Eğitimde Aile Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri** dersi ders notları Ankara, Kasım, 2002.

- Milli Eğitim Bakanlığı, **Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Program Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara. 2002.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel Eğitim Kurumları Eğitilebilir Zihinsel Engelliler Bireysel ve Grup Eğitimi Çerçeve Programı**, 02.04.2003 tarihli 2969 sayılı Talim Terbiye Kurulu Kararı, 56023 sayılı makam onayı. 2003.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel eğitim Hizmetleri Yönetmeliği**
- ÖZMEN GÜZEL Rüya, **Okuduğunu Anlama Seti Öğretmen Seti**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Mayıs, 2000.
- ÖZMEN GÜZEL Rüya, **Paylaşmayı İşbirliğini Ve Yardım Etmeyi Seviyorum**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Mayıs, 2000.
- ÖZSOY Yahya, ÖZYÜREK Mehmet, ERİPEK Süleyman, **Özel Eğitime Giriş**, Karatepe Yayınları, Ankara, Temmuz, 1989.
- OKTAY Ayla, UNUTKAN Polat Özgül, **Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular**, Morpa Yayınları, İstanbul. 2005.
- Pieterse Maria ve Treloar Robin, Cairns Sue, Tekin Elif (Uyarlayan), **Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı**, Küçük Kas Becerileri Küçük Adımlar Yayınları, İstanbul. 2001.
- Pieterse Maria ve Treloar Robin, Cairns Sue, Kırcaali-İftar Gönül(Uyarlayan), **Gelişim Becerileri Envanteri**, Küçük Kas Becerileri Küçük Adımlar Yayınları İstanbul. 2001.
- SEL Funda, **Beden Eğitimi Ders Notları**, Ankara, 2006.
- VICKI M. Johnson, ROBERTA A. Werner, GÜVEN Nergis (Çeviri Düzenleme), **Zihinsel Özürlü Bebeklerin Ve Çocukların Eğitimi**, Ankara.1994.
- YELİN Güray Efe, **Özel Eğitim Ders Notları**, Ankara. 2005.
- YILMAZ Hasan, **Öğretmenim Lütfen Bu kitabı Okur musun!.. Çizgi Kitabevi Yayınları**, Kasım, 2004.
- **Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri**, Ankara. 2004.
- GÜVEN Nergis, METİN Nilgün, BAYHAN Pınar, Artan İsmihan, **Zihinsel Engelli Çocuklar ve Gençler İçin Program Amaçları**, Ankara. 1999.